

#12(64), 2020 часть 5
Восточно Европейский научный журнал
(Москва, Россия)
Журнал зарегистрирован и издается в России
В журнале публикуются статьи по всем
научным направлениям.
Журнал издается на русском, английском,
польском и немецком языках.

Статьи принимаются до 30 числа каждого
месяца.
Периодичность: 12 номеров в год.
Формат - A4, цветная печать
Все статьи рецензируются
Каждый автор получает одну бесплатную
печатную копию журнала
Бесплатный доступ к электронной версии
журнала.

Редакционная коллегия

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

#12(64), 2020 part 5
Eastern European Scientific Journal
(Moscow, Russia)
The journal is registered and published in Russia
The journal publishes articles on all scientific areas.
The journal is published in Russian, English,
Polish and German.

Articles are accepted till the 30th day of each
month.
Periodicity: 12 issues per year.
Format - A4, color printing
All articles are reviewed
Each author receives one free printed copy of the
journal
Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)**
Peter Clarkwood(University College London)
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
**Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)**
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 экземпляров.
Отпечатано в ООО «Логика+»
125040, г. Москва, Россия
проспект Ленинградский, дом 1,
помещение 8Н, КОМ. 1
«Восточно Европейский Научный Журнал»
Электронная почта: info@eesa-journal.com,
<https://eesa-journal.com/>

**Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)**
Peter Clarkwood(University College London)
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
**Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)**
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.
Printed by Logika + LLC
125040, Moscow, Russia
Leningradsky prospect, building 1,
8N, flat. 1
"East European Scientific Journal"
Email: info@eesa-journal.com,
<https://eesa-journal.com/>

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Didkivskyi V. STATE POLICY IN THE FIELD OF ROAD TRANSPORT OF UKRAINE, THE SYSTEM OF PUBLIC MANAGEMENT IN ROAD SAFETY, WAYS OF REFORMATION	4
Karimova N.E., Nikolaeva K.S. PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA COOPERATION WITH JAPAN AND THE REPUBLIC OF KOREA IN THE FIELD ON ENVIRONMENT PROTECTION.....	9
Makarenko M.V. DIGITALIZATION OF THE HEALTHCARE OF UKRAINE AS A PRIORITY OF PUBLIC POLICY IN CONSTRUCTION MODERN MEDICAL SERVICES.....	13
Хомайко К.о. СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА СПЕЦИФІКА	15

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Магруппов А.М., Узакова З.Ф. ПРОЦЕСС ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	20
--	----

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Исмаилов Б.И., Атажанов А.А. ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА УЧРЕЖДЕНИЯ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ АНТИКОРРУПЦИОННЫХ СУДОВ	25
Гуйван П.Д. СУЩНОСТЬ И ВРЕМЕННЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕГУЛЯТИВНЫХ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ.	30
Мухаммедов Х.М. ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДОСТОИНСТВА ЧЕЛОВЕКА В УЗБЕКИСТАНЕ.	35
Трухан Р.П. НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ АКЦЕССОРНОСТИ В ПОИМЕНОВАННЫХ СПОСОБАХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ ПО РОССИЙСКОМУ ГРАЖДАНСКОМУ ПРАВУ.....	40
Чернищук Н.В. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОЛОГІЇ ПІД ВПЛИВОМ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТЯГОМ 20-Х РР. ХХ СТ.	44

Didkivskyi Viacheslav

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

STATE POLICY IN THE FIELD OF ROAD TRANSPORT OF UKRAINE, THE SYSTEM OF PUBLIC MANAGEMENT IN ROAD SAFETY, WAYS OF REFORMATION

Summary. This article will be focused on the safety measures in commercial automobile transport with description of strategical planning and current legal framework, the definition of central executive authorities system, the disadvantages of current system and the ways to improve safety condition in the extent of country. In case of passenger transportation, the urban electric transport (trolleybuses, subway trains on routes (lines) will not be taken in to consideration, because according to legislative framework of Ukraine such type of transport regulated by different laws and by-laws.

Key words: *safety measures, commercial automobile transport, legal framework, road safety, passenger transportation, safety condition, accident rate.*

Introduction. Formulation of the problem.

Nothing is more important, than fundamental norm and principles for Ukrainian society, foreseen in Constitution of Ukraine and legal framework. Hence, according to the article 3 of the Constitution of Ukraine clearly defined following: "An individual, his life and health, honor and dignity, inviolability and safety (security) is recognized in Ukraine as the highest social value".

One of the main function of the state is any field of activity is to provide safety and security for citizens and non-residents of country. In Ukraine, it is one of the main priority for state policy and cover very important sector of economy – market of transport service provision. If consider policy and scope of strategical documents in legal framework is important to pay attention first of all on strategical direction and Ukraine's aspiration for European integration, as defined by Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, concluded 21.03.2014 (political part), 27.03.2014 (economical part) and finally ratified by Ukrainian Parliament 16.09.2014. It is important in relevance to obligation imposed on Ukraine (in regard to transport, such commitments foreseen Title 5 "Economic and sector cooperation" chapter 7 "Transport" of agreement and in Annex XXXII to chapter 7 "Transport").[1].

There are following main statements, according to the Agreement [2]:

- Title 5 "Economic and sectoral cooperation" chapter 7 "Transport" in the context of negotiation in transport sphere foreseen development and stable operation of transport sector with reference to concrete type of transport development strategies;
- Title IV "Trade and trade-related matters", in the context of liberalization of transport market foreseen conditions for access to the market;
- Annex XXXII to chapter 7 "Transport" define the list of regulations and directives required for implementation (in automobile transport it is 9 directives and 3 regulations). What is important in reference to implementation is timetable with definition concrete steps and deadlines for each directive or

regulation (adopted by the Resolution of Cabinet Ministers of Ukraine from 25.10.2017 # 1106), and permanent monitoring of current status each of them.

According to available statistic:

- General market indicators [3].

Transportation of goods.

During 2019, more than 113 million tons of cargo was transported by road transport (for instance in 2018 – 109 million tons, 2017 – 155 million tons and in 2016 – 107 million tons), what is 72,63 % of total volume traffic. It is positive fact, that such segment have permanent increase in traffic, but such large percentage in the market raise the questions about the conditions of all other types of transport in cargo transportation sphere and leads to excessive load on the road network and, as a consequence, increasing of the risks of accidents occurrence and State budget losses.

Transportation of passengers.

In the current year more than 1805 million passengers was transported by busses (for instance in 2018 – 1907 million passengers, 2017 – 2019 million passengers and in 2016 – 2025 million passengers), what is

42,4 % of total volume passenger traffic. 1368 million of passengers was transported in scope of urban routs, 313 million is suburban transportation and 124 million passengers received intercity transport service.

- The potential of the road transport market. Licensees and business entities [4].

Around 9,2 million of vehicles now form the road transport system in Ukraine, namely: 6,9 millions of cars, 840 thousands of motorcycles and commercial component is: $\approx$ 250 thousand of buses and $\approx$ 1,3 million of trucks.

In general, it is 45360 license in operation, including:

- services of domestic transportation of passengers by bus – 13295 entities;
- services of domestic transportation of passengers by taxi – 15965 entities;
- services of domestic transportation of passengers by cars on order – 987 entities;
- services of domestic transportation of hazardous cargo – 1820 entities;

- services of domestic transportation of passengers and hazardous cargo – 206 entities;
- services of domestic transportation of passengers and cargo – 636 entities;
- provision of freight transport – 12451 entities.

Under operation of above-mentioned entities is: 74527 buses, 24384 cars for taxi, 16127 lorries.

- Accident rate in commercial transport sector.

According to statistic data, represented in Chapter IV of the National Transport Strategy of Ukraine up to 2030, 26700 people died in Ukraine during 2011-2016 years, 46,7 percent out of common amount of victim were pedestrians and cyclist. In addition, the World Bank statement, the annual losses resulting from traffic accidents in Ukraine make up to about 4-5 billion USD.

Unfortunately, the Ukrainian national statistic in not positive in comparison with EU countries, specifically in the most important indicators, namely: the number of injured and fatality rate due to the road accidents.

In 2019, 160,675 road accidents with victims were registered in Ukraine, in which 3,454 people died and 32,736 were injured. In 2019, the number of road accidents increased by 6.4 percent and the number of injured people by 6.4 percent compared to 2018. Of particular concern is the fact that more than 33 percent of those killed and injured in road accidents in 2019 are pedestrians.

The analysis of available accident-related data shows that:

- the number of severe accidents and severe injuries has stopped decreasing since 2014/2015, and the number of fatalities since 2016;
- in 2019, about 37% of fatalities were pedestrians hit by a vehicle;
- speed is one of the causes of 34 % of accidents with injuries;
- driving under influence of alcohol caused 4,7 % of total accidents, and 3,1 % of fatalities;
- among the 26052 accidents with injuries, 4715 happened outside of built-in areas, and 20792 (80 %) in built-in areas. This latter number is split in 11 % in Kyiv city, 40 % in regional centres, 17% in district (rayon) centres, 9 % in other cities, and 22 % in smaller settlements. It means that 18% of total number of accidents with victims happen in small settlements. The term “Vulnerable Road User” takes its full signification [5].

An analysis of the contemporary researches on public management of the road safety illustrate that this topic is still not enough researched on theoretical level and not implemented on practical. After all, road safety provision is very complex issue and depend on of multilateral cooperation among central authorities, regional and local (self-governed) authorities, entities and NGO, etc. Moreover, separate issue is international cooperation with EU countries, international organizations, institutions and unions. Some aspects of the problem under consideration are reflected in the works of A. Novikova, V. Myronenko, I. Shum, V. Koskovetsky, V. Balin, V. Humenny, K. Gilevskaya, S.Sharay and others. Despite this, actually effective

public management is not implemented up to now, with reference, procedures and standards of EU countries, foreseen in abovementioned Association Agreement. Transparency of administrative functions with respective level of service is not implemented, system of access to the market is not reformed, current data is not relevant to EU standards, supervision is not official enough and the system of public administration in road safety in general have to be thoroughly reformed in a short time.

The main part.

The process of operation in any market sphere needs to be regulated in correct reason and with proper approach, thus it is important to determine all the stages for potential carrier, needs to be passed from the beginning: receiving access to the market (or, for instance permission for certain transportation), to the process of operation on the market (after this such ex-candidate become responsible for provision safety, and, in the worst case, if accident happened: investigation and further prevention loses (professional reputation, financial and human resources).

The first stage is one of the most important in prevention measures meaning. It is reasonable to illustrate restriction of risks as, in some meaning, effect of “bottle neck” by measures and requirements to carriers. Thus, it is important to provide the certain filter, with common and clear procedure of definition and admission respectively to licensing procedure, in accordance with and respectively to requirement of the Regulation (EC) No 1071/2009 of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing common rules concerning the conditions to be complied with to pursue the occupation of road transport operator and repealing Council Directive 96/26/EC.

According to Article 3 of the Directive “Requirements for engagement in the occupation of road transport operator” undertakings engaged in the occupation of road transport operator shall:

- have an effective and stable establishment in a Member State;
- be of good repute;
- have appropriate financial standing;
- have the requisite professional competence.

Accept licensing, the following and the final stage to begin transportation in some definite type of transportation is:

- for passenger (buss) transportation it is permission/contract from/with organizer of transportation;
- international transportation of cargo – permission from destination/transit country;
- domestic transportation of goods with overweight or big dimension – respective permission of empowered authority, etc.

On this stage what is important to be noticed, about shortcoming of the current system of licensing, is:

- license conditions (requirements for entities, which wants to provide transportation service on a commercial basis) have to be reviewed with the

purpose of implementation of requirements of Regulation (EC) No 1071/2009;

- since 15.02.2016 and up to now, the domestic cargo transportation not licensed. As a result of such decision, control over efficiency of Safety Management System in such sector of transportation and respective transport companies lost.

- licensing for taxi service provision don't provide safety and comfort conditions, because of shortcoming of legal base and dispatching service, which is out of legal base and not officially operate on the market with no responsibility respectively;

- the current database of licenses is not correct and not updated respectively to the list of companies and all respective information about them;

- no all list of public services are provided automatically in online form;

- high level of corruption risk still present;

- etc.

For second stage is important to be reformed, the following:

- the public social obligation, represented by Regulation (EC) No 1370/2007 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on public passenger transport services by rail and by road and repealing Council Regulations (EEC) Nos 1191/69 and 1107/70, have to be implemented in the process of passenger transportation organization. In addition, the process of carrier definition for urban (suburban), intraregional routes have to be reformed, for instance according to Law of Ukraine "On Public Procurement".¹

- for international transportation of cargo the main question is permanent lack of permits from other countries to ensure the export or transit of goods in full. This is especially felt and sensitive in the fourth quarter each year without exclusion with the permission of the following countries: Poland, Romania, Hungary, Italy, etc. It has a negative impact on the state's economy and generates corruption. The best solution is full traffic liberalization and cancelling of permits, but this is a long-term prospect. Today it is necessary to ensure a transparent distribution of such permits through an electronic system with planning and forecasting of demand for them and making timely decisions on quotas and timely commissions with colleagues from countries whose additional quota is needed;

- domestic transportation of goods with overweight or big dimension consist of 2 component: the first one is goods and transport documents (consignment note) now out of any state monitoring or control. It is only paper, prepared by cargo owner and carrier, what produce various way for manipulation. Therefore, the common state database have to be created and interlinked to such services as Electronic office of the carrier [6]. After such database have to be

linked with electronic system of permission issue for track with overload and large-dimension (sized) tracks;

1. Separately strategical issue for public administration is transparency and transferring all process of state organs operation into electronic systems with developing and integration of different authorities' databases. Such digitalization fully complies with the Decree of the President of Ukraine №647 / 2019 "On some measures to ensure the provision of quality public services" and should consist of elements: the provision of administrative services, the implementation of measures of state supervision and control, maintaining a register of accidents and imposed penalties. Any communication between the authorities regarding the exchange of information on the activities of carriers and the exchange of data must take place in an automatic electronic format, in accordance with accepted protocols and without human intervention.

An important element in the development of public administration is the factor of creating an electronic protocol. All violations recorded by inspectors of the State Service of Ukraine for Transport Safety at the National Police of Ukraine should be registered in electronic form and directed to the violator online. Such a system has been introduced in the National Police of Ukraine, which provides an opportunity to automate the process of recording the offense and minimize the impact of the human factor. As well as the creation of an electronic system for keeping records of accidents, their consequences and the causes of such will provide an analytical tool for analyzing the occurrence of accidents and developing the highest quality measures to prevent such cases and their severity in the future.

All such electronic resources and systems should be unified and integrated into a single national system. A separate and extremely important issue is the provision of cybersecurity of them.

The following issue respectively to public management in road safety is supervision by empowered authorities. In case of Ukraine, it is State Service for Transport Safety (commercial transport operation) which coordinated by the Minister of Infrastructure of Ukraine and National Police (all private and commercial transport in terms of compliance with traffic rules) which coordinated by the Minister of Internal Affairs of Ukraine. During last years in case of National Police respective was provided fundamental reforms with the liquidation of the State Automobile Inspectorate and the creation of the National Police, as well as the launch in 2020 of automatic speeding and further development of this area, as well as the introduction of a number of public services in on-line format and many other aspects that have been implemented recently.

¹ According to new version of the Law of Ukraine "On Public Procurement" from 19.09.2019 № 114-IX, which was developed for the purpose implementation of key legislation in Ukraine concepts and basic

elements of Directive 2014/24/EU and Directive 2014/25/EU will include all tenders for definition of carrier.

In case of commercial transport and scope of Ministry of Infrastructure powers, in 2019 the electronic office of the carrier was introduced and the electronic public services (issuance of a license to conduct business activities, booking permits for international freight) were launched, which is a key factor in the further development of the system and the introduction of electronic protocol of offenses.

Unfortunately, the urgent issue for State Service for Transport Safety is to increase its institutional capacity as a supervisory body, namely: the right to delay (arrest) the vehicle, the driver's responsibility for failure to comply with the lawful requirements of the inspector, fixing the offense in terms of operation without a license, etc. Given this, the urgent issue is to improve the legislation in order to address this matters.

Regarding the implementation of weight control, the sanction consists of two parts: an administrative offense for lack of a permit for overweight transportation and charges for the use of roads (which is much higher than the administrative fine and can be tens of thousands of euros). The second part of the fine is not provided by the Code of Administrative Offenses, which will lead to the appeal of such sanctions in court. In addition to the relevant changes in the legislation, it is necessary to develop a procedure for taking the weight measures of trucks that carry out the transportation of bulk cargo. Currently, there is no such procedure, which eliminates the dynamic factors of cargo movement during truck movement.

In addition, in accordance with the practice of EU countries, it is necessary to implement the responsibility for shippers and consignees due to overweight. In the case of systemic offenses, the carrier must automatically lose its license because of the loss of his reputation as a non-integrative carrier.

Currently, the implementation of an automatic system for scanning of weight parameters of lorry, without stopping it, named: "weight in motion" is strategically important. By such systems are planned to equip all roads of strategic importance of Ukraine. Within the framework of the Pilot project on implementation of the system of weighing in motion (WiM) by such portals equipped 6 spots on the roads on entrance to the city of Kiev [7]. Before to put in operation of such systems, it is necessary to carry out their certification (for metrological verification), ensure compliance with the speed limit, approve the procedure for prosecuting violators and amend existing legislation. Exploit such systems for bulk cargo is not considered as possible.

A separate negative factor is the lack of systematic control over the technical condition of the vehicle during transportation, effective influence on current state of issue. Two issues that need to be addressed in this direction: purchase of equipment for supervision and amendments in the legal framework for effective penalties, bans on continuing to drive a faulty vehicle and the development of an inspection procedure to determine a complete list of issues to be inspected (brake system, steering system, world alarm, etc).

It is also necessary to implement requirements for compliance with the work and rest regime of carrier's drivers, accordantly to Regulation (EC) No 561/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the harmonisation of certain social legislation relating to road transport and amending Council Regulations (EEC) № 3821/85 and (EC) № 2135/98 and repealing Council Regulation (EEC) № 3820/85 and other related regulations and directive.

To summarize all the noticed above on the implementation of state control and improve public administration in this issue, it is necessary:

- to provide systematic and structural amendments of legal base;
- after amendments implemented, appropriate training for inspection staff of supervision body have to be provided;
- updating of technical means of control, including automated systems;
- introduction of an electronic protocol linked to the carrier's electronic office and ensuring the exchange of such information with other interested authorities.

The final stage of safety provision in the system of public management in road safety is investigation of accidents on road transport. In terms of National Police competence, the main goal of such an investigation is to define responsible and cause of identification of losses and severity of injury.

In terms of State Service for Safety on transport technical investigation provided by inspectorate staff. It is cover only accidents with commercial transport and have the main reason to identify all direct and related causes of the accident namely: condition of safety management system in enterprise, technical condition of vehicle, psycho-physiological condition of driver, timeliness and quality of technical and medical examination, respectively, road condition, etc. During investigation process very important negotiation between involved authorities for receiving correct and full information (from Ministry of Internal Affairs it is: details about accident, registration of vehicle, driver license and integrity of driver), from ministry of health protection (information about the type and severity of injuries), State Agency of Motor Roads (the condition of the road section, the presence of markings, road signs, safety audit), etc.

Creation of a unified electronic system for recording accidents and their consequences, as well as classification with the formation of a unified approach to the formation of information, its analysis will provide a significant inputs as a development of measures to improve safety. In the case of the Ministry of Health, it is important to unify the approach to the classification of frameworks and the assessment of severity and description of it. In addition, the last but not least stage of technical investigation is developing the complex measures for prevention of such accidents for future.

The fundamental direction of road safety development on state level policy defined in Strategy for improve road safety in Ukraine until 2024, which

have just adopted by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 21.10.2020 № 1360-p [8].

The main areas of implementation of this Strategy are:

- public administration in the field of road safety, which provides for:

2. clear delineation of powers of central executive bodies; introduction of the basic principles of the road safety management system; analysis and improvement of legislation on road safety; introduction of scientific and scientific-technical research; intensification of Ukraine's participation in the activity of the international organizations; improving the licensing system; ensuring the accessibility of transport infrastructure for people with disabilities and other low-mobility groups; improving the insurance system; introduction of a risk-oriented approach to road safety management; introduction of modern technologies of design and construction of road transport infrastructure; development and implementation of a system for collecting, summarizing and analyzing data of health care institutions; conducting a comprehensive road safety audit; etc.

- road safety and road infrastructure:

3. harmonization of road design and construction standards in accordance with EU standards; ensuring the integration of modern information, communication technologies and automation tools (including intelligent transport systems); identification of infrastructural factors in places of concentration of road accidents; introduction of an automatic system of dimensional and weight control; elimination of places of concentration of road accidents and accident-hazardous areas; etc.

- vehicle safety, which includes:

4. reforming the system for monitoring the technical condition of vehicles in accordance with Directive 2009/40 / EC of the European Parliament and of the Council; introduction of a mechanism for the use of new technologies to improve vehicle safety; ensuring the safety of electric vehicles; etc.

- medical road safety, which provides:

5. creation of a single information space in the field of medical support in the field of road safety through the operation of a national database of health care facilities; ensuring the availability and quality control of preventive drug examinations, mandatory preliminary and periodic psychiatric examinations of candidates for drivers and drivers of vehicles; etc.

- also measures foreseen in terms of safety of transportation of passengers and cargoes by commercial motor transport, safe behavior of road users and other areas.

The next stages of the strategy implementation is the approval of the action plan and program, which will include the list of activities, deadlines, funding and responsible authorities. Many of such activities will depend on not only one authority, but also much more on group of them and needs efficient negotiation at first. In this case the Cabinet of Ministers of Ukraine, or at least Ministry of Infrastructure of Ukraine (as responsible ministry for fulfillment of RS Strategy and

relative program) have to take the lead function to moderate communication and cooperation between interested parties. Unfortunately in the Strategy is not included «Safe System» and/or «Vision Zero» (it is a concept to eliminate all traffic fatalities and severe injuries, while increasing safe, healthy, equitable mobility for all. First implemented in Sweden in the 1990s, Vision Zero has proved successful across Europe concepts) according to the Declaration of the 3rd Global Ministerial Conference on Road Safety took place at February 2020 [9], which are extremely important for the development of the Strategy for Improving Road Safety in Ukraine.

Conclusions.

The state road safety policy began from the Road safety Strategy as political document, which define strategical directions and the main methods for achieving of goals. More detailed, technical and financial document is respective Program. The public management system with definition of reform included in Strategy, and of course in Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part in terms of European integration process. The effectiveness of public administration and road safety reform largely depends on the consolidation of the two branches of authority (legislative and executive) as well as the quality of decisions prepared by the line ministry and the involvement to respective processes on all stages of civil society and the expert community.

Not less important for public management efficiency is transparency of authorities, developing and implementation of electronic databases, and on-line services. Reforming the excess to the market have to be reformed respectively to EU countries best practices in line with requirements of Regulations and Directives of EU.

State supervision over the safety condition have to be provided in automatic process with restriction of human factor. Supervision have to be based on risk oriented approach with deep reforms mentioned above. Such reforms have to be provided from the Laws adoption and by-law base developments, with strategical view and strong political will.

Road safety is the health and life of the nation, therefore it is a priority for any government in all countries.

LIST OF QUOTED SOURCES

1. Official Journal of the European Union / Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part / URL:

6. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf

2. Report of Ukrainian Side of the EU-Ukraine Civil Society Platform / Transport component of the Association Agreement, execution status and prospects, December 2019 / URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Web_Dopovid_Transportna_2020.pdf

3. Official website of the State Statistics Service of Ukraine / Statistical collection "Transport of Ukraine 2019" / URL:
7. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_trans_19.pdf
4. Official website of the Ministry of Infrastructure of Ukraine / Statistic of the automotive and urban transport / URL:
8. <https://mtu.gov.ua/en/content/statistichni-dani-po-galuzi-avtomobilnogo-transportu.html>
5. Official web-side of National Police of Ukraine / Official statistic of road accidents / URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>
6. Web portal of the State Service of Ukraine for Transport Safety / Electronic office of the carrier / URL: <https://e-services.dsb.gov.ua/#/>
7. Official website of the Ministry of Infrastructure of Ukraine / Implementation of dimensional and weight control in order to preserve highways, priority of the Ministry of Infrastructure / URL:
9. <https://mtu.gov.ua/news/32302.html?PrintVersion>
8. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine / Legislation of Ukraine / URL:
10. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#Text>
9. Official website of the World Health Organization / 3rd Global Ministerial Conference on Road Safety / URL:
11. <https://www.who.int/news-room/events/detail/2020/02/19/default-calendar/3rd-global-ministerial-conference-on-road-safety>

Karimova N.E.

Professor

Nikolaeva K.S.

PhD

*Tashkent State Institute of Oriental Studies,
Tashkent, Uzbekistan*

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA COOPERATION WITH JAPAN AND THE REPUBLIC OF KOREA IN THE FIELD ON ENVIRONMENT PROTECTION

Abstract. The paper discusses the cooperation between the People's Republic of China, Japan and the Republic of Korea in the field of environment protection. Northeastern China, coming in touch with the Korean Peninsula as well as with Japan through the Sea of Japan, is located in the center of NEA and exploits natural resources of this region jointly with other countries. Economic development and the increased demand of the Chinese society for a healthy environment make the Chinese authorities pay more attention for the environment protection and cooperate with other countries in this field when need arises.

The paper concludes that at present, the "soft" nature of NEA countries' cooperation in the field of environment protection is primarily limited to promulgating declarations and laying down plans without adopting their implementation mechanisms. These documents may be considered a theoretical foundation and a set of principles for working out concepts of further cooperation. One has to take into account, however, that all the documents on parties' intents are of no practical value and are not enforceable. NEA lacks organizations whose goals and objectives reflect collective interests of all countries of the region, with long-term plans of cooperation in the field of environment protection. That is why many pressing environmental issues cannot have prompt and quality solutions in the nearest future.

Keywords: *People's Republic of China (PRC), China, development of China's economy, environment protection, energy saving, international cooperation.*

In the last couple of decades, we have witnessed a high-paced industrial production's growth in northeastern provinces of the People's Republic of China (PRC), accompanied by an equally high-paced contamination which, in its turn, negatively affects the region's environmental balance. To put it another way, the economic growth in northeastern China has resulted in increased CO₂ emissions, acid precipitation, widespread sandstorms and floods, thus aggravating North-East Asia's (NEA) already complicated climatic conditions. [1, p.256].

Northeastern China's environmental issues with their cross-border nature negatively affect the environment of neighboring countries. Chinese authorities are not capable of handling emerging problems relating to the extensive economic

development, on their own, so there is a critical necessity of enhanced cooperation between NEA countries in the field of environment protection.

Northeastern China that comes in touch with the Korean Peninsula and, through the Sea of Japan, with Japan, is located in the center of NEA and exploits natural resources of the region jointly with other countries. Economic development and Chinese society's increased demand for a healthy environment make Chinese authorities pay more attention for the environment protection and cooperate in this field with other countries, if need arises.

Taking into account these important issues, in 2003 the Chinese Government adopted a 'Plan of Northeastern China's Revival' [1, p.256], one of the objectives of which is renovation of outdated industrial

plants that excessively consume raw materials and are not equipped with waste treatment facilities. The document sets as one of its objectives the establishment of a new production and resource-saving structure that would allow for making an economic breakthrough and secure the intensive development of China's economy and society. The plan provides for, among other, China's international cooperation in the field of environment protection and conservation. [2, p.376].

In 1999, during the ASEAN+3 Summit leaders of the PRC, Japan and the Republic of Korea (RK) held a meeting that laid a foundation of their trilateral cooperation.

In November of 2018, during the ASEAN+3 Summit in Singapore, leaders of the PRC, Japan and the RK discussed with 10 ASEAN Member States the launch of the ASEAN+3 cooperation initiative on marine plastic waste [3]. Marine fishery is the main industrial sector for the majority of East and South-East Asia countries. As a rule, the region prioritizes economic growth over environmental issues, but the pace plastic waste is accumulating at does not allow for ignoring the issue anymore. As investors increasingly realize the gravity of the situation, companies have begun reducing the use of plastic for straws, glasses and other disposable items. Within the frameworks of this initiative, all thirteen countries have agreed to jointly monitor plastic waste in the ocean as posing environmental threat to the region's economy, exchange each country's advanced experience, as well as cooperate in research activities relating to marine debris, collecting scientific information on it and evaluating its impact on marine organisms and ecosystem.

In March of 2015, after a three-year break, foreign ministers of China, Japan and South Korea gathered in Seoul to discuss potential cooperation on an array of issues from combatting terrorism to air pollution [4].

In 2019 Beijing hosted the already eighth meeting of China, Japan and South Korea leaders. Two decades of development resulted in the establishment of a multilevel system of trilateral cooperation the main component of which is the leaders' Summit supplemented by 21 ministerial meetings and more than 70 dialogue mechanisms [5].

In the last decades Beijing successfully cooperated with neighboring countries on environmental issues on a bilateral basis. This cooperation was activated in 1990s and significantly extended in 2000s. During this period, the Chinese Government signed bilateral agreements on environmental cooperation with Japan and the Republic of Korea (RK). Primary goal of those agreements was the development of regional cooperation in the prevention of hazardous emissions into the atmosphere and the avoidance of water resources' pollution with industrial waste, as well as constant monitoring of the environment.

Cooperation between China and Japan on environmental issues has been until recently the most effective and fruitful. During the period of 1996 – 2000 the amount of loans provided by the Government of Japan to environment protection projects in

northeastern China totalled to JY 360 bln, with the total amount of environment protection-related loans provided by Japan to China in 1979 – 2005 being over JY 1000 bln [2, p.376].

In 2007, China and Japan signed a 'Joint Declaration on the Extension of Cooperation in the Field of Environment Protection' that underlined that both parties will concentrate their effort on the avoidance of industrial pollution of Bohai Bay and the Yellow Sea in general, developing also waste processing, reducing greenhouse gases' emission, maintaining seaport waters' cleanliness and taking measures against spreading of acid precipitation, sandstorms and other hazardous natural phenomena [2, p.378].

In the last few years joint effort has been taken with a view to restore a strategic dialogue between China and Japan reactivated after a seven-year break amid the constant improvement of bilateral relations between the countries. Last round of the dialogue took place in 2012, and it was suspended afterwards due to certain complications in bilateral relations.

In this new situation it is important both for China and for Japan to effectuate the consensus reached between countries' leaders, to develop communication and cooperation and to enhance mutual trust. This is the main reason the countries have reactivated their strategic dialogue that encompasses, apart from their bilateral relations, important international and regional issues of mutual interest.

On August 10, 2019 the Tokyo's nearby city of Karuizawa hosted a new round of the Chinese-Japanese Strategic Dialogue the final declaration of which confirmed that the parties would continue to promote the consensus reached in Japan in June between PRC's Chairman Xi Jinping and Japan's prime-minister Shinzo Abe, striving to build relationship meeting the new era's requirements [6].

Discussions of further cooperation between government officials, businessmen, experts and scientists at the 13th Chinese-Japanese Comprehensive Forum on energy saving and environment protection in December of 2019 (the first Forum took place in 2006) resulted in the agreement upon 26 cooperation projects in various fields including energy saving, circular economy, pollution prevention and control, hydrogen energetics and innovations in the field of "green" technologies. The Forum organized by the National Commission on Development and Reforms, Ministry of Trade, Chinese Embassy in Japan and the Ministry of Economy, Trade and Industry of Japan, as well as the Chinese-Japanese Economic Association resulted in the agreement upon around 400 cooperation projects and a cooperative platform for industrial plants, research institutions and local authorities of both countries allowing for the enhanced cooperation in, among other, clean technologies of coal usage and coal-based electricity generation [7].

Agreements between the PRC and the Republic of Korea purport the prevention of acid precipitation and hazardous emissions into the atmosphere and the Yellow Sea's waters. In addition, both parties took

obligations to cooperate in the establishment of environmentally-friendly industrial facilities. In 2005, China and the RK signed an agreement on mutual recognition of environmental standards [2, p.378], an important step towards the reduction of the environment contamination in China where levels of allowable industrial emissions into the atmosphere and water had previously been too high.

China's northeastern provinces of Liaoning, Jilin and Heilongjiang were the first among Chinese regions to start international cooperation in the field of environment protection and had a good reason for that: China's North-East hosts old chemical plants that excessively consume raw materials and power, emit significant amounts of hazardous waste and are therefore in need of urgent modernization.

The scale of northeastern China industrial contamination is considerable, with its industrial effluents amounting to 10.5% of China's total. Quality monitoring of water consumed by the population revealed that only 30.5% of water is potable. Solid industrial waste share per production unit is here 30% higher than China's average [8].

It is obvious that strict industrial emissions quality control is of the essence for the region, with the issue being gradually solved by international cooperation. Liaoning provincial administration is demonstrating particular interest in the cooperation with foreign countries, and it is not accidental, keeping in mind that the province is the place where the majority of environmentally hazardous production facilities is concentrated. Before 2008, Liaoning provincial administration had cooperated most fruitfully with Japanese provincial authorities and individual cities, such as Sapporo, Kitakyushu, and Toyama. From mid-1990s till 2000 Liaoning province had received 15 grants for initial environmental projects totaling to JY 97.2 mil and 11 loans totaling to JY 103.7 bln [8].

In addition, Liaoning provincial authorities with the contribution of Toyama Municipality have undertaken an environmental research of Liao, Daliao and Daling river basins, a project that is presently on its final stage. Parties monitor marine waters to the east of Liaoning province. Japan has also provided technical assistance in effluents processing on the Liao river.

City of Dalian located on the Bohai Bay's coast has fruitfully cooperated with Kitakyushu, with 20 industrial plants of the latter providing technological assistance and supplying equipment to similar industrial plants of the former [8]. This takes the cooperation in the field of environment protection to a new level where cooperation between authorities gives way to direct relations between individual businesses.

In addition to its close cooperation with Japan, Liaoning province is broadening ties with neighboring countries, organizing annual hi-tech products' exhibitions and scientific conferences, thus providing Chinese specialists with an opportunity for the exchange of experience with their foreign colleagues.

Since 1987, Jilin province has been cooperating with Japanese provincial authorities of Tottori, Miyagi and Shimane prefectures, having received 14 Japanese

grants totaling to JY 16.89 bln and taken part in three technological projects [8].

One of the major joint projects, related to the reduction of hazardous emissions to Sungari and Liao river basins, had been funded in the amount of JY 12.8 bln by the Japanese Economic Cooperation Fund [8]. The project consisted of eight mini-projects with five of them dedicated to contaminated water cleaning, two - to industrial effluents cleaning and one - to Sungari river's water quality monitoring. Implementation of that multifaceted project improved the environment of several cities and notably reduced all kinds of industrial emissions as in the course of all five water cleaning projects' implementation 900 thousand tons of effluents were processed daily.

Since 1999, Jilin province has been broadening international cooperation in the purification of river flows emptying into the Sea of Japan. Japanese prefectures of Tottori and Shimane have invested JY 6.22 mil and JY 4.28 mil, respectively, to this Chinese province's environmental projects. These funds have been spent for waste treatment facilities on Tumenjian (Tumangan) and Sungari rivers, as well as for wildlife conservation research in NEA [8].

In 1990s the Jilin provincial administration set up a group for environmental works planning in the Tumenjiang (Tumangan) river basin that worked in cooperation with ecologists from Russia, the RK, the DPRK and Mongolia. In 2008 the Jilin Bureau for Environment Protection started information exchange and joint preparation of industrial plants' personnel with the Environmental Bureau of South Korean province of Gyeonggi-do that has access to the Sea of Japan.

Heilongjiang province has also eagerly joined the international cooperation in the field of environment protection. In 2007 it received a JY 8.2 mil grant and JY 25.3 bln loan from the Government of Japan. In addition, its authorities cooperated with Japanese ecologists in two technological projects related to pesticide detection in Songhua's water [8].

After 2005's explosion at a petrochemical plant in Jilin, hazardous chemicals had contaminated Songhua's water and later reached the Russian territory, incurring environmental damage. As a result, in 2006 Heilongjiang and Khabarovsk Region authorities had enhanced cooperation in joint research of Amur's water contamination level [8], starting to exchange environmental information and provide technical assistance in Ussuri River's and Khanka Lake's water resources protection.

In 2007, an NEA environmental research center established in Harbin concluded cooperation agreements with South Korean environmental organizations [9]. Center's tasks include scientific research on the climate change and environmental situation in NEA.

As the economy of northeastern China grows, the region may expect the emergence of new environmental issues, so the role of international cooperation in the field of environment protection will be gaining prominence.

Plan of northeastern China's old industrial base revival adopted by the central government in 2003 has become one of the major priorities of the national policy and is aimed at cooperation with NEA countries. One of the strategic concepts of the plan is applying advanced technologies to the refurbishment of old industrial plants with high level of hazardous emissions and power consumption to give a new momentum to the country's North-East development towards energy saving and reduced environmentally-hazardous emission by chemical and heavy industry.

This central government's policy results in more attention paid by northeastern China's local authorities to environmental issues than to industrial plants' income [9]. E.g. Liaoning provincial authorities have adopted and are enforcing a resolution enhancing environment protection measures. According to the document, Liaoning provincial authorities have started paying equally close attention both to the environment protection and to the economic growth, trying to synchronize these processes and keep good balance between them.

During the 10th 5-year period (2000 – 2005), the total volume of state investment into the environment protection reached CNY 69 bln. Altogether, in 2005 the ratio of these investment to GDP grew from 1.5% to 2.5%, with the subsequent growth to 3.5% of GDP during the 11th 5-year period [9].

Severization of environmental requirements to food products and other goods manufactured in northeastern China has considerably increased the interest to them among foreign consumers, primarily those from Japan and South Korea, setting out ways for lasting cooperation between Chinese and foreign industrial plants manufacturing energy saving equipment and developing new technologies.

At present, the "soft" nature of NEA countries' cooperation in the field of environment protection is primarily limited to promulgating declarations and laying down plans without adopting their implementation mechanisms. These documents may be considered a theoretical foundation and a set of principles for working out concepts of further cooperation. One has to take into account, however, that all the documents on parties' intents are of no practical value and are not enforceable. NEA lacks organizations whose goals and objectives reflect collective interests of all countries of the region, with long-term plans of cooperation in the field of environment protection. That is why many pressing environmental issues cannot have prompt and quality solutions in the nearest future.

Lack of necessary cooperation mechanisms leads to unpreparedness of NEA countries to respond, in an orchestrated manner, to crises, as the case with chemical contamination of the Songhua River on November 13, 2005 due to an accident at the Chinese petrochemical plants, showed us [10]. The accident had only been responded to by the authorities of China, Mongolia and Russia, countries immediately affected by the environmental disaster. However, despite the graveness of the situation, Russian and Mongolian

authorities never took any joint action with China. At the same time Japan and the Republic of Korea intended to aid the affected areas but could not do that because joint documents lacked provisions for such actions. As a result, each damaged party had to bail itself out of the difficulties on its own, relying upon its own resources only.

Lack of environmental disaster recovery funds is another big disadvantage. At the same time, Japan played an important role in environmental projects' funding [11], and owing to Japan's financial participation certain projects in China were successfully implemented. However, financial abilities of Japan are apparently limited, and Japan's own economic difficulties make it unable to constantly increase environmental projects' funding and provide loans. Since 2008 Japan completely discontinued extending loans to China for environment improvement, so an agreement between NEA countries on a joint environment protection fund becomes a priority.

Nuclear disaster in Japan may incentivize the establishment of a specific regional nuclear safety institution. At present, there are 88 operating nuclear reactors in China, Japan and the Republic of Korea, and some of them are located on tectonic faults or close to the sea coast, e.g. Hunyanhe NPP in Wafandiang (a suburb of Dalian in Liaoning province), which heightens the probability of Fukushima disaster recurrence.

Effective prevention and prompt tackling of possible accidents' aftermath demands the establishment of a regional crisis management mechanism. This issue was discussed at the Japan, China and South Korea Summit in Tokyo on May 21-22, 2011 [11]. Parties came to an agreement upon the necessity of closer nuclear safety cooperation regime.

In general, China's cooperation with NEA countries demonstrates positive dynamics and good prospects. Taking into account the Chinese experience and its interest in extending such cooperation, one can assume China would welcome Russia's participation in the NEA countries' international cooperation in the field of environment protection.

REFERENCES

1. Диксон Д.А., Скура Л.Ф., Карпентер Р.А., Шерман П.Б. Экономический анализ воздействий на окружающую среду. Ч.1. От теории к практике. – Лондон, 1994.
2. Кланцов В. М. Интенсивное экономическое развитие Китая: экологические последствия для России // Россия в Азии: проблемы взаимодействия. – М.: Наука, 2006.
3. Iwamoto K. Summit highlights environmental threat of marine debris to region's economies // <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2020/01/16/commentary/japan-commentary/japan-china-ties-according-beijing/#.XkT82HsZaUk>
4. Christopher R. Hill. How should China, Japan and South Korea cooperate? //

<https://www.weforum.org/agenda/2015/03/how-should-china-japan-and-south-korea-cooperate/>

5. 20 years on: China, Japan, ROK seek cooperation amid uncertainties // <https://www.prnewswire.com/news-releases/20-years-on-china-japan-rok-seek-cooperation-amid-uncertainties-300969751.html>

6. Zhang Yong. China-Japan relations eye a new sunrise amid regional political flux // <http://www.globaltimes.cn/content/1161858.shtml>

7. China, Japan sign cooperation deals on energy saving, environmental protection // http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/08/c_138615289.htm

8. Забровская Л.В. Международное сотрудничество Китая с зарубежными странами по вопросам экологии и сохранения природного

ландшафта

<http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-ohrany-okruzhayushey-sredy-severo-vostochnogo-kitaya>.

9. Гельбрас В. Успехи КНР и их цена в условиях глобализации // Азия и Африка сегодня. – 2007. – № 7. – С. 20-30.

10. Бердников Н.В. Загрязнение р. Амур в связи с аварией на химическом заводе в г. Цилинь (КНР), 13 ноября 2005 г. // <https://cyberleninka.ru/article/n/zagryaznenie-r-amur-v-svyazi-s-avariy-na-himicheskom-zavode-v-g-tszilin-knr-13-noyabrya-2005-g>.

11. Цзэн Цинхун призывает к поддержанию дружбы и сотрудничества между Китаем и Японией // <http://russian.china.org.cn/russian/233713.htm>.

Makarenko M.V.

*Candidate of Medical Sciences,
oral surgeon & prosthodontist,*

co-founder and CEO of Istomatolog Family Dentistry Center.

Founder & owner of MM-Dental clinic

DIGITALIZATION OF THE HEALTHCARE OF UKRAINE AS A PRIORITY OF PUBLIC POLICY IN CONSTRUCTION MODERN MEDICAL SERVICES

Summary. The article studies the issue of digitalization of healthcare in Ukraine as a priority of state policy in the construction of modern medical services. Examples of the implementation of innovative platforms and modern medical services in the direction of digitalization of healthcare in Ukraine are given. The need to improve the efficiency of the medical care industry through the introduction of modern information-automated systems based on digital technologies has been substantiated.

Keywords: *digitalization, healthcare, government policy, modern medical services*

Problem statement. By choosing the European direction of development, Ukraine has opened a new horizons for the development of civil society and a real opportunity to try to catch up with world economic leaders. The need to build a digital economy and society in Ukraine is almost unquestionable, because in the digital age the country's success depends on progress in building a knowledge society, and digital development plays a key role in accelerating the economic and social development of the country as a whole.

Analysis of recent research and publications. Problems of digitalization of public administration were studied by: O. Karpenko, P. Klimushin, V. Namestnik, D. Spasibov and others. D. Borkovsky and T. Hryadil raised the issue of using digital technologies in the field of healthcare. V. Zhuravel, T. Tkachuk. However, despite the presence of a significant number of scientific publications, further research is needed on the digitalization of health care in Ukraine as a priority of public policy in the construction of modern medical services.

Definition of unsolved aspects of the problem. Modern information-automated systems can greatly facilitate the practice of medical care, in particular, automation of data collection in medical institutions allows to optimize the work of medical staff, provide more accurate diagnosis of diseases, monitor the

condition and course of the patient's disease, streamline medical rehabilitation, improve forecasting and disease prevention, etc. At the same time, connecting medical resources to the Internet opens up many opportunities, but at the same time poses significant threats: network hacking; unauthorized inclusion; interference with medical appointments and manipulations, distortion of their results or effectiveness; making adjustments to the schedule of preparation for medical and diagnostic procedures, surgical interventions, pharmaceutical support; disconnection (damage, readjustment) of the security system, etc.

The purpose of the article. The aim of the article is to study the state of digitalization of health care in Ukraine as a priority of state policy in the construction of modern medical services.

The main material. The main task in reforming the medical sector in Ukraine is to create a single, integrated information and analytical system of public health based on electronic identification of patients in health care facilities, data collection of preventive examinations for further use in analytical, expert and statistical systems, which is in line with the creation of a national e-health system that has the safe and cost-effective use of digital technologies in health care, including health care, health surveillance, medical education, dissemination of knowledge, etc.

The only way to solve systemic problems in the field of health care is a strategically oriented state policy, the main task of which is to define human health as one of the main priorities of the state, to create, develop and ensure the functioning of the new national health care system.

The new national health care system should be based on fundamental principles, which are fundamental and should be applied in all sectors of health care and should be reflected at each subsequent stage of construction and development of the health care system, namely: systemic integrated development and integration, decentralization, security, accessibility, publicity, quality, prevention.

The formation and implementation of the National Strategy for Health Development (Transformation) of Ukraine on these principles should be carried out in accordance with the six components identified by the "WHO": the provision of medical services, health care resources, health information systems, funding, access to basic medicines and medical devices, leadership / management. All of these components are somehow related to digital tools and technologies.

The "new" health care system must be human-oriented and economically sustainable, and will work effectively in Ukraine at the stage of humanity's entry into the digital economy, which is a new technological device.

Given the spread of the COVID-19 virus in Ukraine, there is an urgent need to control the current burden on health care facilities. Medical information systems that have implemented the functionality to work with COVID-19: "Doctor Elex", "nHealth" (Health of the Nation), "MC PLUS", "e-life", "UkrMedSoft", "Medstar Solutions", "MedInfoService", "Helsi". Checking their functionality is ongoing, which means that the list of Medical Information Systems is dynamic and expanding.

In the "eHealth" system, functions are available that allow monitoring of the current condition: the patient, his diagnosis and life cycle; route and current location of the patient (self-isolation or hospital stay); burden on health care facilities; load on the place of service provision; load on the doctor; load on ventilators [1].

At present, primary care plays an important role in the fight against the pandemic. The workload on family physicians has increased significantly, as they are the first to be contacted by patients with suspected COVID-19. 1,051 mobile teams have been set up in almost 600 primary health care facilities. The number of doctors who provide primary care to patients has also increased; in the first half of 2020, the number increased by more than 800 people [2].

To prevent the spread of pandemic COVID-19 Ministry of Health of Ukraine has established interim measures that are mandatory for health facilities, including telemedicine [3].

In March 2020, "Telemed24" launched a free patient-to-patient telemedicine platform. The patient can register for an online consultation with a doctor

through the "Medcard24" mobile application, which takes place in the format of telephone or video communication. The "Telemed24" platform for online patient counseling transmits data to the Electronic Health Care System of Ukraine (eHealth) [4].

In October 2020, the National Health Service of Ukraine together with the Ministry of Health and the Ministry of Digital Transformation launched an updated "eBaby" service. The system allows you to get about ten services from different authorities on just one application. You can get these services without visiting institutions. Their list is as follows: state registration of birth; determination of the child's origin, his belonging to the citizenship of Ukraine; registration of residence; appointment of assistance and others. The beginning of joining the service is a medical report on the birth of a child. The "eBaby" service will help parents of newborns to reduce the number of visits to medical facilities during the COVID-19 pandemic, thus minimizing the risk of contracting the virus in public places [5].

According to statistics, in November 2020, the incidence of coronavirus in the world began to decline, but the dynamics of decline in Ukraine is not yet observed.

You can come across a lot of fakes and myths about COVID-19 in the media and social networks. Myths are one of the main obstacles to the fight against COVID-19. To prevent the spread of myths, the European Regional Office of the World Health Organization and the UNICEF Foundation have launched a new chatbot HealthBuddy. The bot answers the questions and disseminates current and factual information about COVID-19 [6].

A smartphone can be the key to measuring mental health. US researchers have developed a mobile application PROSIT, which allows you to determine the state of anxiety or depression, depending on the actions on your own phone. The app also tracks exercise, sleep, call frequency and musical preferences. For example, the speed and power of typing may indicate an emotionally charged state. Users also have the opportunity to take a 90-second test that describes the most exciting event of the week and express their feelings on a five-point scale.

The "Vocalis Health" application uses artificial intelligence to identify the patient's condition according to voice markers for various diseases (respiratory, cardiac or behavioral disorders). The application allows you to analyze the voice in more detail than what is perceived by the human ear. This feature will help to learn about the effects of disease on voice markers [8].

To prevent the spread of COVID-19 in Ukraine, a mobile application "Action at home" was launched [9]. The application is designed to communicate with the citizen and monitor the implementation of mandatory self-isolation during quarantine. It is based on the foreign experience of countries that use digital tools to ensure the safety of citizens during a pandemic.

According to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, persons crossing the state border of Ukraine can choose one of two options:

hospitalization in specialized observatories (isolators); 14-day self-isolation at the place of residence for persons who have agreed to undergo it using the application “Action at home”.

Options for the application “Action at home” are as follows: confirmation of the location of self-isolation with the definition of geolocation; photo confirmation of stay at the place of self-isolation; emergency call to the hotline of the Ministry of Health of Ukraine; planned functionality for monitoring the development of symptoms [10].

Thus, the proper collection, management and use of information within the health care system determines the effectiveness of the system in identifying health problems, setting priorities, inventing innovative solutions and allocating resources to improve health care.

According to experts of the joint project of the World Bank and the Ministry of Health of Ukraine “Improving health care at the service of people”, one of the important factors of successful management in the field of health care in Ukraine is the high efficiency of information management due to the availability, reliability and efficiency of data.

Conclusions. Thus, the importance of digitalization in the field of health care is obvious, as it is an important vital need for its development and effective delivery of services. According to the European Union's “European Health Strategy 2020” program, Ukraine needs to build a single digital space in the medical field that will accelerate the process of reforming it, makes it optimal and transparent and significantly improve health care, reduce social tensions in Ukrainian society.

References:

1. Covid-19. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://ehealth.gov.ua/covid-19/>
2. Pervynna medychna dopomoha: likar ta patsient. Rezultat bryfinhu NSZU 03.11.20.

[Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://m.facebook.com/nszu.ukr/photos/a.398047274007029/966459170499167/?type=3&theater>

3. Tymchasovi zakhody u zakladakh okhorony zdorovia z metoiu zabezpechennia yikh hotovnosti dlia nadannia medychnoi dopomohy khvorym na hostru respiratornu khvorobu COVID-19, sprychynenu koronavirusom SARS-CoV-2. Nakaz MOZ vid 23.03.2020 r. № 698. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : https://moz.gov.ua/uploads/3/19644-dn_23032020_698_dod.pdf

4. Telemedytsyna v Ukraini: korotka istoriia rozvytku ta rezultaty vprovadzhenia. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://medinet.com.ua/telemedytsyna-v-ukrayini>

5. V elektronni systemi okhorony zdorovia stvoreno vzhe ponad 14 tysiach medvysnovkiv pro narodzhennia nemovliat. [Elektronnyi resurs] -Rezhym dostupu : <https://www.kmu.gov.ua/news/v-elektronnij-systemi-ohoroni-zdorovya-stvoreno-vzhe-ponad-14-tisyach-medvisnovkiv-pro-narodzhennya-nemovlyat>

6. HealthBuddy. Your very own buddy for info about COVID-19 in Europe and Central Asia. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://healthbuddy.info/index>

7. PROSIT Predicting Risks and Outcomes of Social InTeractions. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://iwkmeier.wixsite.com/prosit/about>

8. VocalisHealth. [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://vocalishealth.com/>

9. Iak pratsiuie zastosunok «Dii vdoma». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://www.kmu.gov.ua/news/yak-pracyuye-zastosunok-dij-vdoma>

10. Zadlia protydii poshyrenniu COVID-19 v Ukraini zapushcheno mobilnyi zastosunok «Dii vdoma». [Elektronnyi resurs] - Rezhym dostupu : <https://uozter.gov.ua/ua/news-1-0-1644-zadlya-protidii-poshirennyu-covid-19-v-ukraini-zapuscheno-mobilniy-zastosunok-diy-vdoma>

УДК 35.077

Khomaiko K.O.,

Postgraduate student

of the Department of Management and Administration,

Kharkiv National University of Urban Economy named after O.M. Beketov

COOPERATION OF AUTHORITIES WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS: WORLD EXPERIENCE AND UKRAINIAN SPECIFICS

Хомайко Ксенія Олександрівна

аспірант кафедри менеджменту та адміністрування

Харківський національний університет

міського господарства імені О.М. Бекетова

СПІВРОБІТНИЦТВО ОРГАНІВ ВЛАДИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА СПЕЦИФІКА

Summary. The main trends and experience of international organizations in Ukraine are considered. The main attention is paid to the goals and projects of international organizations, of which Ukraine is a member. The cooperation of Ukrainian authorities with international organizations has been analyzed. The world experience of

cooperation with international organizations is considered on the example of the Republic of Poland. Ways of increasing the efficiency of international cooperation of Ukraine are suggested.

Анотація. Розглядаються основні тенденції і досвід діяльності міжнародних організацій в Україні. Основну увагу приділено цілям і проектам міжнародних організацій, членом яких є Україна. Проаналізовано співпрацю українських органів влади з міжнародними організаціями. Також розглядається світовий досвід співпраці з міжнародними організаціями на прикладі Республіки Польща. Запропоновано шляхи підвищення ефективності міжнародного співробітництва України [1].

Ключові слова: міжнародна організація, співпраця органів влади, міжнародна технічна допомога, Європейський союз.

Постановка проблеми. Нині Україна знаходиться на такому фінансовому та економічному рівні, коли реальним інструментом виходу може стати тільки плідна співпраця з міжнародними організаціями. Тому Україна бере активну участь у формуванні політичних умов на міжнародній арені як член багатьох впливових міжнародних організацій, в рамках яких вона відображає не тільки загальні, а й національні інтереси нашої держави.

Співпраця органів влади з міжнародними організаціями є одним з актуальних і найбільш відкритих питань, коли необхідністю є удосконалення системи співпраці та налагодження надійних, міцних і довготривалих відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасних умовах в різних галузях вітчизняної наукової думки закладена певна основа дослідження міжнародної зовнішньої допомоги. У теорії міжнародних відносин можна виділити роботи О. Коппеля, Р. Кривоноса, М. Мальського, М. Мацяк, М. Шепелева, в яких досліджуються питання виникнення і еволюції міжнародного співробітництва та діяльності міжнародних організацій.

Економісти О. Білорус, А. Гальчинський, Л. Кістерський, Т. Липова, О. Палюх, К. Рибальченко у своїх роботах приділяють особливу увагу проблемам інтеграції України в міжнародні структури, ролі допомоги з боку міжнародного співтовариства в реформуванні соціально-економічної сфери України.

У сфері політичних наук можна виділити роботи Н. Васильєвої, К. Дергачова, в яких досліджені базові принципи закордонної допомоги в системі пріоритетів зовнішньої політики окремих країн, визначена роль міжнародної допомоги в реалізації концепції сталого розвитку.

Окремі аспекти сутності міжнародної допомоги досліджені в роботах Р. Войтович, О. Лозовицького; питання економічної співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями розкриті в роботах Ю. Ковбасюка.

Мета даної статті полягає в огляді та аналізі науково-теоретичного процесу співпраці української влади з міжнародними організаціями.

Виклад основного матеріалу. Україна у співпраці з міжнародними організаціями повинна виходити з принципів публічності та прозорості, створюючи відповідні комунікаційні стратегії з наявними групами інтересів як всередині держави, так і за межами. Такий підхід зможе зробити співпрацю більш зрозумілою і інклюзивною, де

перевагами від кооперації можуть скористатися всі зацікавлені сторони.

Необхідність удосконалення системи співпраці та налагодження надійних, міцних і довготривалих відносин обумовлена низкою факторів, а саме:

- вивчення і застосування в Україні зарубіжного досвіду кращих практик щодо реалізації реформ;

- розширення ресурсної бази органів державної влади та місцевого самоврядування за рахунок міжнародної технічної допомоги, коштів, позик, інших форм фінансової допомоги, що надаються міжнародними фінансовими та донорськими організаціями, а також європейських інструментів інституційної розбудови та інших інструментів Європейського Союзу;

- залучення експертів міжнародних організацій, використання досвіду провідних зарубіжних інститутів.

Діяльність багатьох міжнародних організацій, перш за все політичного та гуманітарного спрямування, а також питання безпеки позначені феноменом «обопільного впливу», який сприяє втіленню елементів гомогенності в політичній, соціальній та гуманітарній сферах. Окремі дослідники тлумачать ці процеси як ознаку становлення «міжнародного суспільства», яке більш загальне і консолідоване порівняно з глобальним співтовариством держав, що мають відмінні політичні, правові, цивілізаційні та ідеологічні засади.

Порівнюючи можливості і ефективність міжурядових і неурядових міжнародних організацій, доцільно зазначити, що міжурядові структури мають великі фінансові та організаційні можливості, однак спектр засобів впливу, що застосовуються міжнародними неурядовими організаціями, зазвичай значно гнучкіший і динамічний. Учасники таких структур в цілому не повинні узгоджувати свої заходи з урядовими відомствами і шукати консенсус між підходами різних національних урядів, як це передбачено процедурними нормами ОБСЄ, НАТО, ЄС та іншими міждержавними інститутами.

На сьогоднішній день одним з елементів сучасної системи міжнародної співпраці є механізм допомоги країнам, що розвиваються, в їх соціально-економічному та політичному розвитку. Зазначений механізм, зокрема, реалізується через технічну допомогу, яка покликана всебічно сприяти розвитку потенціалу країн-одержувачів в здійсненні суспільних трансакцій. Досвід

проведення реформ, зокрема в країнах Центральної і Східної Європи, свідчить про певну суперечливість процесів впровадження міжнародної технічної допомоги, адже в одних державах зовнішня допомога істотно прискорила суспільно-політичне, соціально-економічне реформування, в інших країнах, не дивлячись на значні обсяги підтримки, спостерігається ефект уповільнення або навіть гальмування реформ.

Міжнародна технічна допомога (МТД) надається Україні на безоплатній основі країнами-донорами та міжнародними організаціями з 1992 року практично у всіх сферах економіки та суспільного життя. В рамках надання Україні міжнародної технічної допомоги співробітництво здійснюється з 15 країнами, Європейським Союзом і більше 20 міжнародними організаціями. Найбільшими донорами для України були і залишаються Сполучені Штати Америки і Європейський Союз. Іншими донорами є Канада, Швеція, Швейцарія, Японія, Туреччина, Данія, а також організації системи ООН, Всесвітній банк, ЄБРР, ОЕСР.

Основні організаційно-правові основи технічного співробітництва з країнами-донорами та міжнародними організаціями на сьогодні регулюються 21 рамковим міжнародним договором України і міжнародними договорами щодо впровадження програм співробітництва в різних сферах економіки. Цілі і завдання допомоги узгоджуються як на міжурядовому, так і на міжвідомчому рівні. За всі роки співробітництва донорами виділено понад 9 мільярдів доларів США.

З 1996 року здійснено державну реєстрацію 3414 проектів технічної допомоги. Станом на 1 липня 2016 року впровадити 288 проектів загальною контрактною вартістю понад 3,3 млрд. дол. США.

Основними напрямками надання технічної допомоги є:

- підвищення рівня ядерної та радіаційної безпеки, захист держави і громадян;
- перетворення об'єкта укриття в екологічно безпечну систему та охорона навколишнього середовища;
- вдосконалення регуляторної політики, поліпшення інвестиційного клімату, розвиток підприємництва і конкуренції на внутрішньому ринку;
- розвиток фінансового ринку і банківського сектора;
- розвиток сільськогосподарського сектора;
- охорона здоров'я і соціальний захист населення;
- розвиток освіти, науки, культури і туризму;
- модернізація муніципальної інфраструктури та транспорту;
- розвиток громадянського суспільства, місцевого самоврядування, забезпечення верховенства права, боротьба з корупцією, підтримка ЗМІ, регіональний розвиток [2].

Серед організацій, які здійснюють свою діяльність в Україні та надають технічну допомогу

органам державної влади, слід вказати такі: Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Канадське агентство міжнародного розвитку CIDA, Швейцарське бюро співробітництва, Програма розвитку ООН (ПРООН), фонд сприяння демократії Посольства США в Україні, Польсько-Український фонд співпраці ПАУСІ, Британська рада.

З метою вдосконалення процедури підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, підвищення ефективності використання залучених коштів Кабінетом Міністрів України затверджено Порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України [3].

Головною метою співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями є сприяння сталому економічному зростанню за рахунок кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій шляхом реалізації проектів у пріоритетних галузях національної економіки.

Україна співпрацює з такими міжнародними фінансовими організаціями як: Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК) та іншими установами.

Реалізація деяких проектів за підтримки міжнародних донорських організацій може передбачати укладання договорів про співпрацю між партнерами, які реалізують спільний проект.

Зокрема, згідно з частиною першою статті 11 Закону України «Про співробітництво між територіальними громадами» договір про співпрацю в частині реалізації спільного проекту повинен містити [4]:

- мету спільного проекту;
- терміни і умови його реалізації;
- перелік заходів органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, які передбачається здійснити в рамках реалізації спільного проекту;
- обсяги фінансування спільного проекту органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;
- форми участі органів місцевого самоврядування, суб'єктів співробітництва в рамках реалізації спільного проекту;
- механізм координації діяльності органів місцевого самоврядування, суб'єктів співробітництва;
- порядок припинення дії договору і вирішення спорів під час його виконання.

При підготовці проекту договору про співпрацю в частині реалізації спільного проекту, вимоги, передбачені статтями 5-8 Закону України "Про співробітництво між територіальними громадами" [4], можуть не застосовуватися. Це означає, що суб'єкти співробітництва можуть домовитися про те, що для них не є обов'язковим

процедура ініціювання співпраці, її схвалення, проведення офіційних переговорів потенційних сторін, створення комісії для підготовки проекту договору про співпрацю та його громадське обговорення [5].

Відомо, що органи територіального самоврядування мають право на об'єднання і на приєднання до міжнародних громадських об'єднань, а також на співпрацю з місцевими та регіональними об'єднаннями інших країн.

Основними формами співробітництва органів територіального самоврядування є угода, асоціація, торгівля, єврорегіони.

Звернемося до польського досвіду. Загальнопольськими організаціями органів територіального самоврядування є Асоціація воєводств Республіки Польща, Об'єднання польських повітів, Союз польських метрополій, Об'єднання польських міст, Союз польських містечок, Об'єднання сільських гмін Республіки Польща, активно діє також Спільна комісія уряду та територіального самоврядування [6, с.112]. На території Республіки Польща діють також міжнародні організації, серед яких можна виділити Комітет регіонів, Конгрес місцевих і регіональних влад Європи, Рада гмін і регіонів Європи і Союз регіонів Європи [6, с.113].

Територіальне самоврядування Республіки Польща активно підтримується неурядовими організаціями. Наприклад, неурядова, неполітична, незалежна, некомерційна організація Фонд розвитку місцевої демократії охоплює всю територію країни, займається діяльністю чотирьох вищих шкіл публічної адміністрації, Польського інституту місцевої демократії, видавництвом тощо [6, с.113]. В коло діяльності гміни належать всі суспільні відносини місцевого значення, не віднесені в законодавстві до сфери діяльності інших органів публічної адміністрації.

Що стосується нашої країни, то, на жаль, в сучасних реаліях існуюча система міжнародної технічної підтримки забезпечує не зовсім ефективну адміністративну і фінансову діяльність системи, в яких можуть працювати донори, в повній відповідності до зобов'язань, визначених Паризькою декларацією [7] і Аккредитованою програмою дій. До того ж, керівництво донорських програм більше покладається на самих донорів, а не на відповідні українські органи влади, – все це не дозволяє здійснити перехід на «новий етап співпраці» з міжнародними співтовариствами (особливо з Європейським Союзом), і вимагає більш ефективної діяльності у співпраці з донорами. Такий «новий етап» системи координації діяльності донорів повинен ґрунтуватися на сильних сторонах існуючого механізму.

Консультанти проекту «Модернізація державних фінансів», який виконується за рахунок позики Уряду України з боку МБРР, пропонують створити Децентралізовану систему впровадження технічної допомоги (ДСВ) [8].

На їхню думку, такий підхід є оптимальним, – він надасть Уряду України провідну роль і дасть поштовх на шляху до тіснішої інтеграції з

міжнародним співтовариством (зокрема, з Європейським Союзом), в той же час, поступово збільшуючи обсяги донорської технічної та фінансової допомоги.

При цьому консультанти зазначають, що запровадження цієї системи є складним і тривалим процесом і потребує багато зусиль, але переваги і сильні сторони цього процесу набагато переважають необхідні витрати і зусилля.

Євросоюз має давні традиції надання допомоги через організації громадянського суспільства. Час від часу проводяться тендери, в яких можуть брати участь місцеві органи влади та громадські організації. Це – частина зобов'язань Євросоюзу в боротьбі з бідністю, просуванням верховенства права та прихильності до фундаментальних громадянських свобод, встановлених статтею 177 Лісабонського Договору [9].

Наприклад, в 2011 році в тендері могли взяти участь пропозиції до проєктів, спрямованих на вирішення наступних завдань:

- активізація співпраці недержавних організацій та місцевих органів влади щодо скорочення бідності і досягнення сталого розвитку;
- мобілізація громадської підтримки для боротьби з бідністю;
- посилення координації і комунікації громадянського суспільства і місцевих органів влади.

Всі ці завдання є актуальними не тільки в контексті реалізації окремих проєктів, а й для України в цілому. Тому місія центральних органів влади, може полягати в активізації місцевих органів влади щодо участі в таких конкурсах і сприяння в реалізації проєктів, які можна дофінансувати, наприклад, з ресурсів Державної цільової Стратегії сталого розвитку України до 2030 року. До слова, такий же підхід – дофінансування в рамках зазначеної Стратегії – можна застосовувати і при виконанні програм транскордонного співробітництва, в рамках яких іноді фінансується тільки 10% проєктних витрат і отримати більше в майбутній програмі.

Європейська політика сусідства (ЄПС) [10] включає в себе три базові напрями для співпраці: програми двостороннього співробітництва, програми регіонального та міжрегіонального рівня і програми транскордонного співробітництва. Цілі транскордонного співробітництва в рамках ЄПС визначені як сприяння соціальному та економічному розвитку прикордонних регіонів, забезпечення безпеки кордонів, спільне вирішення існуючих проблем в галузі охорони здоров'я та навколишнього середовища і протидії криміналітету, а також розширення контактів між людьми.

З 2007 фінансовим механізмом реалізації програм ТКС виступає Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП), який передбачає реалізацію двох типів проєктів регіонального та міжрегіонального співробітництва: проєкти поблизу сухопутного (або короткого морського) кордону між двома або кількома країнами і

багатосторонні проекти в басейні Чорного і Азовського морів. Головні вимоги для реалізації програм ТКС є наступні:

- реалізація програм по обидва боки кордону;
- уніфікація процедури підготовки, подання та вибору заявки та імплементації проектів;
- рівноправність партнерів;
- формування спільних органів управління проектами: Спільний орган управління (Joint Managing Authority, JMA), Спільний технічний секретаріат та спільний моніторинговий комітет.

При цьому на JMA покладено функції фінансового управління та адміністрування; він відповідає за виконання програми і розміщується на території держави-члена ЄС. Такий механізм управління покликаний сприяти підвищенню ефективності проектної діяльності в прикордонних районах і протидіяти корупції на противагу незбалансованим механізмам координації.

Висновки та рекомендації. Україна є активним учасником багатьох впливових міжнародних організацій. Співпраця органів влади з міжнародними організаціями є відкритим питанням так, як існує необхідність удосконалення системи співробітництва, а також налагодження надійних, міцних і довготривалих відносин. Однак складна сучасна геополітична ситуація не залишає політикам вибору та змушує їх реагувати на відносини країн в світі. Тому не дивно, що в недалекому майбутньому кількість міжнародних організацій, членом яких є Україна, може збільшитися.

Розширення масштабів і підвищення ефективності міжнародного співробітництва, можливо, досягти завдяки таким діям:

- подальша гармонізація українського законодавства і законодавства ЄС в сфері реалізації проектів транскордонного та міжнародного регіонального співробітництва;
- посилення економічної спрямованості співробітництва з регіонами країн ЄС в рамках Європейської політики сусідства та в рамках двосторонніх угод про співробітництво;
- розвиток інфраструктури з метою реалізації транзитного потенціалу регіонів;
- підтримка збуту продукції регіональних виробників шляхом створення спільного ринку учасників євро регіонів;
- поглиблення міжнародної кооперації і створення дієвих економічних стимулів щодо залучення іноземного інвестиційного капіталу для технічної модернізації вітчизняних підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і міжнародному ринках;
- вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та початку практики контролю ефективності розвитку міжнародного співробітництва регіонів, враховуючи пріоритетність дотримання економічних інтересів

України.

Список літератури:

1. Щербина О. І. Взаємодія держави з міжнародними фінансовими організаціями як інструмент покращення стану соціальної сфери України / О. І. Щербина // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – №3. – С. 170-174
2. Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e485115d-5f7c-480d-ab90-563def7e4053&title=DovidkaProMizhnarodnuTekhnichnuDopomoguUkraini>
3. Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-%D0%BF/page>
4. Про співробітництво територіальних громад [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
5. Врублевський О. С. “Співробітництво територіальних громад” (бібліотечка місцевого самоврядування) / Олександр Врублевський. - К. : ІКЦ “Легальний статус”, 2014. – 56 с.
6. Ворона П. В. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: [монографія] / М.О.Пухтинський, П.В.Ворона, О.В.Власенко та ін. / За заг. ред. П.В.Ворони. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. – 280 с.
7. Про приєднання України до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/325/2007>
8. Плоский К. В. Міжнародна технічна допомога як міждисциплінарна науково-практична проблема / К. В. Плоский // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – №2. – С. 129-139. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_17
9. Consolidated version of the treaty on the functioning of the european union [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>
10. Андрусевич Н. Виконання Плану дій Україна – ЄС: довідка та сталий розвиток / Під ред. Н. Андрусевич // Оцінка виконання Планів дій Європейської політики сусідства. – Львів, 2009. – С. 104

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Magrupov Abdulla Maxmudovich

A branch of the Gubkin Russian State University of Oil and Gas in Tashkent, doctor of pedagogical sciences, professor

Uzakova Zarina Furkatovna

A branch of the Gubkin Russian State University of Oil and Gas in Tashkent, doctor of philosophy (PhD)

THE PROCESS OF EDUCATIONAL INTEGRATION OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Магруппов Абдулла Махмудович

д.п.н., профессор Филиала РГУ нефти и газа имени И.М.Губкина (НИУ) в г.Ташкенте.

Узакова Зарина Фуркатовна

д.ф.н. (PhD) Филиала РГУ нефти и газа имени И.М.Губкина (НИУ) в г.Ташкенте

ПРОЦЕСС ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Summary. The article analyzed the process of educational integration of young people with disabilities in the Republic of Uzbekistan. based on statistical data, the sequence of obtaining secondary and higher education for people with disabilities is studied. Despite the growth in the number of children with special educational needs, the dynamics of children attracted to inclusive education remains low, as a result, most children with disabilities receive education in specialized educational institutions, and the percentage of those enrolled in higher education is only young people who have graduated from mass educational institutions.

The article also touches upon the issues of social protection of persons with disabilities in the Central Asian republics a comparative analysis of changes in attitudes to persons with disabilities is carried out, in particular, quotas for education and job quotas are studied.

Аннотация. В статье анализируется процесс образовательной интеграции молодежи с инвалидностью в Республике Узбекистан, на основе статистических данных изучена последовательность получения среднего и высшего образования лицами с инвалидностью. Несмотря на рост численности детей с особыми образовательными потребностями, динамика привлеченных детей к инклюзивному образованию остается низкой, в результате большая часть детей с ограниченными возможностями получает образование в специализированных образовательных учреждениях, и процент поступивших в высшее образовательное учреждение составляют только молодые люди окончившие массовые образовательные учреждения.

Также в статье затронуты вопросы социальной защиты лиц с ограниченными возможностями в среднеазиатских республиках проведен сравнительный анализ изменения отношения к лицам с ограниченными возможностями, в частности изучены квоты на образование и квотирование рабочих мест.

Keywords: *inclusive education, education quotas, job quotas, social protection.*

Согласно статистическим исследованиям, молодежь СНГ составляет менее четверти всего населения Содружества. Этот показатель варьируется по странам: от 21% в Беларуси, России и Украине до 31% в Таджикистане и Узбекистане[10].

В Республике Узбекистан наблюдается ежегодный демографический рост в отличие от других среднеазиатских республик, и рост численности людей с ограниченными возможностями, однако всего составляет 2 % от общей численности населения (см.Таблицу №1).

Таблица №1

**Численность населения и лиц с инвалидностью в Республике Узбекистан
1993 года по 2018 год**

В разрезе годов	Всего населения	Из них лиц с инвалидностью	% лиц с инвалидностью от общего количества населения
1991	22 000 000	350 000	1,6 %
1995	22 563 000	450 000	1,9 %
2005	26 021 300	500 000	1,92 %
2014	30 492 812	550 000	1,8 %
2017	32 121 100	650 000	2 %
2018	32 656 700	670 000	2 %

В Республике Узбекистан большую часть населения составляет 64 % дети и молодежь до 30 лет, соответственно положение молодежи с ограниченными возможностями в обществе стоит остро, в частности при получении высшего образования, и дальнейшем трудоустройстве.

По данным Юнисеф в Центральной и Юго-Восточной Европе и СНГ более 1,1 млн. детей с ограниченными возможностями являются «невидимками» - они не включены ни в какие официальные данные и вряд ли посещают школу[11]. В связи с этими, нами были изучены нормативно-правовые документы, статистические данные и доклады Президентов среднеазиатских республик для полноценного анализа образовательной социализации и трудовой интеграции лиц с ограниченными возможностями.

Закон «О социальной защищенности лиц с инвалидностью», среднеазиатскими республиками был принят в 1991 году, согласно которым приняты ряд других законодательных актов в отношении лиц с инвалидностью, кроме Республики

Туркменистан, где вместо Закона принят Кодекс Туркменистана о социальной защите населения[8].

На сегодняшний день Конвенцию о правах инвалидов ратифицировала только Республика Казахстан. «В 2008 году Казахстан ратифицировал Конвенцию о правах инвалидов, однако главной проблемой, характерной для этой страны также, как и для многих других, принявших обязательства по реализации инклюзивного обучения, является отсутствие нормативно-правовой базы, которая бы регламентировала эту деятельность»[9]. Республика Узбекистан

Пенсия по инвалидности выплачивается во всех среднеазиатских республиках, по I, II, III группам и дети до 18 лет признаются как "ребенок-инвалид», кроме Республики Туркменистан, «где детьми инвалидами признаны дети до 16-лет».[8]. С 2018 года в Республике Узбекистан введена 2 % льгота на высшее образование для лиц с инвалидностью, что выше по сравнению с другими среднеазиатскими республиками. Самый высокий процент квотирования рабочих мест, отмечается в Республике Кыргызстан - 5% (Таблица №2).

Таблица №2

Социальная защищенность лиц с инвалидностью в Среднеазиатских республиках²

Республики	Численность людей с инвалидностью	Всего населения на 2017 год	% лиц с инвалидностью от общего числа населения	Квоты на высшее образование	Квотирование рабочих мест	Социальные пособия по группам
Узбекистан	650 000	31 032 000	2 %	До 2017 года 1% С 2018 года 2 %	3 %	I-II
Казахстан	460 000	18 324 237	2,5 %	До 2011 года 0,5%; с 2014 года 1%	2-4 %	I-III
Кыргызстан	176 000	6 191 377	0,9 %	0,5%-1%	5 %	I-III
Таджикистан	168 553	8 965 827	2 %	Нет данных	1%	I-III
Туркменистан	Нет данных	5 546 900	-	Нет данных	Нет данных	I-III

Президентом Республики Узбекистан Ш.М.Мирзиёевым активно поддерживается категория лиц с инвалидностью, отмечая, что «нам предстоит еще многое сделать для всесторонней поддержки нуждающихся в социальной защите слоев населения, оказания им квалифицированной медико-социальной помощи, обучения востребованным профессиям и последующего трудоустройства»[3].

Динамика численности детей с ограниченными возможностями в областях Республики Узбекистан с 2014 года с 78356 к 2018 году до 92064, то есть за 4 года увеличилась на 14,8 %. Самая большая численность детей с инвалидностью из 12 областей зафиксирована в

Андижанской, Кашкадарьинской, Самаркандской и Ферганской областях. Как отмечает отечественный ученый Алимова В.С. «в структуре детской инвалидности лидирующее положение занимает детский церебральный паралич (ДЦП), приводящий к ранней инвалидизации среди этой категории»[1]. Исследования ученых Е.Р. Ярская-Смирнова, В.Зайцев, Л.Р.Муминова, Я.Чичерина, доказывают процесс успешной социализации молодежи с ограниченными возможностями, после обучения в массовых образовательных учреждениях, а не в специализированных учреждениях. В связи с этим на сегодняшний день идея инклюзивного образования активно внедряется, в том числе и в нашей республике.

² Таблица составлена на основе официальных документов в глобальной сети Интернет (доклады, указы).

Инклюзивное образование в Узбекистане

В 2006-2009 годы Министерство образования при поддержке Азиатского Банка развития реализовал проект «Общее образование для детей с ограниченными возможностями», в рамках которого были отобраны 38 школ, школ-интернатов, из которых 22 специализированные и 16 общеобразовательные, в г.Ташкенте, Кашкадарьинской и Сурхандарьинской областях. Во всех школах провели реконструкцию и ремонт для того, чтобы обеспечить все удобства для детей с особыми потребностями. В соответствии с концепцией интеграции, дети, отбираемые для участия в экспериментальном проекте, имели лишь небольшие нарушения в развитии, и посещали некоторые предметы в общеобразовательной школе. Принявшие участие специалисты дефектологи, педагоги общеобразовательных школ концепцию инклюзивного образования не поддержали[2]. В результате опроса родителей детей с инвалидностью выяснилось, что 58 % против обучения своего ребенка в партнерской школе, 30% условно согласны, 3% смотрят положительно. Однако в результате опроса детей с инвалидностью в среднем 66% выразили желание обучаться в общеобразовательной школе, опрос детей не имеющих инвалидность показал на 77% желание обычных детей учиться вместе. Представители спец.школ отнеслись более отрицательно к идее инклюзивного обучения, в отличии от

респондентов массовой школы, которые приняли осторожную позицию 54% и отметили не против при условии умственной полноценности детей[18]. Результаты опроса свидетельствуют, о том, что не взаимодействие детей приводит к сегрегации детей с инвалидностью из массовых школ, а отношение взрослых и их предубеждения в отношении инвалидности, которые в итоге создают преграды для детей с инвалидностью при обучении в массовых образовательных школах.

С 2014-2016 год в Узбекистане в рамках проекта «Инклюзивное образование для детей с особыми потребностями в Узбекистане», финансируемый Европейским Союзом, реализованный в Ташкентской, Самаркандской, Наманганской, Хорезмской и Сурхандарьинской областях, 907 ребенка с особыми образовательными потребностями были включены в систему общего образования в 27 пилотных школах и 27 детских садах, при этом общее число детей, получивших выгоду от проекта, достигает 1500.

С 2017 года Республиканский центр социальной адаптации детей осуществляет реализацию фундаментального проекта БФ-1-001 «Создание системы качественного, непрерывного инклюзивного образования в Республике Узбекистан», в результате проекта был осуществлен мониторинг привлеченных детей к инклюзивному обучению.

Таблица №3

Мониторинг по изучению состава детей, вовлечённых в инклюзивное образование в городах Ташкент, Самарканд, Наманган, Ургенч, Термез на сентябрь месяц 2018 года[6]

Регионы	ДОУ		Школа		Итого	
	Кол-во детей	%	Кол-во детей	%	Общее кол-во детей	%
Сурхандарьинская область	93	81,5	21	18,5	114	17,6
Самаркандская область	77	52,3	70	47,7	147	22,7
Наманганская область	51	53,6	44	46,3	95	14,7
Харезмская область	63	33,3	126	66,7	189	29,2
г. Ташкент	17	16,6	85	83,4	102	15,8
Итого:	301	46,5	346	53,5	647	100

Анализ таблицы показывает, что количество детей, вовлечённых в инклюзивное образование в регионах Сурхандарьинской, Самаркандской, Наманганской, Хорезмской областей и в городе Ташкент составляет 647 (что составляет 100%) детей, из них в пилотные ДОУ данных регионов направлены 301 (46,5%) детей, и в пилотные школы- 346 (53,5%). По результатам мониторинг инклюзивного образования в пилотных регионах выявлено, что: все педагоги в пилотных учреждений имеют сведения об инклюзивном образовании; испытывают трудности в обучении детей в классе в связи с отсутствием достаточного количества методических пособий, литературы по

работе над психологической и речевой деятельностью детей с особыми потребностями; все дети, обучающихся в инклюзивных классах приняты в школу по заключению МППК; отношение к учащимся, развивающихся в норме и их родителей к учащимся с особыми потребностями в обучении положительное. Учителя постоянно проводят с родителями индивидуальные беседы, организуют семинары, встречи.

Необходимо отметить, что по сравнению с другими социальными группами молодых людей, являющихся конкурентоспособными на рынке труда, молодёжь с иванлидностью испытывает

наибольшие сложности в процессе реализации равного права на высшее образование, труд и т.д. Так как, современное высшее образование выполняет не только функцию социализации молодёжи, но и выступает фактором накопления человеческого капитала, то соответственно возникает необходимость в усовершенствовании условий для доступности в получении высшего образования молодёжью с ограниченными возможностями.

В высших образовательных учреждениях республики на 2017-2018 учебный год из 297689 тысяч студентов, 611 человек составляют молодые люди с инвалидностью[16], а всего молодых людей с инвалидностью от 16 до 30 лет более 70 000 тысяч (согласно данным общества инвалидов в 2014 году молодых людей с инвалидностью составляло 116 000).

Таблица №5

**Численность обучающихся в высших образовательных учреждениях
в Республике Узбекистан**

В разрезе учебных годов	Количество высших учебных учреждений	Всего студентов	Из них студентов с инвалидностью
2013-2014	66	259290	698
2014-2015	68	261332	656
2015-2016	69	264291	673
2016-2017	70	268 281	614
2017-2018	72	297 689	611
2018-2019	114	410 000	996

Интересна динамика снижения обучающихся студентов с инвалидностью ввиду увеличения числа высших образовательных учреждений. Если рассматривать динамику поступивших молодых людей с инвалидностью в высшее образовательное учреждение в 2009 году, и сравнить с 2017 годом, то процент поступивших снизился. Это связано с различными факторами в частности о неуверенности в поступлении, об отсутствии поддержки со стороны родителей в получении высшего образования лица с ограниченными возможностями, в связи с отсутствием необходимости данного образования в дальнейшем, с заболеваемостью и отсутствием доступной инфраструктуры, с повышением стоимости на обучение. Высшие учебные заведения не приспособлены для инклюзивного образования, очное обучение инвалидам осуществлять очень сложно - хотя бы потому, что высшие образовательные учреждения не приспособлены для передвижения инвалидов и получение информации в доступных форматах. Те инвалиды, которым удалось поступить в вуз, с трудом до него добираются и с трудом передвигаются внутри здания.

Специализированного высшего учебного заведения для людей с инвалидностью, которое было бы, полностью приспособлено для их нужд, не имеется. К сожалению, перечень специальностей или Положение о порядке приёма в высшие образовательные учреждения для лиц с инвалидностью не разработан. Однако в соответствии с Положением «О порядке приёма слабовидящих абитуриентов на обучение высших образовательных учреждений» утверждённым постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан №118 от 20 июня 2017 года, в приложении 3 отмечено, что только для слабовидящих создаётся специальная комиссия по приёму в высшие образовательные

учреждения[14]. Соответственно в высших образовательных учреждениях в основном обучаются молодые люди слабовидящие и с незначительными нарушениями опорно-двигательного аппарата, которые могут самостоятельно передвигаться.

В соответствии с Указом Президента Республики Узбекистан «О мерах по кардинальному совершенствованию системы государственной поддержки лиц с инвалидностью» с 2018-2019 учебного года, порядок, в соответствии с которым для лиц с инвалидностью дополнительно выделяется двухпроцентная квота приема в высшие образовательные учреждения от общего количества приема абитуриентов[17]. Согласно Указу предусматривается разработка Положения о порядке приема в высшие образовательные учреждения лиц с инвалидностью на квотированной основе.

Начиная с 2018-2019 учебного года для людей с инвалидностью I и II группы была введена дополнительная двухпроцентная квота приема в вузы от общего количества приема абитуриентов. На вступительных экзаменах проходной балл для абитуриентов с инвалидностью снизили до 56,7 баллов (30% от максимально возможного количества в 189 баллов). Абитуриенты с инвалидностью, которые набрали соответствующий балл, поступили на бюджетные места на основе государственного гранта. Благодаря 2 процентной квоте количество людей с инвалидностью поступивших в ВООУ увеличилось до 996 человек.

Однако в условиях физической недоступности территорий и зданий университетов, а также отсутствия разумных приспособлений, очень сложно понять, как будет дальше организовываться процесс обучения для студентов с физическими и сенсорными нарушениями, включая студентов с аутизмом, дислексией и другими невидимыми

формами инвалидности. Если из-за недоступности основных учебных корпусов для них будут приспособляться только некоторые помещения в целях создания отдельных групп студентов с инвалидностью, - это не будет инклюзивным подходом к высшему образованию, а пока только интегрированным обучением.

Для развития инклюзивности образования необходимо создавать для студентов с инвалидностью службы поддержки, проектировать и приспособлять основные учебные здания и общежития с учетом доступности и универсального дизайна.

Литература:

- 1)Алимова В.С. Целенаправленная реабилитация детей с церебральным параличом в условиях республиканского центра социальной адаптации детей. Журнал «Наука и образование сегодня», №3 апрель 2018
- 2)Анализ социальной защищенности детей с особыми потребностями в Республике Узбекистан / Ахмедова Д.И., Бердиева Ш.М., Нуркельдиева Д.А., Инаков А.К., Тураев Д., Умаров Т.А., Шаумаров Г.Б., Чичерина Я.Е. - Ташкент: «ФАН» АН РУз, 2007. - 338 с.
- 3)Доклад Президента Республики Узбекистан посвященный 25 - летию Конституции Республики Узбекистан.
- 4)Данные Государственного комитета по статистике на 1 октября 2017 года.
- 5)Данные Государственного комитета по статистике.
- 6)Данные Республиканского центра социальной адаптации детей.
- 7)<https://stat.uz/ru/otkrytie-dannye/sotsialnaya-sfera/433-analiticheskie-materialy-ru/2326-statistika-obrazovaniya>
- 8)Законы «О социальной защищенности инвалидов» Республик: Казахстан от 21 июня 1991 г., Кыргызстан 17 апреля 1991 год, Таджикистан 24 декабря 1991 года; Кодекс Туркменистана о социальной защите населения, принятый 19 октября 2012 года и вступивший в силу с 1 января 2013 года; Республика Узбекистан 18 ноября 1991 году (новая редакция. Национальная база данных законодательства, 05.01.2018 ., № 03/18/456/0512); Кодекс Туркменистана о социальной защите населения, принятый 19 октября 2012 года и вступивший в силу с 1 января 2013 года
- 9)Мовкебаева З.А. Инклюзивное образование в Республике Казахстане: проблемы и перспективы. Монография. ТП «Сагаутдинова» Алматы, 20014
- 10)Молодёжь в содружестве независимых государств. Статистический портрет. Москва 2014. С. <http://www.cisstat.com/youth/rus/youth-rus.pdf>
- 11)Право детей с ограниченными возможностями на образование: подход к инклюзивному образованию, основанный на соблюдении прав человека. Юнисеф 2012. <http://www.unicef.org/>
- 12)Постановлением Кабинета Министров Республики Узбекистан «О мерах по обеспечению жилыми помещениями детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. 2 августа 2010 г. <http://lex.uz/>
- 13)Постановление Министерства народного образования Республики Узбекистан «Об утверждении положения о порядке обеспечения сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, содержащихся на полном государственном обеспечении денежными пособиями и пособиями для покупки одежды, обуви и принадлежностей, а также обеспечения их проездными карточками».
- 14)Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан. (текст Положения на узб.яз.) Олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилиш, талабалар ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 25-сон, 545-модда, 37-сон, 996-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.11.2017 й., 09/17/914/0255-сон, 12.01.2018 й., 09/18/18/0550-сон
- 15)Равные права-равные возможности. Пособие. Т. 2010 с.185
- 16)Сведения государственного комитета Республики Узбекистан по статистике на 2018-2019 учебный год.
- 17)Указ Президента Республики Узбекистан «О мерах по кардинальному совершенствованию системы государственной поддержки лиц с инвалидностью». 04.02.2017 №06/17/5270/0348
- 18)Чичерина Я.Е., Бондарева Е.В. Изучение условий и факторов внедрения инклюзивного образования в Республике Узбекистан. Т.:2008 с.36

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ismailov Bakhodir Islamovich

Doctor of Law, Professor,
Academy of the General Prosecutor's Office
of the Republic of Uzbekistan

Atajanov Azizbek Abdimalikovich

Postgraduate student of the Supreme School
of Judges under the Supreme Judicial Council
of the Republic of Uzbekistan

FOREIGN PRACTICE OF ESTABLISHING SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION COURTS

Исмаилов Баходир Исламович,

Доктор юридических наук, профессор
Академии Генеральной прокуратуры
Республики Узбекистан

Атажанов Азизбек Абдималикович

Самостоятельный соискатель
Высшей школы судей при Высшем судейском совете
Республики Узбекистан

ЗАРУБЕЖНАЯ ПРАКТИКА УЧРЕЖДЕНИЯ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ АНТИКОРРУПЦИОННЫХ СУДОВ

Summary. The article examines the international experience of anti-corruption courts and the peculiarities of the legislation of this institution in foreign countries. The concept and classification of specialized anti-corruption courts and the results of their anti-corruption activities are considered. The features of the creation of anti-corruption courts in individual countries are studied. The role of international organizations and countries in the formation of anti-corruption courts in developing countries is studied. The positive and negative aspects of the creation of anti-corruption courts in individual states are presented.

Аннотация. В статье рассматривается международный опыт деятельности антикоррупционных судов и особенности законодательства этого института в зарубежных странах. Рассматриваются понятие и классификация специализированных антикоррупционных судов, и результаты их антикоррупционной деятельности. Исследуются особенности создания антикоррупционных судов в отдельных странах. Изучается роль международных организации и стран в формировании антикоррупционных судов в развивающихся странах. Представлены положительные и негативные стороны создания антикоррупционных судов в отдельных государствах.

Keywords: *corruption acts, fight against corruption, judicial independence, system of anti-corruption bodies, anti-corruption court, models of specialized courts.*

Ключевые слова: *коррупционные деяния, борьба с коррупцией, судебная независимость, система антикоррупционных органов, антикоррупционный суд, модели специализированных судов.*

Важнейшим критерием эффективности функционирования любого государства является наличие системы независимого правосудия. Опыт последнего столетия показал, что построение правового государства посредством исключительно политических и экономических преобразований невозможно. Неотъемлемым компонентом реформ является судебная-правовая реформа.

В последние годы в большинстве европейских стран в качестве важного элемента стратегии противодействия коррупции были созданы специализированные органы по борьбе с коррупцией. Они включают следственные и судебные органы, а также службы, специализирующиеся на предотвращении коррупции, институты по управлению,

мониторингу и координации осуществления национальной стратегии по борьбе с коррупцией, и, наконец, органы многоцелевой направленности.

К государствам, которые эффективно преодолели коррупционные явления в публичном и частном секторах, относятся Великобритания, Германия, Франция, Нидерланды, Финляндия. Указанное достигнуто во многом за счет построения эффективной и независимой судебной системы. С развалом стран социалистического лагеря появилась потребность в переформатировании систем государственного управления, внедрения рыночных механизмов в экономику, реального обеспечения судебной защиты прав граждан и субъектов предпринимательства.

В начале XXI столетия страны с развитой экономикой, эффективно функционирующей судебной системой стали содействовать проведению антикоррупционных реформ в государствах Центральной и Восточной Европы, Азии и Африки. Одним из наиболее динамичных трендов, поддерживаемых зарубежными экспертами, является создание специализированных антикоррупционных судов.

Наиболее распространенной причиной создания специализированных антикоррупционных судов является обеспокоенность уровнем добропорядочности судей общей юрисдикции. В целях предупреждения указанной угрозы выбран путь комплектования антикоррупционных судов в особом порядке, когда для осуществления правосудия привлекаются специалисты не из судебной системы (судьи в отставке, прошедшие отбор преподаватели права, адвокаты, работники юридических служб, гражданские активисты и др.), которые после рассмотрения конкретного дела возвращаются к своим прямым функциональным обязанностям.

Сегодня специализированные судебные органы для рассмотрения коррупционных дел (в особенности высокого уровня) созданы по крайней мере в 27 юрисдикции (хотя в отдельных случаях такие судебные органы уполномочены рассматривать и другие категории дел наряду с коррупционными): Филиппины, Пакистан, Хорватия, Болгария, Мексика, Словакия и другие.

Цели реформирования уголовной юстиции служит практика формирования «комплексных» антикоррупционных судов и судов *ad hoc* по конкретным делам.

Понятие «антикоррупционный суд» в исследовании Софи Шютте, старшего советника Антикоррупционного ресурсного центра U4 (Норвегия) Института имени Кристиана Михельсена, трактуется как суд, судьи, подразделения суда или трибунала, которые специализируются на рассмотрении дел о коррупции [1].

Создание антикоррупционных судов – это практика ряда стран, столкнувшихся с недоверием общества к возможностям обычных судов рассматривать судебные дела, связанные с коррупцией на высоком уровне. Однако самым распространенным аргументом для создания антикоррупционного суда все еще остается необходимость подать сигнал не только общественности, но и населению о том, что государство выражает политическую волю противодействовать коррупции, в том числе на высоком уровне.

Система отбора таких судей в большинстве стран аналогична отбору судей апелляционных судов.

Назначаются судьи антикоррупционных судов специально созданными советами, в состав которых входят представители разных ветвей

власти, иногда – гражданского общества, либо главой государства.

Институционально антикоррупционные суды могут включаться в систему общих судов первой инстанции, имеющих приоритетную юрисдикцию по делам о коррупции, или осуществляться посредством односоставных судов общей юрисдикции.

Специализированные суды, как правило, действуют на основе коллегиальности, наряду с профессиональными судьями в их состав входят представители общественных организаций, ассоциаций либо специалисты соответствующей отрасли.

Встречаются смешанные суды, функционирующие как суды первой инстанции при рассмотрении дел о коррупции и как апелляционные суды – при рассмотрении других категорий дел, а также системы универсальных антикоррупционных судов.

Особенности формирования антикоррупционных судов зависят от избранной модели. Для отбора судей антикоррупционных судов, как правило, применяются специальные процедуры: претенденты, сдают экзамен на наличие знаний и практических навыков в сфере права и проходят психологическое тестирование, затем – специальную проверку на честность и беспристрастность.

Первый в мире антикоррупционный суд был создан на Филиппинах в 1979 году. Впоследствии аналогичные суды были учреждены в 1999-м — в Пакистане, а в 2002 году — в Индонезии и Непале.

Сейчас 27 страна мира имеют специализированные суды, которые занимаются рассмотрением дел, связанных с коррупцией преимущественно высокого уровня: Афганистан, Бангладеш, Ботсвана, Болгария, Бурунди, Камерун, Хорватия, Индонезия, Кения, Малайзия, Непал, Пакистан, Палестина, Филиппины, Сенегал, Словакия, Уганда, Мексика, Танзания, Таиланд, Украина. В 2019г. Антикоррупционный суд был создан в Албании, Сьерра Лионе, в 2020г. Зимбабве.

Большая часть судов в этих странах была создана инициативно, но в некоторых случаях значительную роль сыграли международные организации и программы технической помощи. Например, международное сообщество (в частности, США и Великобритания) оказывало давление на правительство Афганистана, чтобы он создал антикоррупционные суды. Причиной этого была коррупция, которая создавала серьезные препятствия для экономического развития и безопасности в Афганистане [7].

Организационную структуру антикоррупционных судов С.Шютте разделяют на 4 основных модели.

Первая модель – единоличный судья, который назначается или уполномочен на рассмотрение дел о коррупции в общих местных

судах, в то же время процесс обжалования решений остается тот же, что и для всех других дел.

Вторая модель – специализированный антикоррупционный суд, который имеет первоначальную юрисдикцию над делами о коррупции, а апелляционные жалобы рассматривают в верховном суде.

Третья модель – антикоррупционные суды смешанного типа: суд может функционировать как суд первой инстанции при рассмотрении некоторых (более важных) дел о коррупции и как апелляционный суд при рассмотрении других дел, рассматриваемых в первой инстанции общими местными судами. Апелляционные жалобы на решения антикоррупционного суда поступают в Верховный суд.

Четвертая модель – универсального параллельного суда, когда система антикоррупционных судов включает суды первой инстанции, так и апелляционные [4].

Единоличные судьи, ведущие дела о коррупции в общих местных судах, работают в Кении и Бангладеш. Специализированные суды первой инстанции действуют в Хорватии и Словакии. Специализированный суд Словакии кроме коррупционных рассматривает и иные отнесенные к его юрисдикции тяжкие преступления, такие как терроризм, преступления против собственности, отмывание денег и др. В Хорватии действуют суды по противодействию коррупции и организованной преступности; к их компетенции отнесены дела о торговле людьми, грабежах и других тяжких преступлениях. Специализированные суды первой инстанции также действуют в Сенегале, Пакистане, Непале, Камеруне и Бурунди.

Суды смешанного типа созданы в Уганде, Ботсване, Палестине, Таиланде, Танзании, Мексике и на Филиппинах. Универсальные антикоррупционные суды достаточно эффективно работают в Афганистане, Индонезии и Малайзии, где уровень коррупции снизился с начала их функционирования.

Модели формирования и функционирования антикоррупционных судов отличаются. В некоторых государствах функции АС выполняют специализированные судьи, подразделения суда или трибунала. В других — это отдельный полноценный судебный орган. В Филиппинах Антикоррупционный суд (Sandiganbayan) действует, как первая инстанция, когда коррупционные дела касаются топ-должностных лиц, когда же идет речь о «мелких коррупционерах» — их дела направляют в обычные региональные местные суды, а суд Sandiganbayan выполняет функцию апелляционной инстанции.

В Афганистане, Малайзии, Индонезии и Болгарии Антикоррупционные суды есть на уровне как первой инстанции, так уровне апелляционной инстанции. В Хорватии, Словакии, Непале, Пакистане, Сенегале, Камеруне и Бурунди специальные антикоррупционные суды

рассматривают дела только на уровне первой инстанции — апелляционные жалобы направляют в Верховный суд.

В Европе антикоррупционные суды действуют в четырех странах — Хорватии (с 2008 года), Словакии (с 2005-го), Болгарии (с 2017-го) и Украине (с 2019-го).

Специализированные суды в Хорватии рассматривают не только дела о высокодолжностной коррупции, но и об организованной преступности. Специальный уголовный суд Болгарии также рассматривает дела об организованной преступности наряду с коррупционными.

Основной причиной создания в Словакии антикоррупционного суда было стремление разрушить местные связи, которые существовали между судьями, адвокатами, прокурорами и организованной преступностью.

Специальный уголовный суд **Словакии** учрежденный в 2003г. рассматривает, кроме коррупционных и дел об отмывании средств, также дела об организованной преступности и преднамеренных убийствах.

Антикоррупционный суд был сформирован из судей, которым предложили высокое судебское вознаграждение, личную охрану, и защиту. В течение первых лет существования антикоррупционного суда были достигнуты определенных результатов: аккумулированы специальные знания, разорваны некоторые локальные преступные связи, успешно завершено несколько дел.

После публикаций журналистов о том, что в Словакии Специальный уголовный суд рассматривает в том числе и дела о незначительных взятках (иногда 20 €) началась публичная дискуссия относительно целесообразности ограничения юрисдикции суда более серьезными преступлениями.

Деятельность антикоррупционного суда вызывала недовольство некоторых политиков и судей, в связи с чем в 2009 году в результате конституционного обжалования Закон о специализированном антикоррупционном суде был отменен.

И только благодаря тому, что общественность Словакии потребовала немедленного возобновления в том же году был принят новый закон и создан новый специализированный суд.

Специализированный суд Словакии состоит из 14 судей, а в состав специализированной прокуратуры входит 19 прокуроров. Этот суд рассматривает несколько категорий дел: преднамеренные убийства, экономические правонарушения, в которых фигурируют суммы свыше 6,6 млн. евро, тяжелые преступления, совершенные преступной или террористической группой, и преступления экстремистского характера [6].

Наиболее комплексно к вопросу внедрения специальных процедур отбора для антикоррупционных судов подошли в **Индонезии**.

В специализированных судах дела Индонезии рассматриваются не только профессиональными судьями, но и *ad hoc* судьями, которыми, как правило, выступают профессиональные юристы, судьи в отставке, другие профессионалы в сфере права. Претенденты на роль *ad hoc* судей должны пройти четко определенную процедуру отбора, при этом в состав комиссии по отбору входят представители аппарата Верховного суда, а также гражданского общества. Профессиональные судьи назначаются президентом на пять лет с возможностью быть переназначенными лишь один раз. Согласно первоначальной редакции закона 2002 года, антикоррупционные суды рассматривали дела коллегиально в составе пяти судей, трое из которых были судьями *ad hoc* (такая система была внедрена из-за недоверия к профессиональным судьям, которые в целом считались более коррумпированными). Однако в 2009 году эта система была изменена и теперь председатель каждого регионального антикоррупционного суда (являющийся профессиональным судьей) может лично определять соотношение профессиональных и *ad hoc* судей в судебных коллегиях.

Для большинства антикоррупционных судов подсудность скорее определяется по категориям преступлений, а не по их тяжести, однако в некоторых странах применяют и такой подход. Для примера, в **Камеруне** Специальный уголовный суд рассматривает лишь дела о завладении имуществом в особо крупных размерах, дела об аналогичных преступлениях с меньшими суммами убытков рассматриваются судами общей юрисдикции. Также последними изменениями к законодательству ограниченно подсудность специализированного суда в Филиппинах по признаку размера нанесенных убытков.

Предельные сроки рассмотрения дел в антикоррупционных судах в значительной степени отличаются в разных странах частично из-за различий в структуре, функциях и организации судов. В Малайзии среднее время рассмотрения дела о коррупции со времени его поступления до вынесения окончательного решения составляло 8,5 лет. Поэтому государство сократило сроки рассмотрения дел до одного года. В Камеруне, Непале, Палестине, Филиппинах и Индонезии, чтобы снизить риски затягивания дел, устанавливались конечные сроки на рассмотрение дел. Суд по рассмотрению дел о коррупции в Палестине в рамках формального уставного права должен рассмотреть любое дело, которое поступает к нему в течение 10 дней, и принять решение в течение 10 дней после слушания с разрешенным увеличением процессуального срока не более чем на 7 дней.

В Украине создание Высшего антикоррупционного суда (ВАКСУ) было одним из главных условий Международного валютного фонда (МВФ) [3]. Поэтому международные партнеры, включая Всемирный банк, ЕС и США,

при поддержке общественных организаций добились, принятия законопроекта о ВАКСУ [5].

Закон Украины «О создании Высшего антикоррупционного суда» принятый 21 июня 2018 г. предусматривал формирование ВАКСУ в течение двенадцати месяцев. (Закон Украины № 2447Ш, 2018: ст. 4). 5 сентября 2019 года ВАКСУ приступил к работе.

Согласно ст. 1 закона Высший антикоррупционный суд Украины является постоянно действующим специализированным судом в системе судостроительства Украины (Закон Украины № 2447-УШ, 2018: ст. 212).

Первоначально украинскими законодателями была избрана модель специализированного антикоррупционного суда, в рамках которой он образуется в качестве суда первой инстанции, а апелляционные жалобы рассматриваются в Верховном Суде.

Задачей постоянно действующего Высшего специализированного суда Украины является осуществление правосудия в соответствии с определенными законом основами и процедурами судопроизводства в целях защиты личности, общества и государства от коррупционных и связанных с ними преступлений и судебного контроля за досудебным расследованием этих преступлений, соблюдением прав, свобод и интересов лиц в уголовном производстве.

Как суд первой инстанции Высший антикоррупционный суд создается для рассмотрения преступлений отдельных категорий лиц (высокопоставленных чиновников, которые подозреваются и обвиняются в коррупции), расследованных Национальным антикоррупционным бюро Украины (НАБУ) и повлекших ущерб государству в размере более 500 прожиточных минимумов. Задачами ВАКСУ также являются анализ данных судебной статистики и изучение выявленных закономерностей (Закон Украины № 2447-УШ, 2018: ст. 212) [2].

Назначение судей суда происходит на основании результатов открытого конкурса. Закон определяет строгие требования к кандидатам (например, обязательность научной степени в сфере права и стаж соответствующей научной работы или опыта профессиональной деятельности адвокатом не менее 7 лет и проч.), а также устанавливает, кто не может быть судьей ВАКСУ. Отбор кандидатов осуществляет Общественный совет международных экспертов, который состоит из шести членов. Общественный совет формирует Высшая квалификационная комиссия судей (ВККС) с учетом предложений международных организаций, сотрудничающих с Украиной. Эксперты должны иметь опыт процессуального руководства в других странах.

Закон предусматривает порядок занятия должности судьи Высшего Антикоррупционного суда (разд. 3), особенности статуса судей (разд. 4) и обеспечения их деятельности (разд. 5), однако не содержит порядка увольнения судей и оснований

досрочного освобождения их от должности. С учетом требований международных организаций зарубежные эксперты играют решающую роль в выборе судей украинского антикоррупционного суда и имеют возможность дисквалифицировать сомнительных кандидатов только на этапе проведения конкурса. Они могут оценивать добропорядочность кандидатов. При этом четыре члена Общественного совета имеют право наложить вето на любую кандидатуру на должность судьи, хотя ранжирование прошедших по конкурсу кандидатов, как и назначение международных экспертов из числа предложенных любой из 79 международных организаций, которые участвуют в антикоррупционной работе на Украине, согласно нормам закона, осталось прерогативой ВККС.

К юрисдикции Высшего антикоррупционного суда, в соответствии с новой статьей 33-1 Уголовного процессуального кодекса Украины, будет отнесено рассмотрение по первой

инстанции уголовных дел по коррупционным и строго определенным законом некоторым иным преступлениям, при соблюдении хотя бы одного из условий:

- 1) совершения их определенным законом кругом служебных (должностных) лиц;
- 2) предложение, обещание или предоставление неправомерной выгоды (составы преступления, предусмотренные ст. 369 УК) либо злоупотребление влиянием (составы преступления, предусмотренные ст. 369-2 УК) совершены в отношении такого (указанного в первом условии) круга должностных лиц;
- 3) такие коррупционные или иные строго определенные законом некоторые иные преступления совершены в значительном размере, если преступление совершено служебным лицом любого госоргана, правоохранительного органа или войскового формирования, органа местного самоуправления или предприятия (субъекта хозяйствования) с государственной или коммунальной (муниципальной) частью в уставном фонде более 50%.

В Высшем антикоррупционном суде создается Апелляционная палата, имеющая отдельного председателя, секретариат, финансирование и помещение (Закон Украины № 2447-УІІІ, 2018: ст. 212).

3 августа 2020г. законопроект о создании антикоррупционного суда в **Армении** внесло министерство юстиции республики. Согласно проекту, предлагается создать специализированный антикоррупционный суд с числом не менее 25 судей, 20 из которых будут рассматривать дела о коррупционных преступлениях, а 5 — дела, связанные с нарушениями порядка использования и распоряжения имущества [8]. Кроме того в законопроекте предусмотрено создание апелляционного антикоррупционного суда с численностью не менее 10 судей. Также

установлены правила назначения судей в антикоррупционный суд, предполагающие проверку на добропорядочность кандидатов.

Задачи, которые ставят перед антикоррупционными судами, включают и усовершенствование процессуального законодательства в части уголовной ответственности лиц, подозреваемых в совершении коррупционных деяний, и, в конечном итоге, разрушение связей, которые сложились между судьями, адвокатами, прокурорами и организованной преступностью, разрыв с прежней коррумпированной судебной и политической системой, дискредитированным профессиональным судебским корпусом.

Об этом, например, свидетельствует практика привлечения к работе антикоррупционных судов непрофессиональных судей, специалистов из числа адвокатов, преподавателей юридических вузов и др. Кроме того, они рассматриваются как инструмент легитимации публичной власти в целом в условиях низкого уровня доверия граждан к государственным органам и должностным лицам.

Делая вывод можно констатировать, что создание специализированных антикоррупционных судов особенно в государствах переходного периода способствует повышению качества рассмотрения уголовных дел преимущественно высокого уровня, усилению доверия граждан к судебной системе, укреплению добропорядочности судебного сообщества, обеспечению независимости судей, рассматривающих дела о совершении коррупционных правонарушений и др.

Соответственно полагаем возможным создание в Узбекистане специализированных судов по рассмотрению дел о коррупционных правонарушениях со стороны публичных должностных лиц, а также юридических лиц с соответствующими институциональными и организационно-правовыми преобразованиями.

При рассмотрении указанного вопроса считаем возможным основываться на опыте Украины как страны имеющей сходные правовые традиции и нормативно-правовую базу.

При этом следует иметь ввиду, что поспешное учреждение специализированных судов таит определенные риски:

- отнесение к подсудности антикоррупционных судов незначительных дел приведет к увеличению на них нагрузки и соответственно поверхностному рассмотрению дел;
- политизация судопроизводства в отношении должностных лиц высокого уровня способствует избирательному правосудию;
- сложности при формировании судебных составов за счет кандидатов, привлекаемых вне судебной системы чреваты сбросами и утечками о ходе рассмотрения дел и др.

Литература:

1. Коррупционные риски в системе уголовного правосудия и методы их оценки Под редакцией Ричарда И. Мессика и Софи А. Шютте // Издание Ресурсного центра U4 Январь 2017, № 2 /Anti Corruption Resource Centre www.U4.
2. Кравчук А. Юрисдикция Высшего антикоррупционного суда в Украине. // Международная научно-практическая конференция, посвященная 90-летию юбилею юридического факультета Бакинского государственного университета на тему "Интеграция Азербайджанской Республики в международное сообщество и современные тенденции развития юридической науки в построении правового государства". – Баку. – 2018. – С. 307-310.
3. Stankova O. 2018. Statement by the IMF Managing Director on Ukraine [Электронный ресурс] // International Monetary Fund (IMF). Press Release № 18/244. 19 June. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/06/19/pr18244-statement-by-the-imf-managing-director-on-ukraine>
4. Stephenson M.C., Schutte S.A. 2016. Specialised anticorruption courts: A comparative mapping [Электронный ресурс] / U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute // U4 Issue. Dec. № 7. 36 p. URL: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-a-comparativemapping.pdf>
5. Скребец Е.В. Антикоррупционные суды: опыт зарубежных стран и украинская модель URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2018/06/19/pr18244-statement-by-the-imf-managing-director-on-ukraine>
6. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/ekonomika/ukraina-imeet-shansy-stat-4-y-v-evrope-i-21-y-v-mire>
7. URL: <https://apostrophe.ua/article/politics/judiciary/2018-09-11/kak-srabortali-spetsializirovannyye-antikorruptsiyonnyie-sudyi-v-mire-uroki-dlya-ukrainyi/20562>
8. URL: <https://rossaprimavera.ru/news/8d1dcd76>

UDC 347.4 Journal section: legal sciences. Civil law and process.
УДК 347.4
ГРНТИ 10.

Гуйван Петр Дмитриевич
Профессор
Полтавского института бизнеса,
кандидат юридических наук,
Заслуженный юрист Украины.

СУЩНОСТЬ И ВРЕМЕННЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕГУЛЯТИВНЫХ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЙ.

UDC 347.4
GRNTI 10.

Guyvan Petr Dmitrievich
Professor of the Poltava Institute of Business,
Candidate of Legal Sciences,
Honored Lawyer of Ukraine

ESSENCE AND TEMPORAL CHARACTERISTICS OF REGULATORY CIVIL RELATIONS.

Резюме. В работе проведено исследование вопроса о темпоральных и сущностных характеристиках регулятивного гражданского правоотношения. В статье отстаивается тезис, согласно которому существенная роль принадлежит правоотношению в конкретизации продолжительности урегулированных им общественных отношений. Подробно исследовано содержание гражданского отношения в регулятивном состоянии. Доказывается, что содержание возможного поведения правообладателя проявляется, как из-за господства над должником посредством требования от него определенного поведения, так и через собственные активные действия уполномоченного. При этом обязанный субъект должен воздерживаться от любых деяний, которые этому препятствуют. Поэтому правоотношения создают субъектам права конкретные социальные возможности для удовлетворения определенных потребностей или собственными действиями, или действиями других лиц. Правильность такого подхода, в частности, подтверждается анализом темпоральных факторов, присущих субъективному материальному праву лица. Должное нормативное регулирование в этой области заключается в том, чтобы обеспечить реальную возможность реализации уполномоченным своего субъективного права в пределах адекватного и соответствующего срока. Главное, чтобы субъективное право осуществлялось в течение времени, пока оно существует. По истечении времени на регулятивную реализацию права начинается его нарушение, а значит наступает действие охранительно-правового материального отношения.

Summary. The paper studies the issue of the temporal and essential characteristics of the regulatory civil relationship. The article defends the thesis, according to which a significant role belongs to the legal relationship in concretizing the duration of the social relations regulated by it. The content of civil attitude in the regulatory state has been studied in detail. It is proved that the content of the possible behavior of the rightholder manifests itself both because of domination over the debtor through the requirement of a certain behavior from him, and through his own active actions of the authorized person. In this case, the obliged subject must refrain from any actions that prevent this. Therefore, legal relations create specific social opportunities for subjects of law to meet certain needs either by their own actions or by the actions of others. The correctness of this approach, in particular, is confirmed by the analysis of temporal factors inherent in the subjective material law of a person. Proper regulatory regulation in this area is to ensure a real opportunity for the authorized to exercise his subjective right within an adequate and appropriate period. The main thing is that the subjective right is exercised over time, as long as it exists. After the expiration of the time for the regulatory implementation of the right, its violation begins, which means that the protective-legal material relationship comes into effect.

Ключевые слова: регулятивное правоотношение, материальное право, срок реализации субъективного права.

Key words: regulatory legal relationship, substantive law, term of implementation of subjective law.

Formulation of the problem. Virtually all human actions, powers and responsibilities are temporary, so time is crucial for understanding the legal nature and content of the relationship, including those covered by civil law. Substantive legal interactions of subjects have practical significance only when they acquire legal expression. Legal relations are a condition of movement and a way to concretize social relations, in particular, the subjective composition of the latter, the functions that their participants have in relation to each other [1, p. 522]. It is a legally regulated and state-protected public relationship, the participants of which act as bearers of mutually corresponding legal rights and obligations. When a relationship is governed by law, the behavior of its participants becomes interconnected and legally fixed. Legal relations are also social relations in which due to the existence of law (a set of legal features) other social relations are expressed, arise, change and cease to exist [2, p. 33]. The parties to the relationship act as bearers of subjective rights and responsibilities. A significant role belongs to the legal relationship and in specifying the duration of the social relations regulated by it.

One of the main principles of modern property turnover is the principle of proper performance of obligations, the essence of which is that performance should be carried out by the parties properly in accordance with the terms of the contract and the law, and in the absence of such conditions and requirements - in accordance with business customs. turnover or other requirements that are usually imposed (Article 526 of the Civil Code of Ukraine, Part 1 of Article 193 of the Economic Code of Ukraine). It is as a result of proper performance that the interests of the creditor are most satisfied. The attribute of performance of the obligation under the contract is the parties, term and place of performance. The question of the terms of fulfillment of the obligation by the counterparty under the contract in the regulatory regime is very important, because from determining the moment from which the debtor's obligation to perform a certain obligation and the moment when such obligation ends, ie from setting the term of performance of the obligation depends on the possibility of further exercise by the creditor of his subjective right and, ultimately, its protection.

Nowadays, the position on the limitations of any subjective right is quite indisputable in civilization, if the limits of the law are not established, it is impossible to exercise it. But, unfortunately, the position on the duration of subjective law as one of the factors influencing the limits of the conduct of the entitled person, as well as on the limitation of the right to certain terms - has become established.

Analysis of recent research and publications. Civil doctrine has traditionally encompassed the notion of temporal regulation of such phenomena as the space of time during which an action is to take place and a certain limit of time from which an action begins or ends, or another legally significant consequence occurs. Each of the well-known researchers in the field of civilization in one way or another paid attention to this issue. It is enough to indicate the works of I.E. Engelman, O.L. Borovikovskiy, M.A. Gurvich, V.P. Gribanov, O.S. Joffe, O.O. Krasavchikov, Y.K. Tolstoy and other scientists. Among modern scientists we should mention V.V. Luts, K.Yu. Lebedeva, P.M. Rabinovych, S.O. Slipchenko, T.V. Bodnar, etc. Thanks to the conducted scientific researches in the theory of law separate conclusions concerning the legal order of regulation of terms have been developed. At the same time, the main problems concerning the organization of interaction of subjects at the level of the authorized - the obliged person remain unsolved. In particular, in practical and even theoretical areas there is an unjustified mixing of the essence of regulatory and protective legal relations, often certain properties of protective legal regulation are used to mediate regulatory relations, and vice versa. This is most evident in the assessment of the temporal manifestations of civil interactions, when the timing of the existence of subjective law is not carefully confused with the timing of their protection. This work is **aimed** at achieving certainty in this issue.

Highlighting previously unresolved parts of a common problem. There are different views in the literature on the essence of subjective civil law, which is part of the content of the legal relationship. G.F. Shershenevich pointed out that the main factor for subjective law is to determine what is prohibited for the subject of duty. And from this follow the possibilities

of the subject of law [3, p. 574]. F.K. Savigny held approximately the same position. He noted, in particular, that the freedom of will of the holder of a subjective right should be manifested in his domination, but the latter should be directed not to the entire behavior of the obligated person, but only to his individual action. This action will then be subject to the will of the creditor, as an exception to the general freedom of the obligated subject. Such an attitude of domination over a certain action of another person is called an obligation [4, p. 462]. In other words, this legal position was that the content of the right holder's behavior is manifested through the positive actions of the obligated person and is not realized through his own active behavior.

Presentation of the main material. There is no doubt that the authority can be exercised by a person and through independent positive actions, while the obligated entity must refrain from any actions that prevent it. Thus, the tenant's exercise of the powers included in the right to own and use the property is due to his active actions, while other persons are deprived of the right to prevent him from doing so [5, p. 31]. In view of this, S.N. Bratus noted that the content of subjective law is not only that it is forbidden to do to the obligated person, but also in the behavior allowed to the subject [6, p. 33]. Disagreeing with this definition, OS Ioffe pointed out that subjective law does not establish the permissibility, but the possibility of certain behavior of its bearer. In other words, according to the scientist, the subjective right is not reduced to the allowed own actions of the commissioner, but to ensuring the possibility of these actions, which is achieved through legal means to guarantee certain necessary behavior of obligated persons. Therefore, the subjective right is always the right not to one's own, but to someone else's actions [1, p. 558-559]. However, the scientific doctrine of the content of subjective substantive law continues to develop, and currently the most balanced is its legal interpretation, which determines not only the behavior of one of the participants in the relationship. Subjective law encompasses two elements in their interconnection: the ability to determine their own behavior and the requirement of proper behavior from the bearers of legal obligation [7, p. 382]. In other words, legal relations create specific social opportunities for subjects of law to meet certain needs or their own actions or the actions of others and are provided by the hypothesis of the legal norm of public relations, which is expressed in mutual legal rights and responsibilities of subjects of law [8, p. 127].

This legal position has now found quite broad support in our civilization [9, p. 26-27]. The correctness of this approach, in particular, is confirmed by the analysis of temporal factors inherent in the subjective substantive law of the individual. After all, acts of civil law much more often do not limit the time of existence of the subjective right, but set the terms (terms) of performance of the obligation by the debtor. For example, periods of fulfillment of obligations in such civil agreements as contracting, delivery, transportation

are mandatory essential factors, the condition of the period of fulfillment of obligations may be contained in contracts of lease, sale, storage, etc. And, although the term of performance of the obligation by the debtor may not be established by agreement of the parties, this does not mean that the obligation does not have a term of its implementation. In this case, the debtor's obligation to fulfill the obligation arises at a specific time or immediately after the creditor's claim, which the latter may present at any time. Thus, almost every binding legal relationship has a certain term for the fulfillment of the obligation by the debtor: it can be defined in the contract by a period of time or term, or indefinitely. In both cases, this period has an initial and final date. As has been repeatedly noted in the legal literature, an important feature of subjective substantive law is to ensure the real possibility of its implementation by the authorized person [10, p. 112-113]. At the same time, it is important that the set of legal norms that regulate certain relations should be sufficient for a clear and unambiguous expression of the will of the legislator. Incompleteness, gaps in the law, as well as its "overload" create conditions for different law enforcement. This fully applies to the legal designation of temporal factors of subjective law. Indeed, there can be no civil rights with indefinite content or those that do not involve their physical exercise. The same applies to subjective rights with a lifetime of zero. Therefore, each substantive right must have a period of validity during which it can be exercised. Therefore, the existence of a subjective right cannot be "immediate". In our opinion, it is necessary to clarify the content of the relevant concept. First, although the law uses this term to describe the time during which the debtor must perform the obligation, it still fully applies to the existence of the creditor's right. After all, the action in the time of subjective duty corresponds to the same action of subjective civil law. And, as pointed out, civil law cannot exist for a moment, because the initial and final terms of instantaneity coincide. Secondly, we must agree with the opinion expressed in the scientific literature that when the legislator deems it necessary to immediately (immediately) fulfill the obligation, this term should be understood as the minimum reasonable time required to perform a particular action, [11, p. 210].

The term of existence of a subjective right may be determined not only by transactions, but also by law and other legal acts, in particular, administrative ones. Normally expressed rules must be comprehensive and understandable, when the concept, set within its limits, separated from all related, words and expressions are accurate, when they express only those terms that are intended to express, no more, no less [12, p. 238]. However, our legislation does not always address this issue in a balanced way: by formulating in detail the content of a certain authority of a person, which arises under certain circumstances, it often leaves the question of the duration of this power open. In this case, if the duration of the subjective right is not explicitly stated, reasonableness criteria should be used to calculate the duration or realization of a certain subjective right.

Traditionally, the result of understanding and application of certain legislative provisions is determined by case law. In our opinion, the rejection of the normative development of certain temporal factors should be considered as an exceptional measure, as it means giving law enforcement agencies an unlimited framework of judicial discretion in resolving this issue. As a result, subjectivism is possible, as courts often assume a fairly broad interpretation of the content (including duration) of a particular legal relationship.

The interrelation of the subjective substantive law of its bearer with the legal obligation of the obligated person (including those whose temporal coordinates are difficult to determine in the regulatory development of interaction) is the quintessence of the legal relationship. However, the opinion once expressed in the literature about the possibility of subjective rights, not secured by the obligatory behavior of others, is still popular, as the law provides that the basis of subjective law can be not only a contract under which counterparties form their rights and responsibilities, but also directly an act of legislation [13, p. 17]. Examples are the so-called intangible benefits: the right to life, name, freedom of movement, and so on. We do not agree to accept this thesis. The correct view of the possibility of the existence of certain subjective rights outside the legal relationship, ie without a legal connection with the legal obligation of others, cannot be recognized as correct. In fact, subjective law as a legal phenomenon will exist only when it is in one way or another related to the obligations of other entities. Even if we consider property relations or other absolute relations, it should be noted that they also contain specific rights secured by corresponding obligations. In the process of their regulatory implementation (ie, implementation in the desired, regulatory manner) between the right holder and the obligated entities there is a relationship of an absolute nature. The behavior of an indefinite number of obligated persons is that they have no right to prevent the holder of a subjective right from exercising it. In other words, - not to encroach on the freedom to exercise powers [14, p. 4]. Failure to perform such an obligation is a violation of the rights of the right holder, which results in the emergence of a subjective right to protection, which is already exercised in a binding manner.

Instead, in relative legal relations, the subjective substantive law from the very beginning is an integral element of the binding relationship, and it inevitably corresponds to the obligation of another entity to commit a certain act (action or omission) aimed at satisfying (exercising) rights. and the interests of the believer. As we have just noted, the doctrine assumes that the content of a civil obligation is the obligation of the debtor to perform a certain action (or to refrain from it) and the right of the creditor to demand this action. Therefore, through the obligation the legal status of the person is personified [15, p. 11-12]. A similar approach can be observed in the current civil law (Article 509 of the CCU). In our opinion, such a definition is not entirely correct. And, first of all, because in civilization the use of terms as synonyms is possible only insofar as

these terms do not have a specific legal definition. Meanwhile, the expression "requirement" is mainly associated with the implementation of a written or oral appeal of the managed entity to the obligor. It is in this sense that it is repeatedly found in civil law (Article 680 of the CCU). Therefore, it is more appropriate to characterize the obligation as a set of obligations of the debtor to perform a certain act and the creditor's right to obtain a positive effect of such an act. And the term "requirement" would be correct to use rather in cases where the exercise of the right should be facilitated by a clearly expressed active action of the entitled person. For example, the content of a monetary obligation under a contract of sale is the buyer's obligation to transfer the amount of money and the seller's right to receive the thing (not to be confused with the term "accept", because acceptance is often the subject's obligation under a completely different obligation) specified funds. Under the property obligation under the lease agreement, the lessee has the right to receive the property for use (and not to demand to grant him the specified right), and the landlord is obliged to transfer the property.

At one time, the literature expressed the opinion that subjective law in its development goes through several stages, including the stage of legal capacity (potential state of law), the emergence of subjective law with the onset of certain legally significant factors (legal status) and the implementation of subjective law [16, p. 161]. Leaving without comment the expediency of classifying the rights that lie in the sphere of the possible, to the elements of subjective law or to the content of legal capacity, we can note that the separation of the state of law from the period of its implementation is incorrect from a methodological point of view. Such an approach, no matter how much its apologists would like it, will still not allow to give a clear answer to the question of how to draw conclusions that are universal in nature from the knowledge of a limited list of things, from incomplete induction. The content of the subjective right is the amount of permissible behavior of the entitled person, which he can perform to exercise his right. In other words, subjective law is a measure of the possible behavior of an authorized person. In civil science, it is convincingly proven that possible behavior, which is the content of subjective law, and behavior aimed at the implementation of law, are correlated as a possibility and reality [17, p. 32]. Thus, exercising his right, the subject performs real volitional actions, turning this possibility into reality. Subjective right can be exercised by the carrier immediately after its occurrence (lighter loan), can be realized in a certain, sometimes quite long, period after that (if such realization involves a one-time act - a refund), in the end, can be exercised by repeated long execution even every second (use of leased property). The main thing is that the subjective right is exercised during the time during which it exists. The exercise of law is a way of its existence, the transformation of social needs into reality. After the expiration of the time for the regulatory implementation of the right, its violation

begins, and therefore the effect of the protection and legal relationship.

From the above we can draw certain **conclusions**. Public relations, whether they have a legal basis or not, are certain objective phenomena that exist in space and time. The subjective rights and responsibilities of the parties to this relationship also have spatial and temporal boundaries, moreover, quite often it is the time factor that sometimes has a decisive influence on the content of subjective law or leads to its change. A legal fact (time or event) is a necessary condition for the realization of the possibility of judicial protection, with the occurrence of which the legislation connects the emergence of the right to protection. The question of the terms of performance of the obligation by the counterparty under the contract is very important, because from determining the moment from which the debtor's obligation to perform a certain obligation and the moment when such obligation ends, ie from setting the deadline obligation, depends on the possibility of further exercise by the creditor of his subjective right and, ultimately, its protection. A legal fact (time or event) is a necessary condition for the realization of the possibility of judicial protection, with the occurrence of which the legislation connects the emergence of the right to protection. And it is from the moment of the offense that the regulatory legal relationship is terminated and the protective one begins.

REFERENCES:

1. Иоффе О.С. Гражданское право. Избранные труды. М.: Статут, 2000. 777 с. [Ioffe O.S. (2000) *Grazhdanskoe pravo. Izbrannyye trudy* [Civil law. Selected Works]. M.: Statut, 2000. (in Russian)].
2. Bierling E.R. Zur Kritik der juristischen Gmndbegriffe. Gotha, 1883. Teil II. 562 s. [Bierling E.R. (1883) *Zur Kritik der juristischen Gmndbegriffe*. Gotha, 1883. Teil II. (in German)].
3. Шершеневич Г. Общая теория права. Вып. III. М.: Изд. Бр. Башмаковых, 1912. 814 с. [Shershenevich G. (1912) *Obshhaya teoriya prava*. [General theory of law]. Vyp. III, . - M.: Izdanie Br. Bashmakovy`kh, 1912. (in Russian)].
4. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I. Пер. с нем. Г. Жигулина; Под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. М.: Статут, 2011. 510 с. [Savin`i F.K. fon. (2011) *Sistema sovremennogo rimskogo prava*. [The system of modern Roman law]. T. I. M.: Statut, 2011. (in Russian)].
5. Саїтгаліна Ж.Р. Природа суб'єктивного цивільного права. Вісник університету внутрішніх справ. Харків, 1999. С. 30-32. [Saithalina Zh.R. (1999) *Pryroda subiektivnoho tsyvilnoho prava* [The nature of sub'eactive civil law]. Visnyk universytetu vnutrishnikh sprav. 1999. (in Ukrainian)].
6. Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве. Ученые труды ВИАУ Министерства юстиции СССР. 1947, вып. XII, С. 10-33. [Bratus` S.N. (1947) *Yuridicheskie lica v sovetskom grazhdanskom prave*. [Legal entities in Soviet civil law]. Ucheny`e trudy` VIYuN Ministerstva yusticii SSSR. 1947, vy`p. XII, (in Russian)].
7. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов. Харьковский ун-т внутренних дел. Х.: Консум, 2000. 704 с. [Skakun O.F. (2000) *Teoriya gosudarstva i prava: Uchebnik dlya vuzov*. [Theory of state and law: Textbook for universities]. Khar`kovskij un-t vnutrennikh del. Kh.: Konsum, 2000. (in Russian)].
8. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. К.: Атіка, 1999. 236с. [Rabinovych P.M. (1999) *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy*. [Fundamentals of the foreign theory of the law of that state]. K.: Atika, 1999. (in Ukrainian)].
9. Слипенченко С.А., Смотров О.И., Кройтор В.А. Гражданское и семейное право Изд. 2-е, исправ. и дополн. Учебное пособие. Харьков: Эспада, 2006. 336 с. [Slipchenko S.A., Smotrov O.I., Krojtor V.A. (2006) *Grazhdanskoe i semejnoe pravo*. [Civil and family law]. Khar`kov: E`spada, 2006. (in Russian)].
10. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1998. 353 с. [Pokrovskij I.A. (1998) *Osnovny`e problemy` grazhdanskogo prava*. [The main problems of civil law]. M.: Statut, 1998. (in Russian)].
11. Боднар Т.В. Строк (термін) виконання договірної зобов'язання в цивільному праві України. Вісник господарського судочинства. 2004. №2. С. 207-212. [Bodnar T.V. (2004) *Strok (termin) vykonannya dohovimoho zoboviazannia v tsyvilnomu pravi Ukrainy*. [Term (term) of fulfillment of a contractual obligation in the civil law of Ukraine]. Visnyk hospodarskoho sudochynstva. 2004. №2. (in Ukrainian)].
12. Сперанский М.М. Основания российского права. Правоведение. 2001. №4. С. 231-243. [Speranskij M.M. (2001) *Osnovaniya rossijskogo prava*. Pravovedenie. [Foundations of Russian law]. 2001. #4. (in Russian)].
13. Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву. Л.: ЛГУ, 1949. 141 с. [Ioffe O.S. (1949) *Pravootnoshenie po sovetskomu grazhdanskomu pravu*. [Legal relationship under Soviet civil law]. L.: Izd-vo LGU, 1949. (in Russian)].
14. Vieweg K., Werner W. Sachenrecht. 4. Auflage. Jena, 2010. 700 s. [Vieweg K., Werner W. (2010) *Sachenrecht*. 4. Auflage. Jena, 2010. (in German)].
15. Цивільне право України. Курс лекцій. У 6-ти томах. Т. V. Кн. 1. Загальні положення зобов'язального права. /За ред.. Р.Б.Шышки. Х.: Еспада, 2005. 224 с. [Tsyvilne pravo Ukrainy. Kurs lektzii. (2005) [Civil law of Ukraine. Course of lectures]. T.V. Kn. 1. / R.B.Shyshky. Kh.: Espada, 2005. (in Ukrainian)].
16. Ямпольская Ц.А. О субъективных правах советских граждан и их гарантиях. В сборнике Вопросы сов. государственного права.- М.: АН СССР. 1959. С.145-226. [Yampol`skaya Cz.A. (1959) *O sub`ektivnykh pravakh sovetskikh grazhdan i ikh garantiyakh*. [On the subjective rights of Soviet citizens and their guarantees]. Voprosy sov. gosudarstvennogo prava. M.: AN SSSR. 1959. (in Russian)].

17. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав. М.: Рос. Право, 1992. 208 с. [Gribanov V.P. (1992) Predely osushhestvleniya

i zashhity` grazhdans`kikh prav. [The limits of the exercise and protection of civil rights]. M.: Ros. Pravo, 1992. (in Russian)].

Мухаммедов Хайдарали Мелиевич

кандидат юридических наук, профессор

Ташкентского государственного юридического университета

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДОСТОИНСТВА ЧЕЛОВЕКА В УЗБЕКИСТАНЕ.

Аннотация. В статье рассматриваются достоинство человека как исходное начало общеправового принципа гуманизма. Автором уделены внимание на достоинство человека - основа прав и свобод личности, право на достоинство личности как субъективное право гражданина, формы и механизмы защиты достоинства личности в отраслях права, компенсации морального вреда при защите достоинства личности: нравственно-правовые проблемы. Изучены достоинство человека в условиях формирования гражданского общества в Узбекистане в период пандемии: правовые аспекты.

Ключевые слова: достоинство, человек, личность, форма, механизм, защита, право, проблемы.

Введение

Как нам известно, 2020 год в истории человечества запомнится с борьбой коронавирусом, и вновь приобретает актуальность ценностей идет активный процесс поиска приоритетов общественного развития, главное место среди которых по праву должен занять человек. Опорой человеческой личности, ее глубинной внутренней ценностью является достоинство. Это величайшее благо составляет основу независимости и свободы, гордости и чести, влияет на становление и постоянное развитие личности. Достоинство - источник прав человека, свидетельство уровня культуры общества.

Тема достоинства приобрела особое нравственное звучание отражены в учениях восточных мыслителей, как Бируни, Бабур, Алишер Навои. Кроме того, необходимо отметить, что исследований общеправового характера, специальным предметом которых являлся бы феномен «человеческое достоинство», в настоящее время стали заниматься и политики, и социологи и юристы, и философы...

Предметом исследования выступает достоинство личности как нравственно-правовая ценность во всей полноте и многообразии присущих данному явлению характеристик: как предпосылка и основа прав человека; главный критерий эффективности права и государства, ценностный ориентир российской правовой системы; идея неприкосновенности человеческого достоинства в качестве общеправового принципа; стержневая основа правотворчества, правоприменительной и правоохранительной деятельности; неотъемлемое качество ответственности власти, законности, правосудия и правовой политики государства.

Методологической являются такие научные принципы познания, как историзм, объективность, системность, комплексность

Обсуждение

Гуманистическая идея ценности человеческой личности, ее достоинства является основой

концепции конституционного строя Узбекистана. Конституция Республики Узбекистан провозглашает: «Государство выражает волю народа, служит его интересам. Государственные органы и должностные лица ответственны перед обществом и гражданами.» (ст. 2), «Статья 13 Конституции: “ Демократия в Республике Узбекистан базируется на общечеловеческих принципах, согласно которым высшей ценностью является человек, его жизнь, свобода, честь, достоинство и другие неотъемлемые права. Демократические права и свободы защищаются Конституцией и законами. (ст. 14).

В системе права любого государства существует много законов. Но среди них есть один закон, который признается самым главным, – это Конституция. Как показывает мировая практика, основное условие формирования и развития независимого демократического правового государства – это наличие Конституции. С обретением независимости возникла необходимость в создании Конституции Республики Узбекистан. Такие актуальные задачи, как построение национального правового государства, демократического общества, формирование рыночных отношений, предусматривали разработку Конституции независимого Узбекистана. Интересы новых политических партий, общественных движений и объединений, обеспечение общественно-политической стабильности в обществе, межнационального согласия требовали принятия новой Конституции. Это было обусловлено также превращением Республики Узбекистан в международно-правовой субъект, ставший известным миру как независимое государство.

Основной особенностью Конституции 1992 года стало то, что она объявила человека, его жизнь, свободу, честь и достоинство высшей ценностью, признала приоритет интересов человека, его прав и свобод по отношению к государству, вернула государство к его прямому назначению – служить интересам человека и

общества, закрепила принцип политического плюрализма, признала народ источником власти.

Особенности Конституции отражены в положениях, учитывающих особенности исторического развития узбекского народа, его обычаев, культуры, национальной государственности. В течение прошедших 28 лет со времени принятия Конституции Республики Узбекистан ее нормы и положения последовательно претворяются в жизнь. Во всех сферах нашей жизни достигаются весомые успехи. В нашей стране благодаря Конституции обеспечены гражданское и межнациональное согласие, с каждым годом повышается уровень жизни, достигнуты высокие рубежи в социально-культурном развитии, сферах образования, науки.

Сравнительный анализ международных документов, зарубежного и узбекского законодательства последнего десятилетия показывает, что идее достоинства человека отводится значительное место. Всеобщая декларация ООН о геноме человека и о правах человека от 11 ноября 1997 года, ориентируют все государства принимать необходимые меры к правовой защите человеческого достоинства. Конституции постсоциалистических государств прямо закрепили данный тезис. Так, Основной Закон Германии (ст. 1) гласит: «Человеческое достоинство неприкосновенно. Уважать и защищать его - обязанность всей государственной власти». В Конституции Польши (ст. 30) сказано: «Естественное и неотчуждаемое достоинство человека является источником свобод и...достоинства. В Узбекистане последовательно реализуются комплексные меры по обеспечению надежной защиты прав и свобод граждан, предотвращению и пресечению пыток и жестокого, унижающего честь и достоинство обращения с человеком.

Конституция Республики Узбекистан - основополагающий документ страны, гарантирующий защиту достоинства и личной неприкосновенности человека. Так, согласно статье 26 Конституции, никто не может быть подвергнут пыткам, насилию, другому жестокому или унижающему достоинство человека обращению.

Статья 27 Основного закона закрепляет, что каждый имеет право на защиту от вмешательства в его частную жизнь, на неприкосновенность его жилища, что никто не вправе войти в жилище, производить обыск или осмотр, нарушать тайну переписки и телефонных разговоров иначе как в случае и порядке, предусмотренных законом. Порядок, определяющий конкретные случаи и регулирующий такое вмешательство, предусмотрен Уголовно-процессуальным кодексом Республики Узбекистан, в частности главами 16 {Осмотр}, 20 {Выемка и обыск}, 21 {Прослушивание переговоров, ведущихся с телефонов и других переговорных устройств}. При этом, статьей 18 Уголовно-процессуального кодекса также закреплено, что личная жизнь

граждан, неприкосновенность их жилища, тайна переписки, телеграфных сообщений и телефонных переговоров охраняются законом. Обыск, выемка, осмотр жилища или иного помещения и территории, занимаемых лицом, наложение ареста на почтово-телеграфную корреспонденцию и выемка ее в учреждениях связи, прослушивание переговоров, ведущихся с телефонов и других переговорных устройств, могут производиться только в случаях и в порядке, установленном данным Кодексом.

Ущерб, причиненный лицу в результате нарушения его прав и свобод при производстве по делу, подлежит возмещению по основаниям и в порядке, установленным главой 38 Уголовно-процессуального кодекса Республики Узбекистан.

Наряду с этим, статья 991 Гражданского кодекса Республики Узбекистан предусматривает ответственность за вред, причиненный незаконными действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда.

В последние годы правовая грамотность повышается и у нашего народа. Особенно радует то, что Президент Шавкат Мирзиёев уделяет серьезное внимание этому вопросу, осуществляет открытую политику, в результате чего обеспечиваются личные права и свободы каждого гражданина, принимаются нормативные акты, направленные на повышение правовой грамотности населения, проводится практическая работа в этом направлении. Основу реформирования составляют общепризнанные принципы прав человека и рекомендации международных организаций в данной сфере, которые непосредственно нашли свое отражение в Стратегии развития Узбекистана на 2017-2021 годы.

При этом в основу всех реформ, реализуемых в республике в сфере защиты прав и свобод граждан, Главой государства заложен главный принцип - «Интересы человека превыше всего». Результатом данных реформ является Указ Президента Республики Узбекистан от 30 ноября 2017 года №УП-5268 «О дополнительных мерах по усилению гарантий прав

и свобод граждан в судебно-следственной деятельности», которым закреплены важные положения, обеспечивающие надежную защиту прав и свобод граждан в уголовном процессе. Указом признано недопустимым применение пыток, оказание физического, психологического давления и других жестоких бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения в отношении участников уголовного процесса либо их близких родственников.

В рамках уголовных дел категорически запрещено использовать любые данные, полученные незаконным путем, в частности, аудио-видеоматериалы и вещественные доказательства. Настоящим Указом введена уголовная ответственность за фальсификацию доказательств, полученных путем принуждения к даче показаний,

предоставлено право обжалования в судебном порядке определения суда о применении меры пресечения в виде заключения под стражу в течение 72 часов с момента доставления задержанного соответствующий орган. Во исполнение данного Указа, Законом от 4 апреля 2018 года

«О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с принятием мер по усилению гарантий прав и свобод граждан в судебно-следственной деятельности» внесены изменения в Уголовный кодекс, конкретизирующие как круг лиц, в отношении которых совершены действия, связанные с применением пыток и других бесчеловечных и унижающих достоинство видов обращения и наказания, так и круг лиц, подлежащих ответственности за совершение этих действий, а также усиливающие ответственность за совершение этого преступления. В частности: - расширен круг возможных потерпевших (к таким лицам закон относит лиц, подвергнутых административному аресту, подозреваемых, обвиняемых, подсудимых, осужденных, свидетелей, потерпевших, других участников уголовного процесса либо их близких родственников); - расширен круг лиц, несущих ответственность (к таким лицам закон относит дознавателей, следователей, прокуроров, работников правоохранительных органов или учреждений по исполнению наказания, следственных изоляторов, военных структур, иных лиц по подстрекательству государственного служащего или с его ведома либо с молчаливого согласия совершены пытки и другие унижающие достоинство виды обращения и наказания); - введены новые, квалифицирующие ответственность признаки (такие как пытка в отношении двух или более лиц, с применением предметов, использование которых может причинить вред жизни и здоровью, с целью фальсификации (подделки) доказательств); - усилена ответственность (повышены санкции). Еще одним важным нововведением является то, что статья 235 Уголовного кодекса (применение пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания) приведена в соответствие с требованиями

Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. Проведена работа и по разработке механизма применения данной нормы Уголовного кодекса путем введения соответствующих изменений в другие законодательные акты. Так, Законом от 4 апреля 2018 года Уголовный процессуальный кодекс дополнен новой статьей 951 (недопустимость доказательств), в соответствии с которой фактические данные признаются недопустимыми в качестве доказательств, если они получены незаконными методами или путем

лишения, или ограничения гарантированных законом прав участников уголовного процесса либо с нарушением требований Кодекса, в том числе полученные с применением пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания в отношении участников уголовного процесса либо их близких родственников.

Как следствие, вышеуказанные нововведения повлияли на результативность повышения ответственности судьями за принятие законных, обоснованных и справедливых решений.

Заслуживает отдельного внимания, что показания потерпевшего, свидетеля, подозреваемого, обвиняемого, подсудимого в ходе дознания, предварительного следствия, которые не нашли своего подтверждения в суде совокупностью имеющихся доказательств - не могут являться допустимыми. Следует отметить, что данная норма служит обеспечению презумпции невиновности, способствует предотвращению привлечения к ответственности лиц, намеренно оговаривающих себя или других. Который тоже введен в Конституцию Республики Узбекистан. Ведь ценностные ориентиры законодателя должны и могут быть подчинены потребностям человеческого существования. Положение о достоинстве человека должно рассматриваться как главнейший конституционный принцип, утверждающий самоценность личности, ее активность и автономность, позволяющий преодолеть иммунодефицит личной нравственности и инерцию распада. И только на этой платформе можно получить стабильное гражданское общество, ответственную власть, достойный уровень жизни.

В статье 26 Конституции закреплено, что никто не может быть подвергнут пыткам, насилию, другому жестокому или унижающему достоинство человека обращению. Это положение Конституции лежит в основе уголовного судопроизводства, и является основной задачей судебных, правоохранительных и иных органов в обеспечении законности, правопорядка, защите прав и свобод человека.

Республика Узбекистан, являясь участницей Всеобщей декларации прав человека ООН 1948 года и Международного Пакта о гражданских и политических правах 1966 года, взяла на себя обязательства по обеспечению прав человека, обвиняемого в уголовном преступлении, считается невиновным, пока виновность в совершении преступления не будет доказана в предусмотренном законом порядке и установлена вступившим в законную силу приговором суд. Принцип «презумпции невиновности» закреплен и в статье 23 Уголовно-процессуального кодекса в качестве основной, где четко закреплено, что подозреваемый, обвиняемый или подсудимый не обязан доказывать свою невиновность. Презумпция (от лат. *preasumptio* – признание факта юридически достоверным, пока не будет доказано обратное)

невинности... составляет основу уголовно-правового принципа законности и является одним из основных принципов правосудия». СМИ же в судопроизводстве не участвуют, и поэтому на них не распространяются принципы последнего.

Уголовно-процессуальное законодательство Республики Узбекистан тоже включает принципа презумпции невинности в ряд принципов уголовного процесса (ст. 23 Главы 2 УПК Республики Узбекистан). СМИ не являются участником уголовного процесса и поэтому нельзя требовать от них «придерживаться» его принципов.

И вот в развитии положений Конституции страны, основных международно-правовых документов, а также в целях безусловного и неукоснительного обеспечения конституционных принципов верховенства закона, равенства граждан перед законом, гуманизма, справедливости и презумпции невинности, соблюдения прав и свобод граждан в судебно-следственной деятельности, дальнейшего совершенствования уголовно-процессуального и уголовно-исполнительного законодательства, был принят Указ «О дополнительных мерах по усилению гарантий прав и свобод граждан в судебно-следственной деятельности». В частности, в соответствии с Указом первоочередное внимание правоохранительных и судебных органов должно быть обращено на необходимость строгого и неукоснительного соблюдения требований статьи 11 Уголовно-процессуального кодекса Республики Узбекистан, согласно которой всякое отступление от точного исполнения и соблюдения норм законов, какими бы мотивами оно ни было вызвано, является нарушением законности в уголовном процессе и влечет за собой установленную ответственность. Судебно-следственным органам, в первую очередь, недопустимо использовать в качестве доказательств по уголовным делам данные, полученные с существенными нарушениями процессуального законодательства или незаконными методами. Категорически запрещается применение пыток, психологических и физических давлений, других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство виды обращений в отношении подозреваемых, обвиняемых и иных участников уголовного процесса.

Указом были введены меры по обязательной проверке органами прокуратуры или судом обращений о применении недозволённых методов при собирании и закреплении доказательств, которые, в первую очередь, направлены на своевременное и объективное расследование заявлений о применении пыток. При этом следует отметить тот факт, что при проведении проверки обязательно назначается медицинская экспертиза.

Неотъемлемой характеристикой любого демократического государства является законодательство с наличием системы гарантий прав личности. Конституция Республики Узбекистан, провозгласив человека, его права и

свободы высшей ценностью, определила тем самым приоритет личности во взаимодействиях цепочки «человек — общество — государство» и заложила главные ориентиры в системе национального законодательства.

Согласно статье 45 Конституции Республики Узбекистан права несовершеннолетних, нетрудоспособных и одиноких престарелых находятся под защитой государства. Свидетельством исполнения данной нормы Основного Закона является то, что рассматриваемым Указом впервые устанавливается порядок, в соответствии с которым правило, не допускающее освобождения от уголовной ответственности в связи с примирением лица, имеющего непогашенную или неснятую судимость за совершение тяжких или особо тяжких преступлений, не применяется в отношении несовершеннолетних, инвалидов первой и второй группы, женщин, мужчин старше шестидесяти лет, а также лиц, совершивших преступление по неосторожности. Кроме того, уже не будет допускаться применение в отношении несовершеннолетних, инвалидов первой и второй группы и лиц пенсионного возраста меры пресечения в виде заключения под стражу по делам об умышленных преступлениях, за которые предусмотрено наказание в виде лишения свободы и на срок не свыше трех лет, а также о преступлениях, совершенных по неосторожности, за которые предусмотрено наказание в виде лишения свободы и на срок не свыше пяти лет.

Необходимо отметить, что действующий в настоящее время Уголовно-процессуальный кодекс содержит статьи 50 и 51, в которых регулируется порядок приглашения защитника и его обязательное участие. Достоинство как моральный источник прав человека, находящийся в основе правового статуса личности, следует отличать от права человека на достойную жизнь. Последнее производно от первого. Достоинство относится к неотъемлемым, принадлежащим человеку от рождения правам и свободам, а право на достойную жизнь раскрывается в содержании правового статуса личности. Право на человеческое достоинство в его нравственном измерении - это право индивида на сохранность жизни, физическую и психическую неприкосновенность, свободу от насилия как морального, так и физического.

Достойная жизнь - категория социальная. Вместе с тем она тесно связана с сохранностью достоинства как естественного права человека, как условия витальности, базируется на конституционном принципе уважения достоинства человека. Достойная жизнь отражает цель социально-правового государства. В условиях бедности и нищеты достоинство не находит себе применения. Что можно сказать в Узбекистане в период пандемии была оказана социально-гуманитарная помощь населению. Период пандемии оказался очень непростым для систем социальной защиты во многих странах. В период

потери работы и средств к существованию для очень многих людей возросла потребность в социальной помощи и услугах. Причём механизмы их оказания претерпели изменения в условиях социального дистанцирования и других предосторожностей, принимаемых для сдерживания распространения инфекции. В Узбекистане масштабная единовременная социальная помощь малообеспеченным и уязвимым людям оказывается из образованного в марте Антикризисного фонда, расходы которого на социальную сферу составили по данным на 11 августа 2,56 трлн сумов, из них 489 млрд — на социальные пособия.

Для оказания помощи социально уязвимым семьям в Узбекистане был внедрён список («железная тетрадь»), куда вносится информация о нуждающихся. Список формируют председатели махаллинских комитетов совместно с руководителями секторов. Должностные лица вносят информацию в «железную тетрадь» в электронном виде на сайте sakhovat.argos.uz с использованием ключа электронной подписи.

Определены пять категорий нуждающихся семей при ведении «железной тетради»:

- наличие нетрудоспособных и хронически больных членов семьи;
- семьи, состоящие из одиноких престарелых людей, вдов и малообеспеченных людей, людей, нуждающихся в уходе;
- семьи с пятью и более детьми;
- граждане, потерявшие работу и источники дохода в результате карантинных мер, включая вернувшихся мигрантов;
- семьи, находящиеся за чертой бедности, нуждающиеся в помощи и финансовой поддержке.

Внесение в список означает, что семья имеет право получить единовременную денежную помощь в период карантина. Но остаётся до конца неясным, по каким конкретным критериям сотрудники махалли и руководители секторов выявляют малообеспеченные семьи в результате подворовых обходов, чтобы внести их в «железную тетрадь».

Цифровизация данного процесса позволит избежать бумажной волокиты и предоставит возможность объективно оценивать степень нуждаемости малообеспеченных семей с возможностью прослеживания уровня достатка, заработной платы и других закрытых персональных данных.

При формировании реестра важно помнить, что у всех есть разные списки уязвимых и нуждающихся слоёв населения — у махалли, у министерств народного образования и здравоохранения, есть списки и ВТЭК. Представляется, что все они должны быть интегрированы в Единый реестр.

Единовременная помощь семьям, пострадавшим от социально-экономического кризиса в результате пандемии, позволил им продержаться в течение какого-то периода. При

этом представители махалли и секторов, оказывали этим людям содействие в трудоустройстве после жёстких карантинных мер, но положительное влияние на совокупный доход семьи может оказаться незначительным из-за низких зарплат от низкоквалифицированных и общественных работ.

Изначально под социальной защитой населения понималась помощь социально уязвимым слоям населения, что послужило для нашего государства аргументом при переходе от всеобщей системы социальных пособий к внедрению методов адресной помощи малообеспеченным семьям - таргетированию бедности.

Однако ещё до пандемии существенно заниженный порог бедности и бюрократические препоны для получения социальных пособий оставили многих уязвимых детей и взрослых без адекватной социальной помощи государства.

В начале года президент Шавкат Мирзиёев в своем послании парламенту отметил, что исходя из разных подсчётов 12–15% населения Узбекистана, или 4–5 миллионов граждан живут за чертой бедности. В условиях нынешнего кризиса данная цифра может значительно вырасти. В этой ситуации использовать таргетирование бедности становится бессмысленным потому, что очень многие группы населения так или иначе затронуты и могут нуждаться в социальной помощи.

Ведение «железных тетрадей» нуждающихся основывается на нестандартизированных, субъективных критериях оценивания благосостояния семей. Учитывая, что во время дворовых обходов сотрудники махаллинского комитета и руководители секторов оценивают материальное состояние, основываясь на имуществе (транспортных средствах, объектах недвижимости и т. п.), накопленном в течение нескольких лет, они могут не обратить должное внимание на утраченные доходы семей во время кризиса.

В заключении хотели бы отметить что, Узбекистан впервые в современной истории избран в Совет ООН по правам человека. Ведь как видим, Узбекистан привержен продолжению масштабных реформ под руководством президента Шавката Мирзиёева и внесению вклада в продвижение прав человека во всем мире.

В соответствии определили эволюцию идеи утверждения достоинства личности, выявили основные подходы и представления о ценности достоинства в истории развития человечества; также, обосновали нравственно-правовую природу достоинства человека; подчеркнули связь исследуемой ценности с мировоззренческой концепцией гуманизма;

изучили взаимосвязь достоинства и принципов права, определить место и значение принципа уважения достоинства личности в системе общеправовых принципов справедливости, равенства, свободы; аргументировать статус идеи достоинства в качестве самостоятельного

общеправового принципа. С одной стороны, категория достоинства в качестве объекта теоретико-правового изучения раскрывается в работе как первооснова и обоснование права, с другой - как феномен правовой защиты. Достоинство - центральное понятие прав человека и абсолютное понятие нравственности, его нивелирование ведет к разрушению национальной самоидентификации. Как нравственный феномен, получающий закрепление в праве, но выходящий за его пределы, достоинство служит объектом юридической защиты. Его умаление влечет за собой потерю нормальных общественных связей, а значит, и утрату определенного статуса в отношениях с другими субъектами. Правовой характер достоинства доказывается его субстанциональным существованием как правообязанности, способствующей обеспечению взаимопроникновения нормативных систем, гармонизации формального свойства права. В каждом из значений категория «достоинство» имеет собственное содержание, что необходимо учитывать при определении юридического значения рассматриваемой ценности. Такая многогранность предопределяет возможность не только различных подходов к пониманию достоинства, но и, как следствие, множество его дефиниций. Значимость достоинства реализуется посредством всего комплекса субъективных прав и свобод, а не только тех, которые непосредственно обеспечивают его неприкосновенность.

Принцип уважения основных прав и свобод человека и гражданина является обязательством каждого государства. Поэтому вышеупомянутые реформы в судебно-следственной сфере, направленные на обеспечение безусловного и неукоснительного соблюдения прав и свобод граждан в судебно-следственной деятельности, позволят повысить качество осуществляемой работы органов дознания, следствия, прокуратуры и суда по всемерной защите прав и законных

интересов граждан. Необходима разработка концепции целостности человека, означающая в первую очередь признание высокой значимости его достоинства.

Использованная литература

1. Конституция Республики Узбекистан. Т. Узбекистан. 2019. С-40
2. Всеобщая декларация прав человека . Принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года
3. Указ Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по усилению гарантий прав и свобод граждан в судебно-следственной деятельности». от 30 ноября 2017 года
4. Всеобщая Декларация прав человека: утверждена Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций 10 декабря 1948 г. // РГ. 1998. 10 декабря.
5. Международный пакт о гражданских и политических правах // ВВС СССР. 1976. № 17, ст. 291.
6. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах // ВВС СССР. 1976. № 17, ст. 291.
- 6.. Факультативный протокол к Международному пакту о гражданских и политических правах // Бюллетень международных договоров. 1993. № 1. Март.
7. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания // ВВС СССР. 1987. №45, ст. 747.
8. Конвенция о защите прав человека и основных свобод (с изм. и доп.) // СЗ РФ. 1998. № 20, ст. 2143; 2001. № 2, ст. 163.
9. Европейская Конвенция по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания // Бюллетень международных договоров. 1998. № 12. Март.

Трухан Роман Петрович.

629851, Ямало-Ненецкий автономный округ, Пуровский район,
г. Тарко-Сале, микрорайон Геолог, дом 24, квартира 17.
Телефон +79224673495.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ АКЦЕССОРНОСТИ В ПОИМЕНОВАННЫХ СПОСОБАХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ ПО РОССИЙСКОМУ ГРАЖДАНСКОМУ ПРАВУ.

Аннотация. Автором статьи сделана попытка раскрыть принятый в правовой доктрине термин «Поименованные способы обеспечения исполнения обязательств». Сделан вывод об условности термина, так как разновидность обеспечительных мер носит очень субъективный характер и определяется тем, что именно тот или иной автор понимает под «поименованностью».

Учитывая разнородность способов обеспечения обязательств перечисленных в п. 1 ст. 329 Гражданского кодекса Российской Федерации и принимая конструкцию 23 главы Гражданского кодекса Российской Федерации как данность, рассмотрены основные дискуссионные вопросы акцессорности перечисленных в ней обязательств. Сделан вывод о невозможности создать нормы, которые были бы общим для всех этих институтов (своеобразная «общая часть»), в силу их разнородности.

Сформулирована парадигма, согласно которой акцессорность – это свойство обязательств (которые суть правоотношения), а не договоров, и обязательства акцессорны по отношению именно к другим обязательствам, а не к договорам.

Annotation. The author of the article made an attempt to disclose the term “Named ways of securing the fulfillment of obligations” accepted in the legal doctrine. The conclusion is made about the conditionality of the term, since the type of interim measures is very subjective and is determined by what exactly one or another author understands by “name”.

Given the heterogeneity of the ways to ensure the obligations listed in paragraph 1 of Art. 329 of the Civil Code of the Russian Federation and taking the structure of Chapter 23 of the Civil Code of the Russian Federation as a given, the main debatable issues of the accessory obligations listed in it are considered. It is concluded that it is impossible to create norms that would be common to all these institutions (a kind of “common part”), due to their heterogeneity.

A paradigm has been formulated according to which accessory is a property of obligations (which are the essence of a legal relationship), and not of contracts, and obligations are accessory in relation to other obligations, and not to contracts.

Ключевые слова: Поименованные способы обеспечения исполнения обязательств, акцессорность, обязательства, договор, кредитор, должник.

Keywords: The named methods of securing the fulfillment of obligations, accessory, obligations, contract, creditor, debtor.

«Поименованные способы обеспечения исполнения обязательств» - условный, принятый в правовой доктрине термин. Его условность заключается в том, что выделение указанной разновидности обеспечительных мер носит очень субъективный характер и определяется тем, что именно тот или иной автор понимает под «поименованностью».

В первую очередь возникает вопрос – где поименованы: в Главе 23 Гражданского кодекса Российской Федерации, в целом – в Гражданском кодексе Российской Федерации или же в Гражданском кодексе Российской Федерации (далее – ГК РФ) и других законах ?

Содержание ст. 329 ГК РФ, где перечислены способы обеспечения исполнения обязательств в количестве 7, а также указано на возможность существования иных способов, предусмотренных законом или договором, оставляет широкое поле для возможных предположений.

В литературе наиболее распространена точка зрения, что поименованными следует считать именно те способы обеспечения исполнения обязательств, которые поименованы именно в ст. 329 ГК РФ и, соответственно, урегулированы главой 23 кодекса. В частности, именно такое положение защищается в посвященной данной теме кандидатской диссертации Д.А. Торкина «Непоименованные способы обеспечения обязательств»³.

Разделяя данную позицию, вместе с тем отметим, что логика, по которой одни способы обеспечения исполнения обязательств выделены в Главе 23 ГК РФ, а другие вынесены за ее рамки, с трудом поддается объяснению. В основе такого разграничения могло бы лежать деление способов

на основные (исторически исходные, традиционные) и производные, которые, по сути, выделились из первоначальных обеспечительных конструкций. Со времен римского права исходными обеспечительными обязательствами являются поручительство (личное обеспечение) и залог (реальное, или имущественное, обеспечение), остальные формы, по сути, представляют их модифицированные варианты.

В то же время, в ст. 329 ГК РФ, помимо поручительства и залога, поименованы: неустойка, которая, как убедительно доказано многими учеными и судебной практикой⁴, является мерой гражданской ответственности, а не способом обеспечения обязательств; равным образом задаток не является способом обеспечения обязательств, а представляет собой также меру ответственности за нарушение договора⁵; удержание вещи и обеспечительный платеж, имеющие ту же суть, что и залог; независимая гарантия, которая исторически выделилась из поручительства.

Тем не менее, принимая конструкцию 23 главы ГК РФ как данность, рассмотрим основные дискуссионные вопросы акцессорности перечисленных в ней обязательств.

В части акцессорности возникновения в цивилистике акцент нередко делается на возможности возникновения акцессорного обязательства до момента возникновения обеспечиваемого им основного обязательства. В качестве примера обычно приводятся обязательства по поручительству, залого, которые возникают в отношении будущих обязательств, связанных с предоставлением кредита. Другой пример – ст. 381.1 ГК РФ, в которой прямо указано, что обеспечительным платежом может быть

³ Торкин Д.А. Непоименованные способы обеспечения обязательств: Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Тюмень, 2005. https://new-disser.ru/_avtoreferats/01002832138.pdf (дата обращения 27.12.2020)

⁴ Пункт 40 Постановления Пленума Верховного суда Российской Федерации от 22.11.2016 № 54 "О

некоторых вопросах применения общих положений Гражданского кодекса Российской Федерации об обязательствах и их исполнении" - <https://base.garant.ru/71547148/> (дата обращения 27.12.2020);

⁵ Бевзенко Р.С. Договорное и обязательственное право, под редакцией Карапетова А.Г. // СТАТУТ. 2017. С. 216

обеспечено обязательство, которое возникнет в будущем. В этом некоторыми авторами усматривается «ослабление», но не утрата акцессорности. Однако с такой позицией сложно согласиться.

Без основного обязательства не существует дополнительного, в этом заключается принцип функциональной дополнительности (акцессорности) гарантийного обязательства⁶ - это аксиома, сложившаяся ещё в Римском частном праве. Отсутствие основного обязательства не просто «ослабляет» акцессорность «дополнительного» - оно его просто исключает. Если юридически и фактически основное обязательство не существует (а будущее обязательство не существует, оно может лишь возникнуть, а может и не возникнуть, в будущем), то якобы дополнительное обязательство таковым не является, так как нет обязательства, к которому оно дополнено. У такого обязательства отсутствует (ослаблен) не только один элемент акцессорности, у него нет ни одного из элементов акцессорности, до того момента, пока не возникнет основное обязательство.

В то же время одно и то же обязательство не может быть одновременно акцессорным и неакцессорным. Для того, чтобы выйти из этого логического тупика, в цивилистики широко поддерживается концепция так называемой «ослабленной»⁷, или «частичной», акцессорности, используется понятие «неакцессорное обязательство с признаками акцессорности»⁸ и подобные конструкции. Думается, что данный путь в принципе неверен. Акцессорность обязательства – вполне конкретное, юридически определенное, а не оценочное понятие, которое содержит ряд существенных и необходимых признаков, при утрате хотя бы одного из которых исчезает и акцессорность. Это не исключает того, что у акцессорности, как у любого явления, могут существовать дополнительные, факультативные признаки, с утратой которых не исчезает само явление. Но и как любого явления у него есть главный, необходимый, определяющий существенный признак. Применительно к акцессорности он выражен в классической формуле: нет долга – нет обеспечения.

Как представляется, ошибочное допущение того, что акцессорное обязательство может существовать при отсутствии действующего основного обязательства основано на необоснованном смешении таких гражданско-правовых категорий как договор (сделка) и

обязательство. Эти категории не тождественны. Обязательство – это правоотношение, а договор – форма выражения воли сторон, направленной на возникновение правоотношения. Вступление в силу договора автоматически не порождает возникновение обязательства, которое во многих случаях обусловлено последующим наступлением определенных юридических фактов.

Более того, как правило, договор несет в себе несколько обязательств, моменты возникновения которых часто не совпадают. Например, договор займа сам по себе является достаточным основанием для возникновения обязательственного правоотношения, в силу которого будущий кредитор (а на первоначальном этапе – должник) обязан передать в собственность будущего должника (на первоначальном этапе – кредитора) определенную сумму денежных средств, а второй вправе требовать исполнения этой обязанности. И лишь после фактического предоставления займа стороны меняются местами и возникает обязательство другого рода, в силу которого должник обязан вернуть сумму займа кредитору.

Теперь вопрос: какое именно из обязательств обеспечивается поручительством по договору займа? Разумеется, второе, возникающее позднее. Но означает ли это, что передача займа должнику порождает, юридически активизирует обеспечительное обязательство? Конечно, нет. Обязательство поручителя перед кредитором возникнет только при наступлении другого юридического факта – неисполнения основным должником своих обязанностей по возврату суммы долга. Таким образом, договор поручительства может вступить в силу до момента заключения кредитного договора, но порождаемое им акцессорное обязательство возникает не сразу, а лишь в процессе развития кредитных правоотношений (в случае неисполнения со стороны должника). Резюмируя сказанное, можно вывести правило, согласно которому, как только происходит неисполнение или нарушение основного обязательства, способы обеспечения начинают свое действие⁹. В этом правиле заключается охранительная (защитная) функция способов обеспечения исполнения обязательств.

Аналогичным образом, сделки, направленные на обеспечение исполнения обязательств, порождают, как правило, несколько обязательств. При этом, что важно отметить, не все эти обязательства могут иметь акцессорный характер. Рассмотрим это на примере залога.

⁶ Дождев Д.В. Римское частное право: учебник, под общей редакцией В.С. Нерсисянца. М. Норма, 2008. С. 518

⁷ Бевзенко Р.С. Акцессорность обеспечительных обязательств // М. СТАТУТ. 2013.

⁸ Руденко Е.Ю., Каунов А.М. Вопросы акцессорности независимой гарантии // Власть Закона. 2016. N 1. С. 117 - 122.

⁹ Аксенова, Е.И. Классификация способов обеспечения исполнения обязательств - Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 17 (307). — С. 163-164. — URL: <https://moluch.ru/archive/307/69282/> (дата обращения: 27.12.2020).

Сущность залога выражена в ст. 334 ГК РФ и заключается в праве кредитора получить удовлетворение своих требований за счет заложенного имущества преимущественно перед иными кредиторами. Это право и соответствующее ему акцессорное обязательственное правоотношение возникают только при неисполнении или ненадлежащем исполнении должником обязанностей по основному обязательству.

В то же время договор залога несет в себе комплекс прав и обязанностей, которые возникают с момента его заключения (вступления в силу) и порождают правоотношения независимо от наличия в этот момент обеспечиваемого залогом обязательства. Речь, в частности, идет об обязанности залогодателя сохранять предмет залога в надлежащем состоянии и праве залогодержателя контролировать это (ст. 343 ГК РФ). Указанное обязательство нельзя считать акцессорным, так как оно никоим образом не обусловлено фактом возникновения и юридической судьбой обеспеченного залогом обязательства. В юридической конструкции залога данное обязательство «обслуживает» главное, центральное залоговое обязательство, создает условия для его надлежащего исполнения в любой момент возникновения последнего.

Сформулированная выше парадигма, согласно которой акцессорность – это свойство обязательств (которые суть правоотношения), а не договоров, и обязательства акцессорны по отношению именно к другим обязательствам, а не к договорам, снимает кажущееся противоречие принципу акцессорности в тех случаях, когда договор, оформивший основное обязательство, прекращается, а акцессорное обязательство сохраняет свое действие. Например, поручительство, которым обеспечено возмещение убытков или взыскание неустойки, становится акцессорным именно к этим обязательствам, ставшим следствием ненадлежащего исполнения договора.

В этом свете по-иному предстает устойчивое мнение об отсутствии свойства акцессорности у такого поименованного обеспечительного обязательства, как независимая гарантия. Данное мнение основано на прямом указании в ГК РФ на то, что обязательство выплаты по независимой гарантии не зависит от действительности обеспечиваемого ею основного обязательства. Вместе с тем, фактически в указанной ситуации говорится о недействительности договора, из которого возникло обеспечиваемое обязательство. При признании сделки недействительной

возникает обязательство другого рода – по возврату полученного по сделке. И от этого обязательства независимая гарантия все же зависима.

В случае возврата принципалом полученного по недействительной сделке и отсутствия у него задолженности перед бенефициаром требование последнего к гаранту следует рассматривать как злоупотребление правом, направленное на неосновательное обогащение, что подтверждается судебной практикой¹⁰. Аналогичным образом будут квалифицированы требования к гаранту, если бенефициаром не был исполнен основной договор и долг принципала перед бенефициаром отсутствует, что прямо отмечено в пункте 16 Обзора судебной практики разрешения споров, связанных с применением законодательства о независимой гарантии, утвержденного Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 5 июня 2019 года.

Следовательно, обязательства по независимой гарантии акцессорны по отношению к обязательствам, выражающим реальное соотношение взаимных требований бенефициара и принципала, даже если сделка между ними признана недействительной. В противном случае возникает абсурдная, противоречащая принципам гражданского права ситуация, при которой кредитор получает право получить денежные средства дважды – и с должника (принципала) и с гаранта, либо получить денежные средства с гаранта, изначально не предоставив их должнику (принципалу).

Подводя итог, можно сделать вывод, что Глава 23 ГК РФ содержит разнородность поименованных способов обеспечения обязательств: это и вещное право (залог вещей, удержание), и особые обязательства (поручительство, гарантия), и право на присвоение уплаченных вперед денежных средств (обеспечительный платеж). Статья 329 ГК РФ представляет собой попытку создать своеобразную «общую часть» права обеспечения обязательств. Однако создать нормы, которые были бы общим для всех этих институтов, просто невозможно¹¹.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аксенова Е.И. Классификация способов обеспечения исполнения обязательств / Молодой ученый. — 2020. — № 17 (307). — С. 163-164. — URL: <https://moluch.ru/archive/307/69282/> (дата обращения: 27.12.2020);
2. Бевзенко Р.С. Договорное и обязательственное право, под редакцией Карапетова А.Г. // М. СТАТУТ. 2017. С. 216

¹⁰ Пункт 11 Обзора судебной практики разрешения споров, связанных с применением законодательства о независимой гарантии, утвержденного Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 5 июня 2019 года. - <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/72160336/> (дата обращения 27.12.2020).

¹¹ Бевзенко Р.С. Договорное и обязательственное право, под редакцией Карапетова А.Г. // М. СТАТУТ. 2017. С. 215

3. Бевзенко Р.С. Акцессорность обеспечительных обязательств // М. СТАТУТ. 2013;

4. Дождев Д.В. Римское частное право: учебник, под общей редакцией В.С. Нерсисянца. М. Норма, 2008. С. 518;

5. Руденко Е.Ю., Каунов А.М. Вопросы акцессорности независимой гарантии // Власть Закона. 2016. № 1. С. 117 – 122;

6. Торкин Д.А. Непоименованные способы обеспечения обязательств: Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Тюмень, 2005. https://new-disser.ru/_avtoreferats/01002832138.pdf (дата обращения 27.12.2020);

7. Пункт 40 Постановления Пленума Верховного суда Российской Федерации от 22.11.2016 № 54 "О некоторых вопросах применения общих положений Гражданского кодекса Российской Федерации об обязательствах и их исполнении" - <https://base.garant.ru/71547148/> (дата обращения 27.12.2020);

8. Пункт 11 Обзора судебной практики разрешения споров, связанных с применением законодательства о независимой гарантии, утвержденного Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 5 июня 2019 года - <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/72160336/> (дата обращения 27.12.2020).

Чернишук Н.В.

*кандидат історичних наук, старший викладач кафедри права
Вінницького національного аграрного університету*

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОЛОГІЇ ПІД ВПЛИВОМ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТЯГОМ 20-Х РР. XX СТ.

Анотація. Статтю присвячено проблемам розвитку української етнології під впливом політики радянської влади у 1920-х рр. У статті проаналізовано основні принципи здійснення політики радянської влади у сфері науки, її відносини із науковими інституціями та науковцями як соціальним прошарком. Розглянуто основні здобутки української етнології у означений період, процес її інституціоналізації та теоретико-методологічного становлення, а також особливості її розвитку у загальноєвропейському контексті. Автором проаналізовано еволюцію політики більшовицької влади в напрямку посилення контролю над професійною діяльністю та особистим життям українських науковців-етнологів. Було зроблено висновки про те, що певна лібералізація політики радянської влади у сфері науки у 1920-1927 рр. сприяла появі великої кількості нових етнографічних досліджень та виходу української етнології на якісно новий рівень розвитку.

Ключові слова: *етнографія, етнологія, Українська Академія Наук, Народний Комісаріат освіти УСРР, Етнографічна комісія.*

1920 рр. минулого століття називають «золотою добою української гуманітаристики», а для української етнології 1920-ті роки стали епохою, за якої ця наукова галузь вийшла на якісно новий рівень розвитку. Завершення Першої світової війни та крах консервативних європейських монархій, поширення нових соціально-політичних віянь та ідеологій, величезний науково-технічний поступ – ці та інші глобальні явища створили передумови для суттєвої модернізації наукових підходів у соціогуманітарній сфері загалом й зокрема в етнології та соціальній антропології. Специфіка розвитку гуманітарних знань в Україні визначалася кількома характерними тенденціями. По-перше, Українська національна революція 1917-1921 рр. породила величезну хвилю зацікавлення історичним минулим та культурною спадщиною українського народу. Заснування Всеукраїнської Академії наук і цілої низки навчальних та наукових закладів, бурхливий розквіт книговидавання – усе це сприяло розбудові наукової інфраструктури. По-друге, поразка проукраїнських сил призвела до того, що значна частина національної наукової еліти опинилася за кордоном, насамперед у європейських країнах. Там, попри соціально-побутові негаразди, перед

дослідниками відкривалися величезні перспективи та можливості у сприйнятті найсучасніших здобутків європейської науки. У середині 1920-х отримують можливість повернутися з еміграції та плідно працювати в Україні, застосовуючи отриманий за кордоном досвід, такі науковці як М. Грушевський, К. Грушевська, М. Драгоманов, М. Лисенко, Ф. Вовк, Г. Павлуцький, К. Широцький, Є. Кагаров та інші. Багато в чому це було зумовлено особливостями політики радянської влади у сфері науки і культури, яка в 1920-х рр. проходила через певний період лібералізації, що надавало українським дослідникам певну автономію та створювало можливості для проведення незалежних досліджень.

В Російській імперії найбільш потужними центрами етнологічних досліджень були університети, які виконували не лише функцію вищих навчальних закладів, а й проводили науково-дослідну роботу та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів. Це були, насамперед, Київський, Харківський та Новоросійський імператорські університети. Однак, із утворенням УСРР більшовицька влада провела реформу вищої освіти, згідно з якою у 1920 р. вищезгадані навчальні заклади були ліквідовані,

а на їх основі було створено інститути народної освіти (ІНО), наукові дослідження у яких не проводились. Таким чином, місце головного наукового осередку на території України відійшло до Української академії наук, створеної 14 листопада 1918 р. згідно з законом, підписаним гетьманом П. Скоропадським. Ініціаторами заснування Академії виступили науковці, при цьому її було створено як самоврядну установу, яка керувалася власним Статутом, водночас отримуючи державне фінансування. Із 1907 р. у Києві діяв інший науковий осередок – Українське наукове товариство, яке не було державною установою, і фінансувалось із членських внесків та пожертв меценатів. Втім, через складну фінансову ситуацію на початку 1920-х рр. Товариство діяло не надто активно, багато його членів почало роботу у складі УАН. Після встановлення влади у Києві більшовики не створювали власної наукової інституції, натомість почали досить активно співпрацювати з УАН. Багато в чому це трапилось завдяки ініціативі самих вчених, зокрема неодмінного секретаря Академії А. Кримського, які позиціонували Академію як аполітичну інституцію і намагалися встановити контакт та отримати підтримку і фінансування влади при кожній її зміні. Так, за результати зустрічі А. Кримського із наркомом освіти В. Затонським був оприлюднений наказ Наркомату освіти про передачу у власність УАН приміщення та садиби колишнього пансіону графині Левашової від 11 лютого 1919 р. Саме цю дату радянська влада згодом почала використовувати як дату заснування УАН, приписуючи собі заслугу її створення. Першим комплексним документом більшовицького уряду, який безпосередньо регулював роботу Академії, стала спеціальна постанова РНК УСРР «Про Українську академію наук» від 25 січня 1921 р. Постанова містила 6 пунктів, 4 з яких узагальнювали попередні розпорядження уряду щодо матеріального забезпечення діяльності Академії: за УАН закріплювались приміщення пансіону Левашової, а також Першої київської гімназії та друкарня, передбачалось виплата заробітної платні співробітникам, забезпечення папером для наукових видань тощо. Водночас останні два пункти передбачали значне обмеження автономії УАН та її адміністративне підпорядкування наркомату освіти, на який покладалось завдання розробити новий Статут УАН. До того ж, на посаду президента Академії, яка до цього була виборною, урядом було призначено А. Кримського. Після ухвалення РНК УСРР наприкінці січня — на початку лютого 1921 р. постанов «Про Українську академію наук» і «Про науку та вищі школи» наркомат освіти на чолі з Г. Гриньком почав більш активно втручатися у роботу Академії[29, с. 29-31]. Так, було проведено процедуру включення УАН до складу УАН, адже це значно спрощувало контроль над діяльністю філій та самоврядних об'єднань Товариства, яке до цього не отримувало державного фінансування та певною

мірою перебувало в опозиції до діяльності Академії, структура якої передбачала жорстку вертикаль в управлінні. Також з ініціативи Г. Гринька почався процес розробки нового Статуту Академії, в якому брали участь партійні урядовці та академічні працівники. Головою Комісії з розробки Статуту було призначено А. Кримського. Процес обговорення проекту нового статуту та об'єднання УНТ з УАН проходив непросто: комісія та підкомісії збирались 14 разів, а Г. Гринько спеціально приїздив до Києва для погодження положень Статуту. Після об'єднання Товариства із Академією 1 червня 1921 р. і 14 червня Раднарком УСРР спеціальною постановою ухвалив новий Статут Академії. Згідно з ним Академія дістала назву Всеукраїнської, також було підтверджено її статус вищої наукової установи. Водночас, автономія Академії була суттєво обмежена: вона безпосередньо підпорядковувалась Наркомату освіти УСРР, який отримав право затверджувати керівництво ВУАН, як і всіх академіків. Замість Спільного зібрання, яке раніше вирішувало ключові питання діяльності Академії, утворювалась Рада ВУАН, до складу якої в обов'язковому порядку входили працівники наркомату освіти[15, с.125-126].

Незважаючи на затверджений Статут та численні спроби з боку уряду реформувати систему управління ВУАН та впливати на кадрову політику, протягом 1921-1928 рр. Академії вдавалось зберігати відносну автономію завдяки активним зусиллям членів ВУАН, які намагались відстояти свої академічні свободи та проводити незалежні дослідження та в цілому дотримуватись закладених ще у 1918 р. принципів. Всупереч ухваленому Статуту аж до початку 1930-х рр. відбувались не засідання Ради ВУАН, а, як і раніше, засідання Спільного зібрання. Саме в цей період протягом 1920-1925 рр. було створено більшість наукових етнографічних центрів в системі ВУАН: Етнографічну комісію ВУАН (1921 — 1933) під головуванням академіка Андрія Лободи, Кабінет антропології та етнології імені Ф. Вовка (1921 — 1934), Кабінет примітивної культури кафедри історії України (1925—1933) під керівництвом Михайла Грушевського, Кабінет музичної етнографії (1922 — 1933) під керівництвом Климента Квітки, Краєзнавчу комісію (1922). Як складові частини Етнографічної комісії почали діяти Кабінет вивчення національних меншин і Кабінет монографічного вивчення села[14, с. 26]. Також внаслідок реорганізації системи освіти у 1921-1922 рр. на заміну дослідницьким інституціям при вищих навчальних закладах було створено систему науково-дослідних кафедр. Їх було організовано в тих містах, де були розташовані вищі або наукові інституції. Кафедри мали певну спеціалізацію та розробляли насамперед теми, визначені урядом. Кафедри підпорядковувались Науковому комітету, що затверджував штати та фінансування кафедр, а наукова робота йшла у контакті із ВУАН. Надзвичайно вагому роль у

розвитку етнології та краєзнавства, дослідженні історії місцевих промислів, традицій та звичаїв національних меншин, укомплектуванні регіональних архівів та музеїв, проведенні експедицій відіграли наукові товариства та регіональні комісії при ВУАН. Найбільші наукові товариства виникли у Харкові, Полтаві та Катеринославі, а також у ряді інших міст. Вони об'єднували місцевих науковців, студентів, інтелігенцію, службовців та формувалися здебільшого на базі навчальних закладів, музеїв, архівів[26, с.34-35]. Активну роботу проводив Музей антропології та етнології ім. Ф. Вовка (з 1922 р. – Кабінет), заснований у 1921 р. Серед ініціаторів створення Музею був учень Ф. Вовка О. Алешо, який став його директором, а також А. Носів, А. Онищук, М. Гайдай, Ю. Павлович, Н. Заглада, Л. Шульгина, Л. Демуцький та інші. О. Алешо привіз із Петрограда до Києва велику бібліотеку та фототеку Ф. Вовка, яка і стала основою для Музею. Саме Кабінет антропології та етнології започаткував стаціонарні дослідження, монографічні описи старовинних сіл, організував етнографічні виставки, широке збирання етнографічних експонатів для Музею, а також підготував три книги «Матеріалів до етнології». Вагому роль у розвитку етнології та фольклористики відіграло Етнографічне товариство, створене 13 січня 1925 р. при Кабінеті антропології та етнології ім. Ф. Вовка. Товариство діяло на громадських засадах і у 1928 р. отримало назву Всеукраїнського етнографічного товариства (ВУЕТ). Воно об'єднало громадські етнографічні осередки з різних частин України, налічуючи більше 160 членів. У Києві та областях філіали Товариства залучали до дослідної роботи місцеву інтелігенцію, вчителів, лікарів, які активно займалися збиранням фольклорно-етнографічних матеріалів. Члени ВУЕТ проводили спеціальні безкоштовні курси для навчання збирачів-аматорів, а також організовували презентації етнографічних видань. У роботі товариства активну участь брали такі фахівці-етнологи як А. Онищук, Л. Шульгина, Н. Малеча, Н. Заглада, Д. Щербаківський. Завдяки їх активній діяльності було опубліковано велику кількість монографій, статей та фольклорно-етнографічних матеріалів[14, с. 38-39].

Вивченням питань етнографії та фольклористики займалися і суто історичні установи ВУАН та науково-дослідні кафедри. Важливе значення в цьому контексті відігравала робота Історичної секції, створеної при Історико-філологічному відділі у 1921 р. Під керівництвом Історичної секції працювала Науково-дослідна кафедра історії України, при якій розгорнув роботу Кабінет примітивної культури та її пережитків у побуті й фольклорі народу, Культурно-історична комісія, Комісія історичної пісенності та інші історичні гуртки й товариства[6, с. 54-56]. Секція видавала часописи та збірники: «Україна» «Наукові записки Історичної секції ВУАН», «Записки Історико-філологічного відділу ВУАН», «Первісне

громадянство та його пережитки на Україні». Керував Історичною секцією, як і іншими її підрозділами, Михайло Грушевський.

Загалом період 1920-х рр. позначився виходом української етнології на якісно новий рівень інституціалізації. Зокрема, в цей період почали виходити численні етнологічні періодичні видання: «Етнографічний вісник», «Бюлетень Етнографічної комісії», «Бюлетень кабінету антропології та етнології ім. Ф. Вовка», «Матеріали до етнології», «Первісне громадянство», «Побут» тощо. З них найбільшу цінність мають журнали «Етнографічний вісник», який виходив за редакцією А. Лободи та В. Петрова, а також «Первісне громадянство», редактором якого була К. Грушевська. Відмінність цих видань полягала у тому, що на їхніх сторінках друкувалися аналітичні опрацювання фольклорно-етнографічного матеріалу, методологічні роботи, рецензії на європейські та американські етнологічні дослідження, оригінальні праці західних науковців тощо[21, с. 215]. «Етнографічний вісник» та «Первісне громадянство» в умовах недостатнього фінансування наукової галузі загалом й видавничої справи зокрема, стали головною платформою для публікації досліджень українських етнологів. Десять книг «Етнографічного вісника» характеризують наукові напрями української етнологічної школи. В першій книзі було вміщено статті: А. Лободи — «Сучасний стан і чергові завдання української етнографії»; К. Квітки — «Музична етнографія на заході»; О. Пчілки — «Українські народні легенди останнього часу»; В. Петрова — «Спроби монографічного дослідження села» та ін. Публікувалися й огляди, критика та бібліографія. У наступних виданнях «Етнографічного вісника» члени Етнографічної комісії робили огляди зарубіжних видань, рецензували праці німецьких, чеських, англійських, французьких учених. З'явилися теоретичні статті «Мітологема сонця в українських народних віруваннях та візантійсько-геліністичний культурний цикл» В. Петрова, «Обряди збору врожаю у слов'янських народів у найдавнішу добу розвитку». Н. Дмитрук помістив свою публікацію про голод в Україні 1921 р. П'ята книга «Етнографічного вісника» стала ювілейним збірником на пошану академіка Дмитра Багалія з нагоди 70-ї річниці від дня народження та 50-х роковин наукової діяльності. В ній опублікували свої матеріали такі видатні вчені, як Дмитро Зеленін, В'ячеслав Камінський, Дмитро Яворницький, А. Носов та інші [6, с.116].

Етнографічна комісія, поширивши безкоштовно серед населення програми для збирання народних звичаїв, прислів'їв, вірувань, дитячих забавок, народних знань тощо, створила широку мережу кореспондентів. Загалом було розіслано понад шість тисяч примірників різних програм. У кінці 1920-х років із Комісією співпрацювали більше десяти тисяч збирачів-аматорів. Було зібрано фактичний матеріал

передусім з різних ділянок традиційної культури українців та національних меншин з різних регіонів України. У розробці теоретико-методологічних проблем етнології особлива роль належала часопису «Первісне громадянство», який згідно задуму М. Грушевського мав відігравати роль своєрідної лабораторії для апробації новітніх дослідницьких методик етнологічних досліджень. Як зазначає І. Матяш, часопис «Первісне громадянство» одразу привернув увагу науковців в Україні та за її межами[21, с. 217].

Таким чином, протягом 1920-х рр. із ВУАН, науково-дослідних кафедр та пов'язаних із ВУАН наукових товариств склалась широка мережа наукових установ в Україні, які займались розробкою питань етнології та фольклористики, проводили польові дослідження, залучали до роботи дослідників-аматорів, публікували велику кількість видань. Незважаючи на численні спроби реорганізації та втручання в роботу академії з боку уряду, політика більшовицької влади в цілому була сприятливою для роботи вчених. Уряд активно співпрацював з ВУАН, надавав приміщення та друкарні, забезпечував їх папером для публікації монографій та періодичних видань, виплачував заробітну платню членам академії, фінансував етнографічні експедиції (багато з яких, щоправда, мали не виключно дослідницький, а й пропагандистський характер), надавав пільги на поштові послуги для потреб Академії, що було особливо актуально для роботи Етнографічної комісії, яка проводила листування зі своїми респондентами у досить великих обсягах.

На тлі порівняно лояльного ставлення більшовицької влади до ВУАН як до наукової інституції, кардинально вирізнялась політика влади щодо вчених як соціального прошарку. Основні засади ставлення більшовиків до «буржуазних спеціалістів», як вони називали вчених дореволюційної школи, можна чітко прослідкувати у програмних документах РКП(б). Вони однозначно вважалися ворожим буржуазним прошарком, чий контрреволюційні наміри необхідно було нещадно придушувати. З іншого боку, радянська влада не ставила перед собою завдання винищення «буржуазних спеціалістів» з виключно утилітарних міркувань. Так, на VIII з'їзді РКП(б) у березні 1919 р. було ухвалено документ, в якому для втілення головних завдань радянської влади приписувалось широко і всебічно «використовувати спеціалістів науки та техніки» [8, с.382].

Програма допускала, що на деякий час має бути збережене більш високе винагородження спеціалістів і навіть система премій для них, «щоб вони могли працювати не гірше, а краще, ніж раніше»[8, с.384]. Саме тому науковці, особливо ті, які були пов'язані із УАН, опинились у певною мірою кращому становищі, ніж інші «вороги пролетаріату». Як зазначав С. Тимошенко, тоді вважалося, що «зв'язок із Академією може служити якимсь захистом в цей тривожний час»[30, с.164].

Багато наукових працівників намагались отримати якусь посаду в Академії. Так, для захисту майна (здебільшого помешкань) академіків від реквізицій уряд видавав спеціальні «охоронні грамоти». Зрештою був виданий Декрет РНК УСРР за підписом Х. Раковського «Про охоронні грамоти для академіків і директорів установ УАН». В ньому констатовалось, що УАН має особливе значення для розвитку науки в Україні, тому помешкання та майно членів Академії та їх родин не підлягали конфіскації. Право видавати «охоронні грамоти» мав Президент УАН. На жаль, «охоронні грамоти» не завжди рятували майно вчених, тому А. Кримський, виписуючи їх, часто вдавався до хитрощів, позначаючи квартири академіків як приміщення різних установ УАН, а майно, що знаходилось в помешканнях «державним майном вищої наукової установи УСРР»[1, с. 494].

З іншого боку, у публічному дискурсі «буржуазні спеціалісти» однозначно потрапляли до переліку ворогів пролетаріату. Згідно детальної класифікації одного із теоретиків більшовизму М. Бухаріна, цими групами ворогів, що «неминуче» ведуть активну боротьбу проти пролетаріату і атаки яких треба було відбити, а їх самих придушити, були: 1) паразитуючі верстви (колишні поміщики, рантьє, буржуа-підприємці), торгові капіталісти, спекулянти, біржовики та банкіри, 2) адміністративна аристократія(великі бюрократи, генерали, архієреї), 3) буржуазні підприємці-організатори та директори (організатори трестів та синдикатів, найбільші інженери, винахідники, «зв'язані безпосередньо із капіталістичним світом»), 4) кваліфікована бюрократія (цивільна, військова та духовна), 5) технічна інтелігенція і інтелігенція взагалі, 6) офіцерство, 7) велике заможне селянство, 8) середня та почасти дрібна міська буржуазія, 9) духовенство[7, с. 140]. Науковці старої школи підпадали від визначення ворогів пролетаріату відповідно до кількох пунктів відразу. Саме тому залучати їх до роботи можна було лише за умови спільної з робітниками праці під керівництвом «свідомих комуністів», що мало сприяти «сприяти взаємному розумінню та зближенню роз'єднаних капіталізмом працівників фізичної та розумової праці». При цьому, Ленін ставлячи завдання підпорядкування «буржуазних спеціалістів» пролетаріату, зауважував, що їх можна використовувати як «по-старому, по-буржуазному (тобто за високу платню), або по-новому, по-пролетарськи...» [18, с.168](тобто за допомогою примусу). Основним методом все ж вважався позаконотримний примус — насильство. Це прямо впливало із доктринального положення про «диктатуру пролетаріату». Революційне насильство пролетаріату проти буржуазії для її знищення В. Ленін визнавав природним правом колишніх пригноблених класів[19, с.241-242], а за визначенням Бухаріна, вороги пролетаріату підлягали «концентрованому насиллю». За кілька днів до відкриття VIII з'їзду РКП(б), на засіданні Петроградської ради у доповіді про внутрішню та

зовнішню політику Раднаркому Ленін утилітарно-прагматично наголошував на необхідності застосування насильства при «використанні» старих буржуазних спеціалістів. Заслуговує на увагу вживана ним відповідна лексика: «ми їх повинні використовувати у всіх галузях будівництва», «ми користуємось тим матеріалом, який нам залишив старий капіталістичний світ», «старих людей ми ставимо в нові умови, оточуємо їх відповідним контролем, піддаємо їх пильному наглядові пролетаріату та змушуємо виконувати необхідну нам роботу». «Тут необхідне насильство насамперед», — робив він висновок[19, с. 5-6]. Усіх спеціалістів було взято на облік і позбавлено права вільно залишати службу або місце проживання. На засіданнях політбюро ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У вузькому колі більшовицьких очільників часто вирішувались доленосні для українських науковців питання: кадрові призначення, порядок відзначення ювілеїв визначних науковців, видавались або не видавались дозволи на арешт або звільнення з-під арешту чи заслання, висилку за кордон або, навпаки, про повернення із еміграції тих або тих діячів, розглядались персональні справи[16, с. 131].

Серед гострих питань, які вирішувались партійним керівництвом було питання закордонних відряджень та контактів із закордонною наукою в цілому. Відрядження здійснювались з ініціативи самих науковців, а процес отримання дозволу на відрядження був надзвичайно складним. З особливою прискіпливістю ставилися більшовики до українських вчених-гуманітаріїв, зокрема етнологів та істориків. Майже рік знадобився керівниці Кабінету примітивної культури при Науково-дослідній кафедрі історії України ВУАН К. Грушевській на отримання всіх дозволів для наукової подорожі до Європи власним коштом. Ще у 1926 р. Укрнаука дала згоду на виїзд дослідниці до Франції, Німеччини та Австрії для ознайомлення з найновішими дослідженнями первісної культури й фольклору та поповнення бібліотеки Кабінету. Вкінці січня 1927 р. до Київського окрвиконкому з цього приводу надійшло клопотання за підписом заступника наркома освіти Я. Ряппо, а через майже два місяці вчена отримала офіційного листа від Всесоюзного товариства культурних зв'язків із закордоном, що був створений для контролю за міжнародними контактами радянських громадян, із пропозицією доповісти про час, маршрут і мету поїздки. Сам дозвіл від Наркомосу та паспорт К. Грушевська отримала аж восени 1927 р. У Парижі К. Грушевська ознайомилася з діяльністю Французького етнологічного інституту при Паризькому університеті, прослухала спеціальний курс з методології етнологічних досліджень, брала участь у семінарських заняттях, простудіювала і придбала для Кабінету примітивної культури програми і підручники Інституту, домовилася про регулярне постачання періодичних видань[20, с.191]. К. Грушевська, яка не лише ознайомила українських науковців із новітніми досягненнями

європейської науки в таких осередках, як Париж, Берлін, Відень, але й підштовхнула західноєвропейських вчених до зацікавлення науковими планами та досягненнями українських науковців. Як зазначає В. Борисенко, на прохання Лондонського антропологічного Інституту К. Грушевська підготувала для порівняльного аналізу «Програму збирання матеріалів до українського народного сонника»[5, с. 81]. Незважаючи на те, що закордонне відрядження К. Грушевської було здійснене власним коштом дослідниці, у подальшому радянська влада усіяло перешкоджала відвідуванню українськими ученими європейських країн, побоюючись їхньої можливої втечі закордон.

Дуже часто запити на відрядження для українських науковців відхиляли, незважаючи на запрошення від авторитетних зарубіжних інституцій. Зокрема, було відмовлено у закордонному відрядженні для участі у VI Міжнародному конгресі істориків в Осло академіку М. Грушевському та професору М. Слабченку — навіть попри те, що обидва були включені до складу радянської делегації на конгрес. М. Грушевського не пустили до Німеччини для участі у так званому «Російському тижні істориків», що був організований у Берліні у жовтні 1928 р. Німецьким товариством для вивчення Східної Європи. Натомість на цих форумах Україну представляли марксистські історики. Українські науковці також не отримали дозволу на участь у Празькому етнографічному конгресі, що проводився у жовтні 1928 р., Брюссельській виставці народного мистецтва, для якої співробітники Культурно-історичної комісії підготували предмети народного культу, іграшки, костюми та інші речі для організації українського етнографічного відділу виставки, та на інші міжнародні форуми[29, с. 31-33]. Як згадує Н. Полонська-Василенко, у 1929 р. на з'їзд філологів до Праги було запрошено В. Петрова, «але НКО не дав дозволу»[27, с. 99]. Відмова від надання дозволу на відрядження найчастіше обґрунтовувалась економією валютних коштів.

Не менш скрупульозно влада контролювала візити іноземних вчених до України. Саме урядовці визначали, кому дозволити візит, а кому відмовити, планували програму візиту та визначали обмежене коло спілкування для гостей. Окремою великою проблемою було завезення наукової літератури з за кордону, що стикалось із безліччю перешкод — від нестачі валютних коштів на закупівлі іноземних видань та обкладення їх великим митом, що часом перевищувала вартість книг, до цензурних обмежень, які призводили до затримки книжок або навіть до недопускання їх до вчених, а також відсутність певний час поштових конвенцій між СРСР та іншими державами, зокрема із Польщею. До українських вчених вона надходила кружним шляхом — через Москву, де оглядалась, перепаковувалась і лише потім пересилалась на адресу науково-дослідних установ УСРР.

ВУАН намагалась відстояти свою автономію у придбанні літератури та майна на виділені для цього у академічному бюджеті кошти та закупати все потрібне їй самостійно. Через труднощі в отриманні необхідної для нормальної праці наукової літератури вчені вдавались до обхідних маневрів. Ті з них, які отримували дозвіл на виїзд за кордон, водночас користалися можливістю купити на місці необхідні книжки та часописи та привезти їх до академічних бібліотек і власних книгозбірень. Важливими були й персональні контакти із представниками радянських дипломатичних місій та консулатів[29, с. 34-35].

Незважаючи на вищезгадані значний ідеологічний тиск та перешкоди у доступі до провідних досягнень світової етнологічної думки, українська етнографічна наука була значною мірою інтегрована до європейського наукового простору. Українські дослідники стежили за новинками наукової літератури, які видавалися у провідних європейських країнах, осмислювали методи й підходи, які застосовувалися науковцями різних країн, пропонували власні ідеї щодо їх удосконалення. Так, зокрема, С. Музиченко відзначає, що Етнографічна комісія ВУАН підтримувала контакти та здійснювала обмін науковою літературою з Віденським народознавчим товариством (Австрія), Інститутом для вивчення Східної Європи (Італія), Берлінським товариством антропології, етнології та праісторії, Лейпцігським народознавчим Інститутом (Німеччина), Інститутом для вивчення слов'янства (Франція), Португальським товариством антропології та етнографії, Фінно-угорським науковим товариством (Фінляндія), Норвезьким народознавчим інститутом, Етнографічною комісією Польської академії наук та багатьма іншими. Зарубіжні дослідники цікавилися працями українських народознавців й неодноразово зверталися з проханням подавати у виданнях Комісії широке резюме німецькою або англійською мовами[22, с.74]. Саме в таких умовах в 1920-х рр. почався новий етап реформування теоретико-методологічних засад української етнології.

Найбільш активний теоретико-методологічний напрацювання західноєвропейської науки застосовували ті українські науковці, які мали можливість ознайомитися з роботою зарубіжних наукових центрів під час навчання, наукових відряджень або вимушеного перебування в еміграції. Це стосується, зокрема, таких учених як М. Драгоманов, М. Лисенко, Ф. Вовк, Г. Павлуцький, К. Широцький, М. Грушевський, К. Грушевська, Є. Кагаров та деяких інших. Так, М. Грушевський був автором низки наукових праць, присвячених теоретико-методологічним аспектам етнології[31, с. 24-25]. На сторінках монографії «Початки громадянства» учений вперше в українській науці подав синтез світової етнологічної думки. Сам М. Грушевський вважав найбільш перспективною французьку соціологічну школу Е. Дюркгейма, яка на той час продовжувала

традиції європейського еволюціонізму[13, с.114-116]. На сторінках своїх фольклорно-етнографічних досліджень М. Грушевський активно застосовував концепції цієї школи щодо колективних уявлень, соціальної солідарності, до логічного мислення тощо[17, с.107]. З іншого боку, користуючись своїм незаперечним науковим авторитетом в українському науковому середовищі, М. Грушевський своїми працями сприяв зростанню інтересу вітчизняних дослідників до перспективних наукових ідей і накреслив нові напрямки досліджень, які розроблялися його учнями й послідовниками, у тому числі в ході польової етнографічної роботи[9, с.34-35].

Упродовж досліджуваного періоду навколо установ Всеукраїнської Академії наук сформувалося ціле покоління молодих дослідників-етнологів, серед яких були як блискучі збирачі польового етнографічного матеріалу, так і учені-аналітики, чії праці демонструють найвищий рівень тогочасної етнологічної теорії. Серед них слід згадати насамперед К. Грушевську, К. Копержинського, Є. Кагарова, А. Лободу, В. Петрова, К. Штепу, А. Кримського та інших. У науковому середовищі відбувалися активні пошуки найбільш ефективних теоретико-методологічних підходів та методів опрацювання джерел[31, с. 22].

Починаючи 1924 р. більшовики поновили активні спроби врешті підпорядкувати Академію зокрема підтримуючи і експлуатуючи внутрішні конфлікти серед членів Академії. Найбільш знаковим і деструктивним для ВУАН став конфлікт між М. Грушевським, який у 1924 р. повернувся з еміграції і очолив Історичну секцію Історико-філологічного відділу, Археологічну комісію та кілька інших підрозділів. Ще у 1923 р. під час переговорів з владою щодо повернення Грушевського до України, уряд пообіцяв йому пост президента Академії, що врешті виявилось маніпуляцією. Водночас Історико-філологічним відділом на той час керував А. Кримський, секретарем відділу був Єфремов. Стосунки між Грушевським та Кримським на той час вже були досить напруженими, адже Грушевський, зважаючи на його авторитет, не міг примиритися з другими ролями в академії, а також з позицією Кримського за його причетність до розформування УНТ. Зі свого боку, Кримський не міг пробачити Грушевському критику та недобррозичливі висловлювання щодо Академії та її співробітників на початку її діяльності. Боротьба за владу в Академії між Грушевським та його прибічниками з одного боку та групою Кримського-Єфремова – з іншого – заохочувався і підтримувався центральною владою, яка на той час перебувала в Харкові. А. Кримський завжди працював над збереженням доброзичливих стосунків з більшовиками для забезпечення життєдіяльності Академії. Водночас, Грушевський по приїзду також активно почав користуватися своїми зв'язками із владою, що лише поглибило конфлікт.

За свідченнями Полонської-Василенко: «Становище в Академії погіршувало те, що користаючись з дружніх зв'язків у Харкові, М.С. Грушевський, оминаючи Президію Академії, Відділу і Спільного зібрання, мав постійні стосунки з О. Шумським, і взагалі Харківським урядом...»[27, с.46]. На 1927 р. напруга у конфлікті між М. Грушевським та А. Кримським і С. Єфремовим зменшилась. Крок назустріч супротивникам зробив М. Грушевський, який став усвідомлювати, що постійні чвари та численні конфронтаційні «осібні гадки», висловлені ним, авторитету йому недодають. Проте можливість об'єднання двох груп у ВУАН у плани урядовців не входила. 13 грудня 1927 р. політбюро ЦК заслухало доповідь М. Скрипника про становище у ВУАН та ухвалило «визнати неприпустимим утворення єдиного фронту між Грушевським, Єфремовим і Кримським». А за два тижні на засіданні політбюро ЦК КП(б)У за участі секретаря ЦК ВКП(б) В. Молотова була ухвалена директива наркомосвіти М. Скрипнику, де були деталізовані дії Наркомосу щодо підпорядкування ВУАН. Йшлося про підтримку лояльних до більшовиків науковців та залучення їх до складу президії, відсторонення С. Єфремова і А. Кримського від керівництва Академією наук, і недопущення до керівних посад Грушевського з іншого боку. Примирення двох ворогуючих груп відбулось у 1928 р., але воно не врятувало Академію[24, с. 355 – 359].

Паралельно із перевірками та процесом реформування структур Академії проводилась цілеспрямована робота щодо формування громадської думки та дискредитації вчених в академічних колах, боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» та «псевдомарксизмом». Найбільших переслідувань зазнавали саме вчені-гуманітаристи, зокрема співробітники Історико-філологічного відділу. Впродовж 1928 р. відбувалося публічне шельмування Грушевського, Кримського, Єфремова, Багалія та багатьох інших вчених. В цей період популярним та дієвим методом розправи з науковцями стає так зване «концентричне цькування». Інтелектуалів змушували викривати одне одного й навіть самих себе шляхом «самокритики» і каяття за попередні помилки. Показовим випадком стало наукове і політичне викриття А. Кримського В. Петровим за його збірку «Розвідки, статті та замітки». У книзі розглядалися в першу чергу етнографічні питання, тому викриття належало зробити саме комусь із етнографів [3, с.76].

Віктор Петров був представником молодшого покоління працівників Академії наук. Він мав добру освіту, володів іноземними мовами та розумівся у сучасних йому наукових напрямках в етнології. У 1924 р. став секретарем Етнографічної комісії, яку очолював його наставник А. Лобода. З 1927 р. у зв'язку з хворобою Лободи, Єфремов фактично керував роботою Етнографічної комісії, редагував різноманітні її видання, зокрема був

редактором «Етнографічного вісника». Протягом 1920-х опублікував величезну кількість досліджень, рецензій, заміток з етнографії. Для української науки важливе значення мали такі статті В. Петрова як «Місце фольклору в краєзнавстві», «Старий і новий побут на селі. З етнографічних спостережень», «Міфологема сонця в українських народних віруваннях і візантійсько-геленістичний культурний цикл», «Кузьма-Дем'ян в українському фольклорі» та ін. Також наукові інтереси вченого поширювалися і на проблеми історії української етнографії. У низці своїх публікацій він звернувся до життя і творчості відомих українських учених М. Сумцова, В. Гнатюка, Д. Яворницького, відзначив їх вагомий роль у розвитку наукового знання та формуванні сучасної української етнографії. Наприкінці 1920-х рр. Етнографічна комісія під керівництвом А. Лободи і В. Петрова отримала вказівку зосередитися на фольклорі новочасних «трудящих», будівників Дніпрельстану тощо. Але Петров не лише виконував соціальні замовлення, а й намагався розробляти набагато складніші і більш цікаві теми. Йому вдавалося зберігати приязні стосунки з більшовицькою владою, і водночас проводити незалежні дослідження. Етнографічна комісія систематично відряджала Петрова у відрядження до Москви та Ленінграда, він підтримував тісні особисті зв'язки з рядом російських вчених[2, с.684-685].

Успіхи комісії та її співробітників під керівництвом Петрова високо оцінювалися тогочасним науковим загалом і навіть вважалося, що Україна «задає тон» у галузі етнографії та фольклористики у СРСР. Так, 17 березня 1927 р. на річних зборах Державного російського географічного товариства в Ленінграді було ухвалене рішення про нагородження В.Петрова малою срібною медаллю. Із цього приводу 19 квітня йому було надіслано лист-повідомлення за підписом тогочасного президента товариства І. Шокальського. Також за роботу Етнографічної комісії золотою медаллю був нагороджений А.Лобода, а В.Камінський за свою індивідуальну працю отримав золоту медаль від АН СРСР. У наступному, 1928 р., В.Петрова було обрано дійсним членом Державного російського географічного товариства в Ленінграді. Тож не дивно, що саме Петрова обрали як виконавця викриття А. Кримського, якого необхідно було дискредитувати перед усуненням від керівництва Академією. Петров написав на книгу Кримського розгромну рецензію під назвою «Науково-політична діяльність А. Кримського», у якій звинувачував науковця у прихильності до «націонал-ліберальної буржуазії», «маловартісності, безпредметності, бездієвності», «методологічній і змістовній порожнечі». Рецензія так і не вийшла друком, але Петров виступив із критикою Кримського на одному із засідань Академії, використовуючи для виступу начерк статті. Цей виступ відіграв вагомий роль у процесі

дискредитації Кримського та усунення його від керівництва Академією[24, с. 348-350].

Після «вивчення роботи» ВУАН спеціальною комісією на чолі з Ю. Озерським, діяльність якої була спрямована на виявлення хиб в роботі Академії та подальшої її радянзації, політбюро ЦК прийняло радикальні рішення. Було визнано, що Академія відірвалась від «життя і потреб радянської республіки», а президія ВУАН із роботою не справилась. Тому визнавалось за необхідне негайно переобрати президію ВУАН на чолі із президентом. Остаточна втрата Академією автономії сталась під час перевиборів Президії. А. Кримського не затвердили неодмінним секретарем, втратив свої посади і Єфремов, якого згодом репресують у справі СБУ. Не отримав жодної керівної посади і Грушевський, який після розгромної кампанії в пресі згодом втратив усі академічні пости[29, с. 38-41]. У 1928 р. більшовицькому керівництву вдалося реально здійснити те, що формально було зафіксовано ще у 1921 р., а саме зробити Академію одним із державних відомств.

Під час реорганізації Академії в 1929 і 1930 рр. найбільших змін зазнали комісії та установи, очолювані Грушевським та Кримським. Більшість із них було скасовано або передано під керівництво угодних більшовикам науковців. Як свідчить Н. Д. Полонська-Василенко, у 1929–1930 рр.: «всі наукові установи ВУАН зазнали змін, що спочатку робилися поступово, крок за кроком, аж поки не прийшов час brutального нищення»[27, с. 163]. Не вдалось уникнути переслідувань і В. Петрову, праці якого стали об'єктами цькування. Коли в жовтні Етнографічна комісія отримала запрошення на з'їзд філологів у Празі, її керівничому Народний комісаріат освіти не дав дозволу на поїздку. На процесі СБУ С. Єфремов, даючи зізнання, серед інших членів антирадянського гуртка згадав і В. Петрова. 1930 р. комісія, що проводила чистку апарату Академії наук, прийшла до висновку про необхідність зняття В. Петрова з посади керівника Етнографічної комісії за допущення «політичних вивихів та перекручень», як у своїх роботах так і в деяких матеріалах комісії. Проте, вердикт був дещо пом'якшений у зв'язку з тим, що В. Петров визнавав свої помилки і останнім часом «виявляв громадянську активність». Було прийнято рішення залишити його на керівній посаді наукового співробітника[2, с. 387].

Таким чином, на кінець 1920-х рр. практично усіх представників української етнологічної школи, сформованої протягом попередніх десятиліть, було відсторонено від наукової діяльності та адміністративних посад в Академії наук, або ж поставлено в жорсткі рамки марксистської методології, недотримання яких загрожувало знищенням.

20-ті роки минулого століття історики радянської України звикли називати добою національного відродження. Справді, в умовах лібералізованого, хоч диктаторського політичного

режиму і досить поміркованої економічної політики Кремля творчий потенціал українського народу уперше дістав змогу розкритися у багатьох сферах, зокрема у сфері етнографії. Головним центром етнологічних досліджень в Україні в досліджуваний період стала Всеукраїнська академія наук, її підрозділи та регіональні осередки, а також науково-дослідні кафедри при вищих навчальних закладах. Радянська влада, хоча і сприймала науковців як ворожий соціальний прошарок, усвідомлювала, що функціонування і розвиток науки неможливі без роботи спеціалістів дореволюційної школи. Тому, незважаючи на численні спроби підпорядкувати Академію безпосередньо уряду та обмеження контактів із закордонними науковцями та установами, протягом 1920-1928 рр. українським вченим вдавалось працювати у відносно вільній атмосфері і вивести українську етнологічну науку на якісно новий рівень розвитку.

У досліджуваний період було засновано велику кількість інституцій та регіональних осередків, які займалися етнографічними дослідженнями, зібрано величезний фонд етнографічних матеріалів, опубліковано численні праці, присвячені теоретико-методологічним підходам в етнологічних дослідженнях. Як результат, замість переважно описово-етнографічних праць попередньої доби, заснованих на класичній позитивістській та еволюціоністській методології, з'явилися наукові роботи українських авторів, що відзначалися високим рівнем теоретичного опрацювання матеріалу й нічим не поступалися найвищим світовим стандартам.

Поряд із представниками старої школи упродовж 1920-х рр. навколо установ Всеукраїнської Академії наук сформувалося ціле покоління молодих дослідників-етнологів, серед яких були як блискучі теоретики, так і етнографі-практики. На жаль, на означений період припадає також процес зміцнення диктатури більшовицької влади, поступове посилення тотального контролю над роботою і приватним життям науковців, формування системи, яка невдовзі репресує і знищить практично всю етнографічну школу, що сформувалася у 1920-х рр.

Список використаних джерел та літератури

1. Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / НАН України; Інститут сходознавства ім. А.Кримського / О.Д. Василюк (відп.ред.), Е.Г. Циганкова (передм.). - К. : Видавничий дім "Стилос", 2006. - 563 с.
2. Андреев В. В. Петров: кар'єра українського радянського академічного вченого та відносини з владою (1920-ті – 1941 рр.) / В. Андреев // Історіографічні дослідження в Україні. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2012. – Вип. 22. – С. 681-712.

3. Борисенко В. З історії української етнології // *Українська етнологія : Навчальний посібник* / За ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2007. – С. 70-92.
4. Борисенко В. К. Агатангел Кримський як фольклорист і етнограф / Валентина Борисенко // *Народна творчість та етнографія*. – К., 1991. – № 3. – С. 39-42.
5. Борисенко В. К. На тернистій ниві української етнології: Катерина Грушевська, Ніна Заглада, Лідія Шульгина, Євгенія Спаська, Раїса Данківська, Софія Терещенко / Валентина Кирилівна Борисенко // *Українки в історії* / За ред. В.К. Борисенко. – Київ : Либідь, 2004. – С. 78-89.
6. Борисенко В. К. Нариси з історії української етнології 1920-1930-х років / Центр українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Валентина Кирилівна Борисенко. – К.: Унісерв, 2002. – 94 с.
7. Бухарин Н. И. Экономика переходного периода. Ч. 1. Общая теория трансформационного процесса. - М., 1920. -157 с.
8. Восьмой съезд РКП (б). Март 1919 г. Протоколы - М., 1959. – 602 с.
9. Гомотюк О. Михайло Грушевський – архітектор науки про українство / Оксана Гомотюк // *Психологія і суспільство*. – 2010. – № 2. – С. 26-52.
10. Горленко В., Кирчів Р. Історія української етнографії / Володимир Горленко, Роман Кирчів. – К.: ПоліграфКонсалтинг, 2005. – 400 с.
11. Гримич М. Метод, методика та методологія в сучасній етнологічній науці /М. Гримич // *Етнічна історія народів Європи*. 2006. – Випуск 21. – С. 5-9.
12. Грушевська К. Два центри етнологічної науки (З подорожніх вражень)/ Катерина Грушевська // *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. – 1928. – Вип. 2-3. – С. 81-96.
13. Грушевський М. С. Відродження французької соціологічної школи / Михайло Сергійович Грушевський // *Первісне громадянство*. – 1926. – № 1-2. – С. 113-117.
14. Гуржій О. І., Парахіна М. Б. Етнологічні осередки України в 20-х - на початку 30-х років ХХ ст.: Нарис діяльності / НАН України; Інститут історії України / Олександр Іванович Гуржій, Марія Богданівна Парахіна. - К. : Ін-т історії України НАН України, 2004. – 248 с.
15. Історія Національної академії наук України. 1924-1928 : Документи і матеріали / упоряд. В. А. Кучмаренко [та ін.] ; відп.ред. О. С. Онищенко [та ін.]; НАН України. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. – К.: [б.в.], 1998. – 762 с
16. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Георгій Касьянов. – К. : К–Едмонтон.: Глобус, ВІК, Канадський інститут українських студій Альбертського університету, 1992. – 176 с.
17. Красніцька Н. Внесок М.С. Грушевського в інтеграцію української етнології у європейський науковий простір 20-х рр. ХХ ст. / Наталія Красніцька // *Етнічна історія народів Європи*. – 2011. – №36. – С. 102-108
18. Ленин В. Полное собрание сочинений. – Том 36. – Москва, 1974. – 741 с.
19. Ленин В. Полное собрание сочинений. – Том 37. – Москва, 1969. – 748 с.
20. Матяш І. Б. Катерина Грушевська: Життя і діяльність / Ірина Борисівна Матяш. – К. : Україна, 2004. – 240 с.
21. Матяш І. Б. “Первісне громадянство” – перший науковий етнографічний часопис в Україні 20-х років ХХ ст. (за матеріалами архівного фонду) / Ірина Борисівна Матяш // *Рукописна та книжкова спадщина України: Археогр. дослідження унікальних арх. та бібл. фондів*. – К., 1996. – Вип. 3. – С. 213–220.
22. Музиченко С. Етнографічна Комісія ВУАН (1921-1933) / С. Музиченко // *Нариси з історії української етнології 1920-1930-х років* / Центр українознавства Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка / Валентина Кирилівна Борисенко. – К. : Унісерв, 2002.
23. Музиченко С. М. Новим життям народжений (Про Бюлетень Етнографічної Комісії ВУАН) / С.М. Музиченко// *Народна творчість та етнографія*. – 1971. – № 5. – С. 39-41.
24. Павличко С. Орієнталізм, сексуальність, націоналізм. Складний світ Агатангела Кримського/ Соломія Павличко. – Київ: Основи, 2016. – 398 с.
25. Парахіна М. Б. Внесок наукових товариств при ВУАН у розвиток етнологічних досліджень у 20-х - на початку 30-х років ХХ ст. / Марія Богданівна Парахіна // *Український історичний журнал*. - 2002. - № 6. - С. 32 – 41.
26. Парахіна М. Б. Діяльність етнологічних центрів Всеукраїнської Академії наук у 1920-х - на початку 1930-х років: дисертація канд. іст. наук: 07.00.05 / Марія Богданівна Парахіна // *Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка*. – К., 2003. – 209 с.
27. Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія наук : Нарис історії / Н. Д. Полонська-Василенко. – К.: Наук. думка, 1993. – 416 с.
28. Репресоване краєзнавство (20-30-і роки) / Інститут історії України; Всеукраїнська спілка краєзнавців; Міністерство культури України. - К. : Рідний край, 1991. - 478 с.
29. Суспільство і влада в радянській Україні років непу (1921–1928). Колективна монографія. – Том 2 / Відп. ред. С. Кульчицький; Авт. кол.: Л. В. Гриневич, Т. М. Євсєєва, Г. Г. Єфіменко, А. М. Киридон, С. В. Кульчицький, С. Р. Лях, В. І. Марочко, О. М. Мовчан, І. Є. Ніколаєв, Р. Ю. Подкур, Я. Л. Примаченко, О. Л. Рябченко, О. В. Юркова, Л. Д. Якубова. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2015. – 599 с.
30. Тимошенко С. Воспоминания / С. Тимошенко ; [авт. послесл. Г. С. Писаренко]. – Изд. 2-е. – Киев: Наукова думка, 1993. – 424 с. :ил.

31. Українська етнологія у європейському контексті (друга половина XIX ст. - 20-ті рр. XX ст.) / Капелюшний В. П., Казакевич Г. М., Чернищук Н. В. – Вінниця: [Нілан-ЛТД], 2013. – 209 с. : фот.

32. Чернищук Н. (Красніцька Н.) Теоретико-методологічна дискусія в українській етнологічній періодиці другої половини 20-х рр. XX ст. / Наталія Володимирівна Красніцька // Гілея: Науковий вісник. – 2012. – Вип. 61. – С. 167-171.

#12(64), 2020 часть 5
Восточно Европейский научный журнал
(Москва, Россия)
Журнал зарегистрирован и издается в России
В журнале публикуются статьи по всем
научным направлениям.
Журнал издается на русском, английском,
польском и немецком языках.

Статьи принимаются до 30 числа каждого
месяца.
Периодичность: 12 номеров в год.
Формат - A4, цветная печать
Все статьи рецензируются
Каждый автор получает одну бесплатную
печатную копию журнала
Бесплатный доступ к электронной версии
журнала.

Редакционная коллегия

Redaktor naczelny - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

Rada naukowa

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

#12(64), 2020 part 5
Eastern European Scientific Journal
(Moscow, Russia)
The journal is registered and published in Russia
The journal publishes articles on all scientific areas.
The journal is published in Russian, English,
Polish and German.

Articles are accepted till the 30th day of each
month.
Periodicity: 12 issues per year.
Format - A4, color printing
All articles are reviewed
Each author receives one free printed copy of the
journal
Free access to the electronic version of journal

Editorial

Editor in chief - Adam Barczuk

Mikołaj Wiśniewski

Szymon Andrzejewski

Dominik Makowski

Paweł Lewandowski

The scientific council

Adam Nowicki (Uniwersytet Warszawski)

Michał Adamczyk (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Peter Cohan (Princeton University)

Mateusz Jabłoński (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)

Piotr Michalak (Uniwersytet Warszawski)

Jerzy Czarnecki (Uniwersytet Jagielloński)

Kolub Frennen (University of Tübingen)

Bartosz Wysocki (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)

Patrick O'Connell (Paris IV Sorbonne)

Maciej Kaczmarczyk (Uniwersytet
Warszawski)

**Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)**
Peter Clarkwood(University College London)
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
**Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)**
Redaktor naczelny - Adam Barczuk

1000 экземпляров.
Отпечатано в ООО «Логика+»
125040, г. Москва, Россия
проспект Ленинградский, дом 1,
помещение 8Н, КОМ. 1
«Восточно Европейский Научный Журнал»
Электронная почта: info@eesa-journal.com,
<https://eesa-journal.com/>

**Dawid Kowalik (Politechnika Krakowska
im. Tadeusza Kościuszki)**
Peter Clarkwood(University College London)
Igor Dziedzic (Polska Akademia Nauk)
Alexander Klimek (Polska Akademia Nauk)
**Alexander Rogowski (Uniwersytet
Jagielloński)**
Kehan Schreiner(Hebrew University)
**Bartosz Mazurkiewicz (Politechnika
Krakowska im. Tadeusza Kościuszki)**
Anthony Maverick(Bar-Ilan University)
Mikołaj Żukowski (Uniwersytet Warszawski)
Mateusz Marszałek (Uniwersytet Jagielloński)
Szymon Matysiak (Polska Akademia Nauk)
**Michał Niewiadomski (Instytut Stosunków
Międzynarodowych)**
Editor in chief - Adam Barczuk

1000 copies.
Printed by Logika + LLC
125040, Moscow, Russia
Leningradsky prospect, building 1,
8N, flat. 1
"East European Scientific Journal"
Email: info@eesa-journal.com,
<https://eesa-journal.com/>